

М-63

Панас Мирний
Перемудрыѳ .
Комедия в ѳсправѳх .
К., 1886

ИЗЪ КНИГЪ

№ 45

С.М. БАЗИЛЕВИЧА

14877

м-бз

Мирной Т.
Теремин.
к. 1886

Gas
54

22
148/

*Дарок ів
3 XII 87
Милевскаго*

ПАНАСЪ МИРНЫЙ.

ПЕРЕМУДРЫВЪ.

КОМЕДІЯ

ВЪ ПЯТЫ СПРАВАХЪ.

II.

КІЕВЪ.

Типографія К. Н. Милевскаго, Прорѣзная ул., д. № 10-й.

1886.

112

2

3

4

5

M 639

ПЕРЕМУДРОВЪ.

КОМЕДІЯ

ВЪ ПЯТЫ СПРАВАХЪ.

ПАНАСА МИРНОГО.

1884.

КІЕВЪ.

Типографія К. Н. Милевскаго, Прорѣзная ул., д. № 7-й.

1886.

Дозволено Цензурою, Київъ, 14 Мая 1886 г.

471042

✓ давна історична
бібліотека УРСР

2013

03

83

10

Справляють:

Храпко, Василь Трохимовичъ, 50 литъ. Дряпига, аб-
локатъ. Удигнений не то по панському, не то по мищанському;
у довгополому сертуци при мавишци. Невысокого зросту, лы-
сенькій; вусы підстрижени.

Петро, его сынъ, 22 литъ. Студентъ Одеського уни-
верситету.

Галя, дочка его, 20 литъ. Тилько що скинчыла гимна-
зію. Невельчка на зрость, сухенька, чорнява.

Явдошка, або **Дуня**, друга дочка, 18 литъ: билга,
высока, огрядна.

Прися, красыва брала дивка, 19 литъ. Наймычка Храп-
кова.

Кырыло, дидъ. Пасишныкъ у Храпка.

Вовкъ, багатый щетынныкъ.

Грыцько, сынъ его, 24 литъ. Высокий красывый па-
рубокъ.

Печарыця, 27 литъ. Учитель народной школы.

Передерій, мищанынъ, проноза.

Перепадя, козакъ: Передеріивъ полыгачъ.

Тхорыха, козача вдова.

Сынъ ии.

Жинка зъ дивчылкою.

Засидатель, соцьки, десятныкы. Люды: чоловики й жинкы.

Костця въ багатому мистечкови.

Справа перша.

Робоча хата Храпкова. На середній стини з правого боку двери, з ливого—у куток—кананка; дали видъ неи, наблыжаючысь до кинця кону, стилъ з усякымы ящыкамы; на столи стоить Евангеліе у шкурацяныхъ палитуркахъ, з золотымъ хрестомъ посередени, з бокивъ столу—кныжокъ богато. За столомъ сидить Храпко, щось пыше и часомъ рыетця въ кныжкахъ.

ВЫХИДЪ І.

Храпко, кладучы перо.

Хху! уморывся!... Ни не далось мыни се письменство, та й годи! Що я тутъ напысавъ, а отъ ажъ пальцивъ не розведу—натрудивъ руку. Отъ и кажуть: важке дило ципомъ махаты, або косою тягты. Брехня! пысаты важче. Тамъ, абы здужавъ—усією рукою держы, та знай тягны; а тутъ—самымы пальцямы володій; заставляй ихъ выводыты литеру за литерою... выведешъ бисового батька!.. Онъ якъ наварганывъ! (*Бере папиръ, розглядае*). Ычъ—мовъ пьяныци поросхылялысь на вси боки: те туды, а те—сюды. И чого бъ воно? Бачытця и перо мицно держу, и руки не трусятця, а стричкы, мовъ молодымы быкамы рилля зъорана,—и сюды, и туды погнулыся. Онъ... „въ Мыровый Зъиздъ“... Ну ще Мыровый Зъиздъ ничего. Хочъ негараздъ, за те розбирно; а отъ уже... (*чытае*) „часного повиренного“... гму—гму—гму... „по дилу“... гму—гму... такому-то,—ни къ бису не годытця!.. „Апелляціонная жалоба“... Жалоба и ничего бъ соби, такъ

дуже одхылылася одъ апелляціонной... Ще пакъ у симъ слови здаецця чогось двое: покой, чи люде? Отъ и забудь... Лыхый выдумавъ ту граматику! Треба справытысь въ Устави (*Бере книжку и, горнучи листки, шукає*). О, бачъ: апелляціонная,—двое люды. А въ мене якъ? А тутъ одно... Гмь! та ще такъ густо напысано, що нигде другого й приткнути... Отъ побий его морока! треба перепысувати... Що ты будешъ робыты? Разъ—лысть бумаги пропавъ, а вдруге—труда скилько? Бый его сыла Божя!... Хай другимъ разомъ, спочывшы... (*Кладе папиръ; задумуетця*) Горе мыни, що нема нивидкы пидпомогы. Дунька—ще гирше видъ мене рикгуе, дряпа якъ курка лапою. До науки не прыдалася; зъ самого малу до неи не прынадала. Отъ їй по хазяйству—такъ: курей глядиты, огиркы солыты... У матиръ пишла! Галька отъ—навпакы; то—голова! у батька вдалася. Оце вона повинна бъ скинчыты гимназію. Ся, здаецця, змогла бъ дати мыни пидпомогы. Та що? Не бабьячихъ рукъ се дило, не ихъ головы. Якъ баба, то воно змалку й до вику баба! Отъ имъ: прыбраться, нарядытыся, щобъ очи нашего брата на себе звернуты,—то—такъ! А до дила, до спражнёго дила—воны недотепни... Та й то ще: все це чужый товаръ. Его гляды, кохай, выгодуй, выкохай, а все за люде отдай; та ще й прыдачу дай, бо такъ никто не визьме! Отъ сынъ,—то вже друге дило; то вже—корысть. Разъ—самъ винъ заробе, у друге—за жинкою визьме, а втрете—найголовнише—ридъ черезъ его не переведетця... Се вже прыбутокъ, спражній прыбутокъ, а дочки—то... (*Махає рукою; задумуетця*) Краще бъ було покійныци, замисто двухъ дочокъ, та порадувати двома сынамы. Отъ замистъ Галькы-сына. Явдоха бъ по хазяйству була; а синивъ бы—одного по вченому пустывъ, а другого—прызвычаювавъ до своего дила. Эхъ! царство небесне покійныци, добра господня була, та не подилшыва: соби то двоухъ выговувала, а мыни, бачъ, одного, та ще й того неслухняного. Казавъ бисовому: иды по юридичеському хваль... хваль... и языкъ зломышь, поки его вымовышь!... А винъ, дурный, зовсимъ по ыншому пишовъ. Торикъ бувъ,—лыстя збирає, метелыкивъ лове,—

чортъ батька-зна що!—мовъ та дытына мала граетця. Щожъ пытаю, зъ того буде? Якъ скинчышъ, що буде? А що, каже буде: учителемъ буду, або прохвесоромъ. Велька, бачъ, цяця учитель той, або прохвесоръ,—куды пакъ!... Дурный, та й годи (*Задумуетця*) Ни не везе такы мыни на симейку. Клопочусь за неи, турбуюся, роблю,—заробляю, а що вийде зъ того? Чи оцинять то воны батькови труды? Чи збережуть те добро, що назбиравъ для ихъ? (*Увиходе Явдошка*).

ВЫХИДЪ II.

Явдошка.

Тату! Онъ васъ люде пытаются.

Храпко.

Яки люде?

Явдошка.

А почимъ я знаю.

Храпко.

Багато ихъ?

Явдошка.

Два чоловики, та жинка зъ дивчыною.

Храпко.

Гмъ... А не бачыла: зъ грошыма, чи безъ грошей?

Явдошка.

А Господь ихъ знае! Хиба воны гроши въ зубахъ держать? (*Усмихаецця*).

Храпко. *(сердыто).*

Дурна ты! Въ зубахъ!... Ще й регоче! Хиба ты не бачышъ, що вони що—дня швендяють до мене, пороги оббивають. Все пидождить, та пидождить,—пжданныкамы годують. А мыни що зъ того? скажы имъ: хто зъ грошыма—хай иде, а хто безъ грошей—у шыю! Чого жъ ты стоишъ! (*Явдошка, здвигнувши плечыма, виходе*) Отъ тоби й помичъ: ты ему толкомъ, а воно—зубы скалыть! (*Увиходе щетынникъ*).

Явдоха. *(на порози).*

Хто зъ грошыма, то йдѣть; хто безъ грошей—пидождить!
(*голосъ головичий зъ-за кону*).

Вы спершу насъ пустить, а молодиця й пидожде. Мы хочъ и безъ грошей, та все одно, що зъ грошыма; наше дило—все одно що гроши. (*Увиходе Передерій съ Перепадомъ*).

ВЫХИДЪ III.

Передерій.

Васылю Трохымовичу! Наше вамъ одъ самого неба та ажъ до земли!

Храпко.

А—а, Иванъ Петровычъ! Слыхомъ слыхаты, у вичи выдаты. (*Подаетъ руку*) Сколько литъ? сколько зимъ? Що скажете доброго та хорошого.

Перепадя.

Здрастуйте вамъ! (*Нызко кланяетця*).

Передерій.

Що—жъ доброго!? За радою до васъ.

Храпко.

Прошу сидаты (*Передерій сидає, Перепадя стити*).

Передерій.

Та вже жъ за якою? Оцей чоловікъ дильце має. Все клопочетця: де—бъ ему та й де аблоката того взяти? Чого жъ ты, кажу ему, клопочышся, колы въ насъ одынъ аблокать, на всю округу—Васыл Трохымовыч! Винъ у тыхъ законахъ, якъ мыша у зерни, пораетця: на законахъ спыть, законами й дыше! Самый справедливый законныкъ!

Храпко.

Спасыби вамъ. Глядитъ тилько не перехвалить.

Передерій.

Чого перехвалить? Кажу правду. Хиба васъ можна ривняты до якого небудь Рачка, або Крутывертня?

Храпко (*регоче*).

Крутывертня! Якого Крутывертня? Я щось такого зъ роду не чувъ.

Передерій.

Якъ не чулы? Стрыженка хиба не знаєте? Ото-жъ и е настоящій крутывертень.

Храпко.

Чого жъ винъ крутывертень?

Передерій.

Такъ его уси добри люде охрестылы. Адже якъ почне крутыты, якъ почне вертиты, то й праве дило такъ закруте,

що самъ чортяка ногу зломе, а въ его правды не дошукає-
ця (*Храпко рече*) Истинно говорю!

Храпко.

А отъ мыни николи не доводилось зъ нымъ супротыв-
нымъ буты.

Передерій.

Э—э! винъ проты васъ не пиде. Куды ему?—боитця.
Зна, що якъ припрете его зъ одного боку однією статією,
зъ другого—другою, а третією—прямо въ зубы: а понюхай,
мовъ, чымъ вона пахне? розжуй,—який вона смакъ має? То
якъ не круты, якъ не верты, а хвистъ пидгорны пидъ себе,
та й деры мовчака!

Храпко (*рече*).

А бодай васъ! И де вы тыхъ сливъ берете, такихъ гнуч-
кихъ, та закручуватыхъ?

Перенадя.

Поздоровъ, Боже, Ивана Петровыча! Воны тумы слова-
мы и мертвого разворушать.

Храпко.

Таланъ, чоловиче, таланъ. Що кому Богомъ дано: одно-
му—красно говорыты, а другому—дило робыты.

Перенадя.

Звисно—все одъ Бога. Не даромъ же й кажутъ: безъ
Бога—ни до порога!

Храпко.

Такъ, такъ. Яке-жь у васъ дило?

Перепадя,

Та хай онъ вони роскажуть (*Указує на Передерія*). Я такъ не збумію, якъ вони.

Передерій.

Дило? Саме послідне дило! Знаючому чоловікови плюнуть на его, та й годи! Ну, а зависно, ему темному—то клопоту та думокъ тыхъ чимало. Одынъ рае—те, другый—друге, а третій—ще инче. Той на строкъ верне, а той на окружный судъ справляє,—катъ ихъ розбере! А дило—саме послідне. У его, значытця, лучка е. Тамъ тін й лучкы кить наплакавъ, а все жъ воно господареві—рука. У хазяйстві це важне дило: чи конячку держаты, чи коровчину, щобъ бильше молока давала, а чи въ оранку и воламъ пидкнуты, то отъ синце й е!

Церепадя. (*Храпкови*).

Та вы знаете ту лучку; у свынячого озера вона.

Храпко.

Ну?

Передерій.

Владає винъ ось уже трете лито. И траву косе, и очеретъ,—тамъ, бачыте, трохи водыци е, ну—очеретъ й пористъ,—отъ винъ и очеретъ косе. Однимъ словомъ—володіє, та й усе.

Храпко.

То вона, значытця, не его?

Перепадя.

Та воно, бачыте, все одно, що моя: вона застановлена мыни. Покійный Тхиръ,—колы знали,—застановывъ мыни іи

ажъ на 10 литъ. Бравъ, значытця, грошынятъ трохе. Ну, ото й каже: не спроможуся я тоби въ одинъ разъ ихъ видаты, а буду по—троху выплачуваты; а ты за те будешъ лучкою владаты. А теперь, бачыте, его вдова не тїи спивае. Покосывъ я синце, а вона вийшла зъ сынамы,—тамъ таки бугаи—страхъ!—та й не попуска мыни те сино браты.

Передерій.

Кажы краще, що твое сино та соби забрали.

Перепадя.

Та такъ же воно, такъ.

Храпко.

А гроши воны тоби виддали?

Перепадя.

Виддали.

Передерій (*морга на Перепадю; на бикъ*).

Та цыть про гроши (*до Храпка*) Та тутъ, бачыте не въ грошихъ сыла, а въ тимъ, що владавъ чоловікъ, а теперь не дають ему владаты.

Храпко.

Розумію, Иванъ Петровичъ (*до Перепадя*) А грошей багато воны були вынни?

Перепадя.

Та грошей покійныкъ бравъ тысячу рубливъ. За два рокы видавъ двисти,—така въ насъ умова була,—по сотни у рикъ; а останни висимъ сотень воны вже виддали.

Храпко.

Тисячу рубливъ! Де жъ ты набравъ такого багато?

Перепадя.

Та вже жъ не наробывъ, бо не вмію; и не накопавъ...

Храпко.

Ну а скільки жъ тобі та лучка доходу давала?

Перепадя.

Та ажъ нічого доходу. Сино, значытця, бравъ, та очереть жавъ,—ото жъ и доходъ увесь.

Храпко.

А якъ перевести те на гроши, то скільки воно буде?

Перепадя.

Та Богъ его знає! Воно якъ якого літа и яка ціна стоить. Торикъ я два стижки сина набравъ, та очерету кипъ зъ п'ятнадцять нажавъ.

Передерій.

Який тамъ доходъ? Якъ поличыты косаря, та возовицю, та се, та друге, то може рубливъ на 20 наберетця.

Перепадя.

Та воно, й більше буде.

Передерій. *(на бикъ до Перепаді).*

Та мовчы, дурню! Слухай, що я казатиму.

Храпко *(до Перепаді)*

Ну та скільки жъ, якъ такъ—по божому?

Перепадя.

Та якъ по божому, то рубливъ може на 50 буде.

Храпко (про себе)

П'ятдесятъ та п'ятдесятъ—сотня; висимъ литъ, полови-
на—чотыри годы... Значитця за 8 литъ чотыри сотни. Такъ?

Перепадя.

Та може воно й бильше буде,—Богъ знае! А тилько це
жъ воно обыдно.

Передерій (уставшы, иде до Перепади и ему на уxo).

Та кажи менче! (Перепадя не сторона на що се, ды-
вытия то на Передерія, то на Храпка)

Храпко.

Ну добре, чоловіче. То ты хочъ, щобъ я за се дило
узявся?

Перепадя (кланяючысь).

Эге жъ. Прошу вашои милости.

Храпко.

Добре. Узятись можна. Чому не взятись? Обьорудуемъ
се дило—первый сортъ! Я тилько беруся, чоловіче, за
дила зъ половины.

Передерій (тыхо до Перепади).

Бачъ: казавъ мовчы!

Перепадя.

Якъ зъ половины?

Храпко.

Такъ: ты, значитця, исьбаешъ на Тхорахъ 400 руб.,
200—тоби, а 200—мыни.

Перепадя.

О—о! (*чухається у потилиці*). Такого багато?

Храпко.

Багато кажеш? А клопоту хіба мало? Ну, шукай собі кого дешевшого; Крутывертня, якъ онъ каже Иванъ Петровичъ, або що.

Перепадя.

Двисти рубливъ,—ххе! Дежъ то его таку суму взяти?

Храпко.

То вже де хочъ беры. Тысячами ворочаешъ, а на дві сотні не спроможешся!

Передерій.

Васылъ Трохимовичъ! Куме! Кажить менче... ломить менче! Це чоловікъ мыни знаемый. Гарный чоловікъ!

Храпко.

Неможна, куме, Иванъ Петровичу, неможна: клопоть багато.

Передерій.

Та що вамъ клопоть? То клопоть нетямучому, та незнаючому, а вамъ... Вы тилько глянули... „Господынъ мировый судья! така та така статія оте-то рцыть,—пышитъ рипенець“... Отъ и все!

Храпко.

Такъ то й рцыть! А попоморочъ голову поки й въ устаи знайдешъ; та ще попотверды, щобъ запам'ятаты и не помылытыся. Воно-то, зъ боку дивлячысь, то все легко здасть-

ця. А ще може й на мировий з'їздъ прійдѣтця апеляцію подавати. А тамъ знаєте, яки джыгуны—аблокаты бувають? Якъ засыпле словами—не переслухаешъ!

Передерій.

Що вамъ ти джыгуны? Утремо мы имъ, здаеця, носа! Винъ словами, а вы его—статією.

Храпко (реюче)

Ни, ни, не можна, менче не можна. Треба мировому прошеніє подавати, може и на мирового прійдетця. Онъ одного взявся обторудувати дильце,—апеляцію треба писати... Тутъ (*указує на лобъ*) и багато, та ось ця (*показує на руку*) не хоче слухати: іи туды гнешъ, а вона—на свое повертає.

Передерій.

Чи чуєте? Абы тутъ було (*показує на лобъ*), а перемахлювати—и другий хто перемахлює.

Храпко.

Хто жъ у мене другий? Найматы хиба?

Передерій.

На що найматы? Хиба у васъ дитей не має? Ось незабаромъ поз'їздитця,—буде кому батькови пидпомогы дати.

Храпко.

И вже, якъ на дитей надіятись!

Передерій.

Отъ уже не гнивить Бога, Василь Трохимовычъ! Не гнивить, кажу. Уже у васъ якъ дити, то такихъ другихъ и по свиту не зиськаты.

Храпко.

Та я й не жаліюся на ихъ.

Передерій.

И одъ Бога грихъ буде що лыхе сказаты про ихъ! Сказано—якого батька—то таки й диты... Велемудрого заводу!

Храпко.

Хвалы руку,—товаръ видно! Тоди скажешъ гоць, якъ выскочышъ... Ще Богъ знае, що то зъ ихъ вийде. Учлысь то вони добре, до науки прыдались; а ось, якъ вивчатця, то що заспивають? Може батькови скажуть: цыть, старый дурню, невчений! Теперь, знаєте, який свить наставъ?

Передерій.

И языкъ имъ руба у роти стане, колы такого батька почнуть ганыты!

Храпко.

Хиба теперь четверту заповідь почитають? (*Помовчаешы*) Знаєте, куме, Иване Петровычу, що я вамъ скажу?

Передерій.

А ну, послухаемо.

Храпко.

Це все никчемна ричъ. Зубивъ вы не замовляйте. А отъ колы хочете—200 рубливъ, та й годи! Вы чоловикъ занятый, та й я не вильный; у васъ свое дило, у мене—свое. Вы отъ тутъ зо мною торгуетесь, а тамъ може мене на двори други дождаютьця. Треба усимъ ярмись даты!

Передерій (*на-бикъ*).

Ичъ, стара лысыця—хытра! Ни—якъ їи на слидъ не налучышъ.

Храпко.

Я ще мало й сказавъ 200 рубливъ. Знаете вы, яке се дило?... Скрыть обижаты, удовыцю обиходыты. Воно-жъ, може, е хто тамъ, надъ нами, передъ котрымъ прийдетця и одвить даты.

Передерій (*уидливо*).

То—бъ то, щобъ було за що одвить даваты?!

Храпко.

То вже—Его воля, Его й сыла! Чи прийдетця—то й прийдетця; а менче, кажу, не можна.

Перепадя.

Ххе!—Такъ не можна, кажете?

Храпко.

Не можна.

Перепадя.

Що жъ его въ Господа мылосердного робыты? И заразъ уси гроши?

Храпко.

Та гроши можна й описля; а теперь тилько условіе таке зробымо.

Перепадя.

А що будемо, Иванъ Петровычу, робыты?

Передерій (*на-бикъ*).

Бый тебе сыла Божа! Казавъ, дурню, мовчы; нить пятакае! (*До Перепадя*) Щожъ робыты? Що хочъ, те й робы: твое дило—не мое.

Перепадя.

Може я ще зъ жинкою дома пораюся?

Храпко (*насуплюючи брови*).

Якъ хочъ. Тилько тоди вже не 200, а 300 буде стоить.

Перепадя.

Якъ? То-бъ то за те, що я пораюся зъ жинкою, сотня рубливъ набижить?

Храпко.

За тежъ. (*Помовчавшы*) Знаешъ? я чоловікъ прямый.

Передерій (*На-бикъ*).

То-то тебе такъ и скандзюбыло!

Храпко.

Правду люблю, по правди роблю...

Передерій (*на-бикъ*).

А що-бъ ты нею подавився!

Храпко.

Ты отъ кажешъ: пиду до жинкы, пораюся. Хиба я не знаю, до якои жынкы ты пидешъ? Оце прыйшовъ до мене... 200, мовъ, рубливъ праве... А пиду до другого—може другый менче визъме. Та такъ и ходытимешъ, чужи пороги оббыватымешъ. Воно жъ тобі нічого—тільки чоботы топчешъ, а другимъ—часъ гаешъ; а той часъ—може бильше сотни стое. То отъ ты й знай: за поригъ выйдешъ, та назадъ вернешся—уже 300 рубливъ... Куй зализо, покы воно гаряче!

Передерій.

Охъ, куме, куме! Не думавъ я, що вы такый.

Храпко *(передражнюючы).*

Охъ, куме, куме! И я не думавъ, що вы такый.

Передерій.

Я думавъ, що вы на кума вважыте.

Храпко.

А я думавъ, що кумъ на кума вваже, не стане ему часу гаяты рады чужого чоловіка.

Перепадя.

Та годи вамъ, Иванъ Петровичу! Що-жъ, колы менче не можна? То вже таке дило: не можна—й не можна; уже чи двисти рубливъ—то й двисти. А земля жъ то моя буде?

Храпко.

У тебе е свідители, що ты володивъ нею?

Перепадя.

А якъ же! Це жъ усе мистечко знае.

Храпко.

То земля твоя буде.

Перепадя.

На вики?

Храпко.

То вже—я не знаю чи на вики, чи ни.—Може ты иі кому продасы.

Перепадя.

Та то вже мое діло. А чи судь одсуде?

Храпко.

Мыровый одсуде и збиздъ одсуде; а дали—я не знаю.

Перепадя.

Та вже жъ колы тутъ одсудять, то й дали такъ буде.

Храпко.

Може; не знаю.

Перепадя.

То щожъ? Будемо кинчаты діло.

Храпко.

Отакъ краще. Чи кинчаты, то й кинчаты. Сьогодні тільки мыни николи... Треба писаты условіе, довиренность... Ты покинь десять рубливъ на розходы, я звечора усе, що треба, выготую, а на завтра підемо до Мырового, щобъ засвидѣтельствовать.

Перепадя.

То й розходы, значытця, мои?

Храпко.

А тожъ якъ? Звисно—твои. Та ихъ небагато, рубливъ на тры всего. Я тобі, якъ скинчытця діло, счотъ дамъ: що на розходы пішло, а що лышокъ—на платижъ повернетця

Перепадя.

То гараздъ уже. (*Лизе у кышеню*).

Храпко (*бере книжку и перо*).

Хто ты такий будешъ?

Перепадя.

Я? Остапъ Перепадя.

Храпко.

Та я се знаю. Якого ты званія, чи сословія? Мищаньнъ, купецъ, козакъ, чи казенный обыватель?

Перепадя.

Казенный обыватель.

Храпко (*ныше*).

Казенный обыватель Остапъ... А батька якъ зваты?

Перепадя.

Трохымъ.

Храпко.

Тезко моему. (*Шыше*). Трохымовычъ... Перепадя. Ну а Тхора якъ?

Перепадя.

Покійныкъ Карпомъ звався, а батько Грыцькомъ. Вони въ козакахъ були, здавна козаки.

Храпко (*ныше*).

Оце и все.

Перепадя (*подаючи десятирублеву бумажку*).

Звольтесь вамъ.

Храпко.

Давай, давай. Отъ и гараздъ; отакъ бы й зразу, безъ клопоту, та безъ торгу. (*Глянувши на Передерія, що сидить похнюпывшись*) А чого ты, куме, такъ зажурився?

Передерій.

Видъ того, що кумъ уважавъ.

Храпко.

А що кумови таке?

Передерій.

Не скажу. Не вважавъ кумъ—и я не скажу. Прощайте (*Дає руку*).

Храпко.

Ваша воля, ваша й сыла! Прощайте. (*Соби дає руку*)
Видно, що кумъ и соби встрявъ въ чужый огородъ?

Передерій.

Не скажу! не скажу! (*До Перепаді*) Ходимо вже.

Перепадя.

Бувайте здорови. (*Кланяється и обое виходять*)

ВЫХИДЪ IV.

Храпко (самъ).

Це щось воно за знакъ? Уже Передерій такъ не встряне; тутъ щось то е; щось кумъ замышляе таке. Оже и пи-

шовъ такъ, и не сказаѣ. Та ну, мене не проведешъ! И мы
—зъ усамы, тилько, кажуть, нось не обрость... Дознаємося...
Постій. (*Пидходе до дверей, укае*) Явдохо! Явдохо!

Явдохка (*зъ-за кону*)

Чого?

Храпко.

Скажи Присци, щобъ клыкнула до мене Кырыла.

Явдоха (*зъ-за кону*).

Кырыло бия бжилъ, у пасици.

Храпко.

То що? Не кыне хйба бжилъ на часъ?

Явдоха (*зъ-за кону*).

Добре. (*Увиходе жинка, ведучы за руку дивчынку*).

ВЫХИДЪ V

Молодыця.

(*Бере за голову дивчынку и, нахыляючы, шепче*). Просы.

Дивчынка.

Паночьку!

Молодыця.

Паночку—лебедочку! И помылуйте, и пожалуйте!

Храпко (*озырнившись, плые*).

Тьфу! Якого вы чорта? Ажъ злякалы—дывысь!

Дивчинка (*становитця на вколюшки*).

Паноцьку! помылуйте.

Молодыця.

Ой лышенько наше! горенько тяжке! Помылуйте паночку.

Храпко (*стоить, дывитця. Шокійно*).

Ну ще!.. Ну, що ще дали буде? Ну—ну!..

Молодыця.

До вашої милости, добродію. Помылуйте насъ... Диточки мали... исты ничего... А винъ пишовъ, сучій сынъ!... закрывся очыма й плечыма... швендяе тамъ по чужыхъ краяхъ... А тутъ послідне добро беруть... хату цинують... Помылуйте насъ и пожалуйте? (*Становитця на колина, плаче*).

Дивчинка.

Паноцьку! помылуйте.

Храпко.

Та якого вы чорта до мене? Не ревы, а толкомъ кажы!

Молодыця.

О горенько наше нежданне! Пропала я, бідна, зъ малымы диточкамы!

Храпко (*сердыто*).

Та не скавучы, кажу. Кажы: чого тобі треба?

Молодыця (*сз плачемъ*).

Боже мій! Хату продають... Мою такы хату, батькивську цинують!

Храпко.

Хто цинует? За що цинует?

Молодыця.

Та я й сама не знаю, що винь, разсучій сынъ, наробивъ... У кого тамъ гроши бравъ... де винь ихъ дивавъ... А теперъ мое добро... добро мое пропадає! (Плаче).

Храпко.

Хто такий разсучій сынъ?

Молодыця.

Чоловикъ мій, бодай ему добра не було!... Винь, катаржний, щобъ его зашморгнуло тамъ, клятого!

Храпко.

Ой-ой-ой-ой! Молодыце, молодыце! не гнивы Бога, не нарикай на свого чоловіка... „Чоловикъ бо є голова дому“.

Молодыця.

Голова, бодай вона ему луснула! якъ наробыла мыни отакого клопоту. Самъ безвисты забигъ, а мене зъ малымы диточкамы по-мыру пускає

Храпко.

То чого-жъ ты до мене прыйшла? Чымъ я тобі поможу? У якій прыгоди стану?

Молодыця.

Та, лыбонь же, вы, добродію, нашу хату цинуете. Хата жъ моя, батькивська. Винь до насъ у прыймы приставъ. А теперъ, отъ, за его, клятого, своимъ добромъ выстачай.

Храпко.

Я продаю? Якъ же я циную їи, колы я дома сыжу?

Молодыця.

Кажуть, вы подали таку бумагу, щобъ оцинувати нашу хату.

Храпко.

Я? Не знаю. Може й я; може. Треба справытысь. Якъ тебе прозываютъ?

Молодыця.

Насъ по улышному Волосыжарамы зовуть, а по ревызіи Тыхоненкамы пышмыся.

Храпко.

А—а, Тыхоненко!... Знаю, знаю. Антинь Тыхоненко по-выненъ мини 200 рубливъ. За тры рокы ни проценту, ни стовцу не плате. Я подавъ векселя, щобъ ззиськалы зъ его. Щожъ мыни було, робыты? Тры рокы ни проценту, ни стовцу! А двисти рубливъ узавъ, якъ одну кошечку узавъ, та тры рокы ни куде, ни меле. Хоть бы очи колы появывъ, сказавъ, що неспроможнисть,—одсрочыты ему, чи пересрочыты... А то—тры рокы!

Молодыця.

Та его, паночку, дома немає. Якъ пишовъ тры рокы назадъ за тією щытыною, та й не вертався. Може, де головою наложывъ.

Храпко.

Щожъ и мыни, молодыце, робыты? 200 жъ руб ливъ узавъ!

Молодыця.

Хиба жъ я знаю, чи винъ бравъ, чи не бравъ. Его жъ иськайте, зъ его й правте... За що жъ моя батькивська хата одвичатыме? Де се таке wydано? де слыхано?

Храпко.

Якъ? А якъ бы твій чоловікъ кравъ, а ты переховувала? То хиба-бъ не одвичала?

Молодыця.

Хай Богъ мылуе—красты! Не було и въ роду нашому злодія.

Храпко.

А якъ узаты чужи гроши, та не видаты? Хиба це не все ривно, що вкрасты? Вони жъ мыни не якъ дійшлыся—трудами кривными добувалыся; а чортъ нетруженый прыйшовъ, узавъ, та й скрывся. Отъ тоби все одно, що й укравъ.

Молодыця.

Паночку, помылуйте! (*торкає дивчинку*).

Дивчинка.

Паноцьку, помылуйте.

Молодыця.

На ихъ, хочъ, згляньтєся—на сырить нещасныхъ. Оце вона зо мною, а ще двойко невеличкихъ дома зосталося.

Храпко.

У мене самого, моя голубко, трое. Твои жъ онъ яки—

ледве одъ земли видно, а въ мене—ого-го-го!—батька перероняють... Та треба кожному и черевычка, треба и платочка, сорочечку, одежынку, ще й за науку заплать. А прожыты имъ у чужому великому городи? Одному 30 рубливъ у мисяць, та другому 30 рубливъ, отъ тоби й 60. Та ще й дома одна. Уп'ять же—и самому жыты, и до хазяйства треба. У мене одного мисячного росходу бильше нижд на сотню наберетця... А де ихъ узять? Хто ихъ мыни дастъ? Треба оцій старій голови розумомъ повернуты, та десь узять.

Молодыця.

О—о, паночку! Вамъ ничого журытця: у васъ е, та ще й буде!

Храпко.

Е! А почимъ ты знаешъ, що е?

Молодыця.

Та вже жъ, колы бъ не було, то не роздавали людямъ.

Храпко.

Роздавали! Отакимъ же дасы, якъ твій чоловікъ; а винъ визьме, та й скрыетця.

Молодыця.

Чымъ же я тутъ, паночку, вынна?

Храпко.

А чимъ я выненъ? Я невинный; ты—невинна, твій чоловікъ невинный; хто жъ вынуватый! Богъ святой, чи що? Зъ его мыни правыты, чи зъ кого?

Молодыця.

Зъ якои жъ я речи своимъ добромъ буду постачаты?

Храпко (*сердыто*).

Зъ такой рѣчи, що ты его жинка! Мужъ та жона—одна сатана.

Молодыця (*плаче*).

Щобъ уже винъ, клятый, самъ посатанивъ, якъ такого мыни лыха та клопоту наробывъ!

Храпко.

Ну ото, розшукуй его, та й правъ зъ его. А до мене чого ты прыйшла? Що я тобі допоможу? У мене свои диты... Иды соби зъ Богомъ!

Молодыця.

У васъ е свои диты, такъ и худобы скільки; а въ мене одна однимъ хата, та й ту однимають. Дежъ я зъ дитьми динуса? У ричку хйба мыни ихъ повкыдаты?

Храпко.

Знала, на що добувала; знай, якъ и вирощуваты!

Молодыця (*гирко*).

Щобъ ще й другому було такъ гирко, якъ мыни ихъ, добуваючы, та вирощуючы!

Храпко (*сердыто*).

Щожъ це ты до мене лаятысь прыйшла? Бачыла: онъ Богъ, а онъ—порогъ!... Иды соби.

Молодыця (*хапаючи дивчыну за руку*).

Ходимо, дочко. Хйба такого ырода упросышь, хйба его умолышь? Хай жере ненажерлывый! хай истъ, трискае! И

вась, и мене стрискає!.. Богъ дасть—подавытця колысь!.. Подавытця! Виддильютця ёму сыритськи слезы! (*Выходе*).

Храпко (самъ)

Ххе! Бачылы таке?.. Прыйшла, якъ овечка—тыха, а вийшла—вовчыци лютиша! Ххе!.. Оце то те: за мое жыто, та ще мыне й быто. Отъ и робы людимъ добро; отъ и помагай имъ у ихъ нещасті!.. А я було, слухаючы ій плачъ, порывався уважыты, хотивъ продажу одкладаты... А вона, бачъ якои заспывала? То-то мене наче що за полу смыкало: та пидожды ще, побалакай зъ нею трохи! Може що на-криво скаже... Воно такъ и вышло. Ну, гараздъ же. То якъ бы уважывъ на слезы,—пропалы бъ мои 200 рубливъ съ процентомъ, а то грошыки дома будуть... Ось тутъ будуть! (*Бѣе се-бе по кешени*). Хе-хе-хе... О бабовство! о ридъ дурный!.. Не даромъ кажуть, що волосъ довгій та умъ короткій... Правду кажуть! (*Увиходе Кырыло*).

ВЫХИДЪ VI.

Кырыло.

Клыкалы, чи що?

Храпко.

Клыкавъ.

Кырыло (*недочуваючы*).

Приська репетує на увесь садокъ: диду! диду!.. Думає—я не чую... А тутъ саме рій вийшовъ... Дывись, думаю, якъ ій приспичыло того дида. Пидождышъ! А вона прыбигла, та до мене... Та чи чуєте? Панъ клычуть! Чого? пытаю.— Не знаю. Идить, каже, скоріше—треба. Рій же, кажу, мабутъ нужнише. Роя зберу, та тоди й прыйду... А оце вправывся, та й прыйшовъ.

Храпко.

Такъ ты роя, диду, піймавъ?

Кырыло.

Що таке?

Храпко.

Роя, кажу, піймавъ?

Кырыло.

Та піймавъ же.

Храпко.

И добрый рій?

Кырыло.

Га?

Храпко.

Рій добрый, пытаю.

Кырыло.

Про те Богъ знае. Тоди побачымо, якъ меду наносыть.

Храпко.

А сылы багато?

Кырыло.

Та сылы чи мало. Якъ що буде такий и на медъ, якъ на сылу, то буде добрый рій.

Храпко.

Ну гараздъ, диду. А ты отъ що мыни скажы: знаешъ ты Тхора?

Кырыло (*недочувши*).

Рій повиненъ бутъ добрый.

Храпко (*голосно*).

Та я не про те. Тхора, пытаю, чи знаєшь?

Кырыло.

Тхора?.. А пры чому тутъ тхирть?

Храпко (*плонувши*).

Тьфу! Уже якъ зъ глухымъ розмовляты! (*Крычить*).
Тхора знаєшь?

Кырыло.

Чи, Тхора, пытаете, знаю?

Храпко.

Эге-жъ.

Кырыло.

Якого?

Храпко (*крычить*).

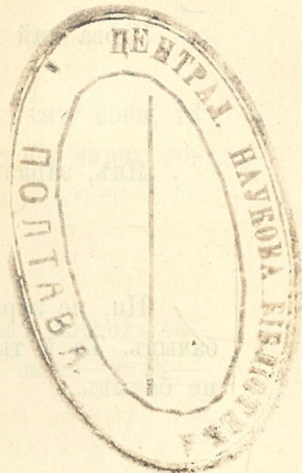
Та вже-жъ не якого! Чоловика—Тхора?

Кырыло.

Та винъ же, лыбонъ, умеръ.

Храпко.

Умеръ-же. Та вже-жъ писля его zostався хтось: удова,
чи диты?

Кырыло.

А якъ-же. У его диты е, велыки повинни буты вже—парубкы; та лыбонь и стара жыва.

Храпко.

Ну, отъ гараздъ. Мыни кого небудь зъ ихъ треба-бъ бачыты. Чувъ?

Кырыло.

Та чую, чую. Кого-жъ вамъ?

Храпко.

Удова хай прыйде, або старший сынъ.

Кырыло.

Якъ, заразъ?

Храпко.

Ни, не заразъ; а якъ гараздъ стемніе, щобъ ниhto не бачывъ. Та й ты такъ до ихъ проберысь, щобъ и тебе ниhto не бачывъ.

Кырыло.

Щобъ и мене ниhto не бачывъ? То, значыть, якъ стемніе—питы, та кого небудь прывесты.

Храпко.

Эге-жъ. Скажы: казавъ панъ, онъ якъ нужно. Що колы не прыйдыте, то самы на себе жалкуватымыте.

Кырыло.

По дилови, значыть?

Храпко.

Эге-жъ.

Кырыло.

Знаю, знаю. Скажу, скажу...

Храпко.

Та тилько никому не хвалыся!

Кырыло.

Отъ ще кажить! Дидъ похвалытця? якъ же! Дидъ похвалытця!.. Хиба не зна дидъ, що це скрытне дило.

Храпко.

Такъ-такъ, диду. Та я тебе знаю... Иды-жъ соби, та зайдешъ до барышни, скажышъ, щобъ дали тоби чарку горилки. Чувъ?

Кырыло.

Чую, чую. Спасыби вамъ! (*Выходны*). Якъ же? одъ дида дознаешся?.. Одъ дида вырвешъ?.. Це той саме—дидъ—вырва!.. (*Выходить*).

Храпко (Самъ).

Бисивъ дидъ! Ажъ порохня зъ его сыплетця, а ще та-кы плутае ногами. Тамъ, на тимъ свити, давно вже паёкъ на его йде; а винъ соби скрепыть—не подаетця! А вже, правду кажучи, и честь пора знаты... Яка зъ его корысть? Тилько хлибъ переводе!.. Роя, каже, піймавъ... Отъ ты й знай! Выдно половину сылы роспудывъ, або безъ матки зибравъ, що къ лыхій години розлытатця, а каже добрый рій!.. Бисивъ дидъ! Сколько винъ у мене якъ живе? Лять мабуть зъ пятнадцать, колы не бильше, буде. Отъ ты й знай! А кажуть я

сякий-такий, и лыхый, и недобрый. А отъ же дидь скільки живе?.. А вмире й поховаты треба... Другый бы давно его зъ двору спудывъ, а я, держу,—хай живе!... А лыхый, кажутъ... Що жъ це, вси вже перейшлы? Никого не мае? *(Одчыня двери, дывытця. Зъ надвору доносытця крыкъ и незабаромъ убивають у хату Явдоха и Галя).*

ВЫХИДЪ VII.

Галя.

Папочка! папочка! Здравуйте. *(Бижыть до его, цилуе у руку).*

Храпко.

Здорова, дочко. *(Обдысляетця ии)* Ачъ яка стала—и не признавъ бы ии. А то на лыхои годыны оте на нисъ начепыла? *(Указуе на сыни окуляры)?* Хибѣ хто очи попидбывавъ?

Галя.

О-о, вы вже заразъ сміятесь! Це щобъ очей не запошыты. По дорози така кыптяга! та й свить не такъ бытyme у вичи.

Явдоха.

А гарно, тату, Гали въ окулярахъ. Такъ, мовъ, яка дуже велька пани. *(Пидбига до неи, цилуе)* Охъ ты, Галочко-моя! Яка я рада, що ты прыхала. Мы сегодня зъ Приською правымося, та й давай угадуваты: а ну чи прииде Галя? Я кажу: прийде; а вона—ни. Сперечалысь-сперечалысь, а дали побылыся объ закладъ. Постій же, кажу, якъ прииде Галя, то ты сама будешъ поратысь биля печи, а якъ ни—то я то-би стѣжку куплю... А воно й выйшло по моему. Хай же теперъ Приська сама биля печи правытця,—и за холодну воду не приймуся!

Храпко.

Та цыть, горлата! Тилько іи й чутно. Крычыть, якъ несамовыта!

Явдоха.

Я-жъ, тату, рада, що Галя приехала.

Храпко.

Рада! Ну й радій мовчкы, а не крычы, якъ перекупка на базари.

Галя.

Не гримайте бо, папочко, на Дуню. Вона, бидна, скілько дожыдалася. (*Цилуе її, та соби цилуе Галю*).

Храпко.

Отъ! Цмокъ—стрыбъ!.. Стрыбъ—цмокъ! (*Ти знову цилуютья*) Годи вамъ, буде. Краще сядь, Галыно, та розкажы, що ты доброго привезла до дому, чымъ батька утишышь?

Галя.

Що-жъ я привезла таке? Гимназію скинчыла, та й приехала.

Храпко.

Таки скинчыла? Ну—добре... Все-жъ батькови полегкить: не высылаты кожного мисяця по четвертній на кватырю.

Явдоха (*до Гали*).

А чому-жъ ты не хвалышся, що не—абы—якъ скинчыла, а зъ медалею.

Храпко.

Зъ медалею? Зъ якою?

Галя.

Зъ золотою.

Храпко.

Зъ золотою? И багато-жъ тамъ того золота?

Галя.

Хто его знае. Тамъ знакоми хвалылися, що якъ прода-
ты жыдамъ, то рубливъ тридцять дадуть.

Явдоха.

На що їи продаваты? Боже храни! Краще зробыты зъ
неи сережки, або браслету на руку; або замість дукача на
шыи носыты.

Галя.

О-о, тобі заразъ на себе начыпыты!

Явдоха.

А що-жъ! Воно-жъ не крадене, а своє, зароблене. Ты
учылася, ты трудылася... Якъ бы на мене, то я-бъ и спала
зъ тією медалею.

Галя.

Яка ты, Дуню, наивна!

Явдоха.

Що то таке за—наивна?

Галя.

То колы хто простый, то такъ его называютъ.

Явдоха.

Тобъ-то дурна?

Галя.

На-вищо ты, Дуню, такъ далеко хапаешъ? Можна буты и не дурнымъ, та простымъ.

Храпко.

Та таки й дурна. Учытысь не схотила—отъ и дурна!

Галя.

Не всякому, папчочко, та наука даеця. Инчий, Богъ знае, якъ трудытця, а воно не йде та й не йде въ голову.

Храпко.

Ото-жъ дурна й е! Хочъ воно й те сказаты: що зъ вашої науки? Якъ зъ козла молока!

Галя.

Э ни, папо, такого не кажить. И поговирка е: що зна-ты—то за плечыма не носыты. А знаты яку науку—то ко-рысть.

Храпко.

Яка?.. По хазяйству ты бильше знаешъ, нижъ Дунька?

Галя.

Хазяйства насъ не вчать. Та хазяйство не така мудра штука, щобъ его у гимназії вчыты; его й дома можна на-вчытысь.

Храпко.

Ну, а бамагы васъ учять тамъ пысаты?

Галя.

Бумагы учять пысаты, тилько ни таки, якъ вы пышыте.

Храпко.

Овва! Яки-жъ тамъ бамагы?

Галя.

Таки: учитель чытае що небудь, а мы-пышымо; потимъ винъ дывытця, чи правыльно напысано, чи значкы, якъ слиде, роставлени... А то и сочынєнє задасть,—сочынєнє пышемо.

Храпко.

По грамматици усе?

Галя.

А вже-жъ по грамматици.

Храпко.

А ну скажы, якъ по грамматици пышытця апелляція.

Галя (червоніючи).

Це не наше слово—инострanne. До такихъ словъ е своя правопись. Якъ учышь той языкъ, зъ которого слово взято, то й его правыльно напышемъ... Я-жъ ніякихъ языкивъ не вчыла.

Храпко.

А ну напышы, я подивлюся.

Явдоха.

Пышитъ же соби, а я пиду довидаюся, що тамъ Прись-ка робить (*Выходе*).

Галя (*сидает до столу, пише*).

Ну отъ вамъ и апелляція. (*Показуе ему*).

Храпко.

А скільки стоить въ тебе *люде*? Одно? Эге! шкода-жъ съ твоею грамматикою.

Галя.

А я жъ казала, що це слово иностранне. Воно не пид-ходе пидъ руську грамматику.

Храпко.

Яке воно въ ката тамъ иностранне, колы воно въ за-конахъ пышетця.

Галя.

То що? Хиба мало иностранныхъ словъ увійшло въ нашу мову? Дивысь, не достае якого слова—отъ и берутъ зъ чужого.

Храпко (*дивытця на писанне*).

Якъ-бы только двое *люде*, то воно-бъ и зовсимъ ничего. А ну напышы що небудь,

Галя.

Що-жъ вамъ напысаты?

Храпко.

О тамъ визьмы чыстый лыстокъ паперу, та й пышы, що я буду казаты. Только мыни гараздъ пышы—старательно.

Галя (*узявши папір, прымоцуецца*)

Що-жъ пысаты?

Храпко.

Почынай трохы одступывшы видъ краивъ. Ну... Въ „Зъиздъ мировыхъ судей“... (*Галя пыше, Храпко зъ-за слыны дывытця*) Стій! стій! стій! Хто-жъ пыше Зъиздъ—черезъ земля?...

Галя.

А вы-жъ кажете Зъиздъ.

Храпко.

То що що кажу? Кажетця—Зъиздъ, а пыштыця—Съиздъ,—черезъ слово.

Галя.

То Съиздъ значыть?

Храпко.

Та вже-жъ Съиздъ... А лыхо! упхаты спортыла лыстокъ паперу!

Галя.

Отъ, дывитця, яка шкода лысть? Цей спортыла, другый можна взяты (*Порываецця до паперу*).

Храпко.

Куды? Постій! Увесь папіръ попортышъ. Пышы вже на цему; почны ныжче.

Галя.

Хиба вамъ паперу шкода? Лыстокъ же менче копійкы стое.

Храпко.

То що що менче? Хиба его такъ и нехтуваты треба?.. Оце пивкопійкы, та черезъ хвылыну други пивкопійкы... Ты такъ за цилый день—то й у рубля не вберешъ!

Галя.

Оце якъ вы считаетсяе бумагою? А въ насъ такъ ніколы нею не считаютця.

Храпко.

Де-жъ це въ васъ?

Галя.

Та дома, й у гимназії. Оце въ якои не має бумагы,—забула дома, або низащо купыты... Дайте хто бумагы! тилько крыкне, такъ зъ усихъ бокивъ и сунуть: на! на! на!

Храпко.

Гарно, гарно. Отакъ же то вы навчається зъ малку родытельске добро переводыты.

Галя (*усьмихаючысь*).

Оце якый вы, папачко, скупый! Якъ бы въ такому пустякови та росчотъ весты, то тамъ бы й засміялы.

Храпко.

Пустякови!.. И книжки по твоему пустякъ?

Галя.

И книжкамы подиляемся. Треба кому, а мыни не треба,—чому-жъ не даты?

Храпко.

И платокъ пустякъ? и одежа?

Галя.

Та й то часомъ буває, що котра небудь визьме твій платокъ, або пальто.

Храпко (жахаючись).

Мовчи! Хочь мовчи вже. Доброму вась навчають, хороши порядки заводять!.. Може тамъ яка коростява, та твою одежу на себе нацупе.

Галя.

Папочко! Що вы кажете?

Храпко.

Або нетипапка на себе начепе, та вивозе—выялозе такъ, що и свого доброго не признаешъ!.. Такъ отакому вась навчають? Гарному—ничого сказаты... Батькы тутъ по домивкахъ изъ силы лизуть, збирають ту копійку до копійкы, та засылають дитимъ, щобъ вони не знали нужды та недостачи; а вони—онъ якъ трынькають добро родытельске! Гарно, гарно... А то все що нашармака воно доводытця, нетружена копійка до рукъ доходыть!

Галя.

Та буде вже, папо, сю молитву чытаты.

Храпко.

Ага, не любо стало слухаты, а трынькаты—любо?

Галя.

Та не можна-жъ разомъ и учытысь, и заробляты. Треба спершу вывчытысь.

Хранко.

Що ваша наука? Яке ваше вчення? тамъ теревени правлять—отъ и учення все! А отъ якъ на свити жыты, Богови молытысь, родытеливъ чтыты,—то про се у васъ и помыву нема!

Галя (на бикъ).

А, Господы! якъ сумно зъ оцымъ папою. Хоть бы Дуня найшла (До Хранка) Буде вже, папочко, про се. Кажить, що дали пысаты? (Убигае Дуня).

Явдоха (радо).

Галю! Тато! Петро прыхавъ! Петро!

Галя (схопывшысь).

Петя! Петя! (плече у долошкы. Увиходе Петро, уди-
тый въ вышивану сорочку, шыроки кытаевы штаны; пидъ
грыбинку пидстрижений).

ВЫХИДЪ VIII.

Петро.

Здрастуйте вамъ.

Галя.

Петрусь! Петя! (Кыдаеця до его)

Явдоха.

Братуку ридный! (Обнима его цилуютця).

Храпко.

Здоровъ, кумцю. Що це на тоби за такі убори? (*Пришурюючись, обдывляється его*).

Петро.

А що вамъ чудно, батьку? Хиба ви николи не бачили такого? Це-жъ наше ридне одіяння, котре коженъ чоловікъ на сели носе.

Храпко (*мизуючы*).

Ххе! Ачъ, який малеваний, та цяцькований,—наче та си́ныця! Алевержеты яки захохавъ? (*Дывляється на чуба*) Се такъ по ученому?

Петро.

Се, батьку, кому якъ подобається.

Храпко (*крыве*).

Батьку!.. Ххе!

Галя.

А гарно якъ тобі, Петю, у нашому убори!

Явдоха.

Хто се тобі такъ вишивавъ?.. (*Роздывляється шитво*) Хрестиками?

Петро.

Та ну васъ! Отъ справди, мовъ на чудо яке дывляється; мовъ николи не бачили такого.

Храпко (*ехидно хыхыка*).

Хе-хе-хе!.. На чудо!.. Чудо-юдо!.. Хе-хе-хе... Отъ тоби и здывував!.. Се по ученому такъ? га?.. Батьку!.. По ученому, бачъ.

Петро (*здвигуючы плечыма*)

Дывно мыни!

Храпко.

Самому дывно? Ххе!.. И це все на батькови гроши, на его трудову копійку!.. Якъ та сыныця!.. Сыныця—малевана птыця! Ххе!

Петро (*хмурачысь*).

Дывно мыни, батьку, що вы, мовъ той невеличкый хлопчыкъ, бавытесь моимъ уборомъ. Якъ вы кажется сыныця—малевана птыця. То такъ мыни и вважається, якъ мы малымы дитьмы, щобъ дозолыты нашому товаришови Иванови, выгукувалы: Иванъ, барабанъ! на капусти сидивъ, уси червы поивъ; кышкы волочывъ, у борщъ умочывъ, та й поивъ!

Явдоха (*режоче*).

А щобъ тебе, Петре! Коли то було, а винъ и доси пам'ятае.

Храпко (*образливо*).

Такъ, такъ, сынку; ривнай батька до несмысленного хлопия... Винъ, бачъ, васъ выгодувавъ, отъ якихъ выбежавъ, а самъ у дурни пошывся... Ученымы, бачъ, детей поробывъ, та се видъ ихъ и дякы диждався. Спасыби, сынку!

Петро.

Богови святому, батьку (*Галя режоче*); якъ тамъ кажуть: чымъ багати—тымъ и ради.

Явдоха (зъ докоромъ).

Петрусю! Не гнивы батька.

Храпко (скочывшы, мовъ ужаленый).

А щобъ тоби языкъ руба ставъ, проклятый! Бачъ, блазень! бачъ, поганы!.. Що це васъ въ уныверситети такому навчають? Ты ему слово, а винъ тоби—десятеро! А не замовчишь ты! Не задипытъ тоби?!

Петро (покійно).

Бачте, батьку, якъ я тилько на поригъ, то вы сразу зъ мене, якъ зъ дурныка, почалы глузуваты; а якъ я на—крово слово сказавъ—то вы заразъ и спалахнули. Хто-жъ тутъ бильше вынுவатый?

Храпко.

Хто-жъ вынуватый, якъ не батько? Винъ, винъ! Одынъ... старый, дурный, невченый! А вы теперь, бачъ, велькорозумни стали, велемудри поробылыся... Якъ его батька слухаты? Якъ ему змовчаты—покорытыся?

Петро.

Батьку! слухають люде тилько доброго слова, преклоняютця—передъ розумнымъ диломъ!

Храпко

Такъ, такъ! Теперь усе добре тилько, та розумне... Добре, бачъ, дило на батькови гроши жыты, та мотаты; розумне дило—на отей цяцкы ихъ менжуваты, та на себе на—чепыты: дывитця, мовъ, ось мы яки—цяцковани!

Петро.

Васъ непутыть моя одежа?

Галя и Явдоха.

Петре!

Хранко.

Ще-бъ не непутыла! Ще-бъ вона спычкою въ око не колола! Що воно таке? До чого воно се? Хиба на те тебе вчено, щобъ ты нарядывся въ мужычу одежу? Онъ сорочка цяцькована, а груднына роззяпылася—свитыть! Штаны та-ки пошывъ, мовъ та дивчына спидныцю начепыла!... На що воно? До чого воно се ведетця? Биля плуга ты ходышь? По соняшній специ печешся, то щобъ тебе витромъ провивало? У поли се, та на специ—такъ! А ты мижъ людьмы ходышь, по городяхъ вештаешся!.. Кто тебе у благородный домъ пусте? Кто тебе до себе, такого харцыза, прийме?

Петро.

А отъ же приймають, та ще й дывуютьця тій неабыякій краси, що невчений народъ зъумивъ додаты. Певне, цей народъ мае смакъ до красоты! То тилько мы, живучы тутъ по глухыхъ куткахъ, прыглядилися до сего убору, що винъ намъ здаетця никчемнымъ, мужычимъ. Затягнени въ нимецьки камзёлы, та зашпуровани усякымы виревочкамы, мы такъ зъ тымъ звыкыся, що й не поймемо, якъ то здорово носы-ты таку одежу, щобъ вона нигде тебе не давила.

Хранко.

Я-жъ то й кажу, що мы тутъ дурни та ще й поду-рили! А отъ якъ учени сюды нализуть, велемудри найдуть, то не тилько мужычу одежу прысвятыть, а ще й самого мужыка неотесаного на почотному мисци посадовлять, почнуть ему уклоняться!

Петро.

Нихто ему не кланяетця; а всякому звисно, що й мужыкъ такой же чоловікъ, якъ и пань; що и въ его душа така, якъ и въ другого. Отъ тилько ему освиты не достает; про освиту его кращи люде й пыльнують.

Храпко.

Мужыкъ? Та се падло, що ему и назвы не пидберешъ! Сама поговирка каже, що мужыкъ дурнішый вороны, а хытришій чорта.

Петро.

А мужыку, якъ и кожному, хочетця жыты; винъ же повиненъ чымсь оберегаты свое жыття,—и туды гнутысь, и сюды хылытысь,—по неволи почне хытруваты.

Храпко (тремтячы).

А щобъ я тебе не родывъ, або, родывшы, своими рукамы задавывъ, ниждъ мыни видъ тебе отаке чуты! Вонъ заразъ зъ-передъ моихъ очей, щобъ мои очи тебе не бачылы, и мои уха твого голосу не чулы!

Галя.

Папо! схаменитця! За що вы его проклинаете?

Івдоха.

Таточку!

Храпко.

Вонъ! вонъ! Винъ не сынъ мій, я не знаю такого сына!

Петро.

На вищо-жъ вы мене зъ Адессу выпысували? На що

вы мене видъ дила одирвали? Я тамъ на мисци бувъ; сякъ—такъ перебився-бъ—прожывъ, а тутъ де я динуся?

Храпко.

Хочъ зъ мосту та въ воду! Для мене все едно. Сказано въ писаніи, чты отця твоего... Не чтышь,—який ты сынъ?

Петро.

А небійсь того й не кажыте, що ныжче трохи въ томужъ писаніи сказано: и вы, отци, не роздражайте чадъ своихъ (*Выходе*).

Галя.

Петю! Петю! пидожды. Куды-жъ ты? (*Выбіає за нымъ*).

Явдоха (*становытця на колина*).

Таточку! змылосердитця надъ Петрусемъ. Де-жъ ему, бидному, дитись? куды прыткнутись?

Храпко.

А ты чого до мене пристала? Побигла одна за нымъ—бижы и ты! Теперь вамъ батька не треба; на що вамъ батько? Выгодувавъ васъ, впростывъ; вы теперь великорозумни стали, самы на свити проживете,—чого-жъ вамъ?

Явдоха.

Та то вы що росердылыся, таточку, розгнивылыся, мій ридный, то вамъ такъ и здаецця. А грихъ же воно такъ сердытысь; та й не гараздъ, для усихъ не гараздъ.—Все-жъ воно то на сердце ваше сидає, жыття коротыть... Та й намъ, хиба воно весело дывытысь, якъ у хати отака буча, у симби розноція.—Таточку! (*Цилує єю у руку*)

Храпко.

Геть! Геть, не цилуй мене.—Я знаю, ты въ мене по-
кирна дочка, слухняна дытына... Ты не пидешь проты бать-
ка; а ти—учени, бачь, велемудри стали!

Явдоха.

Таточку! риднесенький! Та то того, що вы розгнивылы-
ся. А вгамуете свое сердце,—и вамъ воно инче здасться. (*Ци-
лує у руку*).

Храпко.

Ни, не такъ винъ мыни залывъ за шкуру сала! Торикъ-
же не схотивъ моихъ бамагъ писаты... Всякому видно, що
я вже старый становлюся, пора-бъ мыни и спочынокъ даты,
а я, якъ той катаржний, день у день турбуюся та клопчу-
ся. Для кого? Для васъ-же! для его ырода!.. А винъ не схо-
тивъ мыни помагаты... А теперь знову явився передъ мои
очи... У въ чому винъ явився? якимъ винъ приставъ?.. Я объ-
тимъ тилько й бьюся, объ тимъ и клопчуся, якъ бы выше
у гору питы, дали видъ того мужыччя статы; а винъ, бачь,
зъ мужыччямъ за панибрата, его одежу на себе надушывъ!..
Хиба на те я его вчу, хиба на те трачуся?

Явдоха.

Та то за-нову сытце на килочку! Полюбылася ему та
одежа, отъ винъ и начепывъ. Вона-жъ и справди ему до лыця.

Храпко.

Ну, до лыця вона ему—хай винъ зъ нею и цяцькаетця!
А мыни щобъ на очи не попадався.

Явдоха.

Таточку! А що-жъ люде скажутъ? Чужи люде що ска-

жуть? Воны вси такъ дывуютця на насъ: отъ, кажуть, симья! онъ яки диты! А теперь? Батько, скажуть, выгнавъ ридного сына зъ двору.

Храпко.

Хиба я его жену? Хиба я его выганяю? Хай живе; отамъ на кухни, або въ людськй хати. Мужыкомъ-же ставъ — хай зъ мужыкамы и панькаетця; а мыни щобъ на очи не попадався!

Явдоха.

То я, тату, пиду скажу ему, щобъ передягся.

Храпко.

Ни—ни, не треба, не треба! Я не хочу, щобъ непокирлыва свыня жыла мижъ нами... Чула? не хочу! Отамъ на кухни хай... Иды соби. Иды—пора вже и про обидъ подуматы.

Явдоха.

Я заразъ, таточку; хвылыною на стилъ накрью (*На-бикъ*). Слава Богу, що такъ обійшлося. Петрусь, покы що, и въ кухни перебуде сю бучу, а тамъ... Слава Богу! (*Выходе*).

Храпко (*самъ*).

Отъ тоби и диты! отъ тоби й радисть! А казавъ отецъ Иванъ: не выпыхай сына напередъ себе, не становы его выще... Воно й правда. Бачъ, винъ теперь розумный ставъ, ученый та велемудрый,—азнався! Батько що? Старый дурень, котрый тилько грошыки дай, та его прымхы постачай... А, постій-же! пидожды! Осъ якъ попожывешъ у кухни, попоисы чорного хлиба зъ остюкамы,—хай лышь винъ тоби у носи заколе!.. Шабашъ! годи теперь учытысь! Буде... и такъ розуму набрався. Копійкы щербатой бильше не дамъ! Дома живы; хазайству учыся, корытыся старшымъ учыся, якъ на

свити житы навчайся... О-о, я зъ тебе выбью оту хванаберію! (*Пидходе до столу, видсува ящикъ, де лежать гроши*) Не я, то-ось що зъ тебе выбье! (*Выбира гроши на стилъ*) Ось воны, бачъ. Ось ти цяцькы, за котри чоловікъ гадюкою вьетця, робытця ныжче травы, тихше воды... Охъ, цяцькы вы, цяцькы! Вы—гордошъ лыдська, и втиха, й забавка! Вы вже не змелеты ему, не одурыты... Усе на свити брехня, одно вы—и сыла, и правда! (*Сидает*) Охъ, покы обидать поклычуть, поличыты ихъ. Щось сей тыждень погано торгувалося, на прошлому—тры сотни до банку одвизъ, а сей,—щось помалкувато! (*Личе гроши*) Оце сотня... разъ!... Аце пивсотни. Ще тринадцять рубливъ; та вчора вернувъ чоловікови рубля (*Збира гроши и ложе ихъ у ящикъ*). Помалкувато: всего сто шистьдесятъ три рубли; а той тыждень тры сотни! Ххе, бисъ его батькови!.. Та не дуже й ххе: на двисти-жъ рубливъ умовывся съ Перепадаю,—отъ воно й за три сотни перевалыть. Буде! (*Убшае Приська*).

ВЫХИДЪ ІХ.

Приська (*швидко*).

Пожалуйте, пане, обидаты накрыто.

Храпко.

Эхъ полетуха! (*Криве ии*) Обидаты накрыто!

Приська.

Отъ дывитця! А якъ же вась кыкаты?

Храпко (*пидходе до неи*).

Та такъ же й кыкаты (*криве ии*): обидаты накрыто! (*Бере ии зъ-лека за носа*).

Приська.

Боже, Боже!.. отаки стари, а ще гратысь хочете!

Храпко.

Отуды къ бису! Якый же я старый?

Приська.

Ще не стари? Онъ вусы яки сиви.

Храпко.

Вусы? Та вусы тилько пидчорныты трохи; то такый то-би бравый, (*Вытягаетия у струнку и беретия рукамы у боки*), що й молодой не справытця!

Приська.

А голова яка? А бровы якъ настовбурчылися?

Храпко (*дывытия у дзеркало*).

О, ты бо вже хочешъ, щобъ усе було якъ пидъ рап-жырѣ. Що голова трохи била—то тожъ бильше розуму у ій; а бровы?... Бровы можно и прыгладыты (*Прылажусе бровы*).

Приська (*усмихаючысь*).

И, вже! Не цвисты калыни обѣ Риздви у лузи!

Храпко.

Дурна ты, якъ я бачу! Ты не дывысь на те, що снягы впалы... Ще пидъ тымъ снігомъ такый огонь палае! Та ще й окримъ того е...—та ще й буде! Глянь, лышъ, сюды. (*Видува ящыкъ и показуе гроши*) Бачъ?

Приська.

Моя матинко ридна! Яка велька копыця грошей!

Храпко.

Хе-хе-хе!.. Копыця!.. Не одна така, и въ десять не

вберешь!... Онъ то що... А ты кажешъ: стари... Охъ, ты полѣтушко, дурна! (*Лове її, щобъ ущипнуты за щоку; Приська одхylaетця*).

Приська (*Жартовливо*).

А то ще не старый?.. Старый! старый! старый!.. Онъ дочки яки, сынъ... Отъ сынъ, такъ молодець! (*Выбигає*).

Храпко (*понуру*).

А щобъ тобі рота на бикъ повернуло!.. Усимъ имъ за-
дався той Петро. (*Криве Приську*) Молодець!.. Вискрякъ а
не молодець! Ось постій, якъ я его прикручу, тоди побачышъ,
який зъ его буде молодець... А вража дивчына—хороша! На-
че обточена, та жвава, якъ живе срибло... Ажъ мое серце
ходоромъ заходе, якъ її вздрію. Такъ бы її обхопывъ, такъ
бы й прытысь, бисову, до себе, дарма, що старый... Воно ко-
лысь мыни одынъ ликаръ знаемый и казавъ, що старому та
молоденькои треба, щобъ сылу пиджывыты... Хе-хе-хе! Вра-
жій лекарь! що выгадавъ! Сылу пиджывыты... Пиджывыты!..
щобъ, значыть, кровь ключемъ забыла... Лепсько, бисы его
батькови! До сывои головы, та рожеву квиточку... Хе-хе-хе!
А що ты скажешъ? Видъ такого труда, та такого клопоту—
звисно, старієшся... Пиджывыты-бъ себе, пидмолодыты треба...
Звисно не очеvyдячки; не такъ, щобъ уси бачылы, та паль-
цями тыкалы... не по закону... На що той законъ?.. Такъ
краще: и самъ соби панъ, и вона—не зазнаетця. А чи й
признакы яки будуть,—хто скаже на старого? Онъ вона са-
ма плѣще: старый! старый! старый!.. Старый та молоде за-
дає!—Хе-хе-хе!.. Що може не схоче? Не схоче, якъ бряз-
нешъ золотымы передъ очыма... Онъ якъ здывувалася (*не-
редражнює*): матинько, яка копыця грошей! Копыця!... Ххе-
хе-хе!.. Гроши—велька сыла... Ще такый не родывся чоло-
викъ, щобъ проты ихъ выстоявъ... А пиджывыты-бъ себе тре-
ба, пидмолодыты—слидъ!.. Хе-хе-хе!

Явдоха (зъ другою хаты).

Тату! тату! Борщъ давно вже на столи стыгне.

Храпко.

Отъ розносыло ихъ! (Запира ящыкъ зъ грошыма) Иду!
Заразъ иду! (Выходе).

Заслона.

Справа друга.

У кинци садка пасика; по-пидъ деревомъ стоять вулики, зъ
правого боку—куринь. Биля куриня, на обрубкови, сыдыть
Кырыло, довбае корытице для воды.

ВЫХИДЪ I.

Кырыло (самъ собі).

Ну, та й пече! ажъ потомъ обливаетъ (Утереае нитъ зъ
лоба) Оце вже лито настало, спражне лито. Ичъ, якъ сонце
свите,—якъ купына палае!.. Пересунутысь лышъ у холодокъ.
(Перосоветия до куриня у холодокъ) Отакъ буде краще (По-
чына знову довбати корытице). А все мыни зъ думкы не йде
сегодншняя панова загадка. Загадавъ прывести кого—небудь
зъ Тхоривъ, та ще такъ, щобъ нихто не бачывъ, якъ буду
весты и якъ буду до ихъ иты... На що ему здалися ти Тхо-
ри? Дила то все!.. И не було, мовъ батця, дила ни-якого, а
выходыть—що е... Выходыть—одкопавъ... Хиба такый не од-
копае? ого! Зъ пидъ земли выдере,—бидовый тоби аблокатъ,
чи якъ тамъ его люде вельчаютъ... И пиды Ты, Господы, зъ

цымъ: отъ скілько на свити живу, а николи не було чутно про цыхъ аблокать; а теперъ ихъ расплодылося, якъ мухъ. Тилько й чуешъ: аблокать казавъ! аблокать хвалывсь!.. Колысь було тыхъ пѣзвивъ, якъ огню, боишся; бо якъ почавъ позыватысь, то й худобы ришывся; а теперъ—нема того чоловіка у мистечку, щобъ не перебувавъ у мировогоого. И все то аблокаты орудують! Все то вонь наструнчують, та підшпыговують; бо то ихъ корысть, ихъ—хлїбъ. Ну, та вже за всіхъ нашъ... О, нашъ—бида!—усихъ за поясъ заткне... А що колысь було зъ его? Хлопець... такъ... покыдѣкъ, ты й годи. Покійный Харько за спасыби взявъ, та до крамныци пристроивъ. Спершу крамныцю мавъ, та на побиганкахъ бувъ, а дали грамоты вивчывсь, у приказчыкы посунувсь. Добрый бувъ покійныкъ—вирывъ усякому, вирывъ у добро людське; що въ чоловікови бильше доброго живе, ніжъ лыхого... А на нашому—осикся.—Пизнавъ, бидага, що выгодувавъ гадюку коло свого серця, пизнавъ—та пизно вже... Отаке добро, отака сыла добра була... а де воно дилось?.. Прийшлося старцемъ умерты... на прохани гроши поховалы... А нашъ зъ того пишовъ жыты. Свою крамныцю завивъ, оженився, на всю губу господырамъ ставъ... Теперъ ты его возьми у руки—въ сотню тысячъ мабутъ не вберешъ! А все тыхо такъ, потроху то помалу, та все йде въ гору та въ гору... Усимъ мистечкомъ владае... Отъ теперъ аблокатствуе. Першій аблокать на всю округу! Чи дило-жъ оборудуваты, чи кого закрутаты—ему дай! Певне, оце щось съ Тхорамы затива зробыты... И зробыть! Такой та не зробыть? Зробыть!.. (*Увиходе Петро похылый, задуманный*).

ВЫХИДЪ II.

Петро.

Здрастуйте, диду! Боже поможы вамъ.

Кырыло.

Панычъ! Здрастуйте, здрастуйте! Уже приехали? Колы вы приехали?

Петро.

А оце сьогодні.

Бырыло.

Що-жъ я бувъ у двори, а васъ не бачывъ?

Петро.

Я недавно прыхавъ.

Бырыло.

Недавно кажете? А я, ще геть сонце було високо, якъ у двори бувъ. Чого жъ вы стоите? Сидайте. Сидайте, та побалакаемо. Торикъ якъ васъ бачывъ, та й доси, ажъ скучывъ. Далеби—скучывъ.

Петро (*сидаючи*).

Спасыби вамъ, диду.

Бырыло (*прыдывляючысь*).

Нуте я на васъ хочъ подивлюся. Батечку мій! а убиръ який? Лыцарь; якъ е, лыцарь!.. Давній лыцарь; теперъ такихъ уже немає. А я ще зазнаю... Отакый точнисинько убиръ, якъ на васъ, тилько ще зверху шапка зъ червонимъ верхомъ,—оттака шапка—зъ червонимъ верхомъ,—куринь оцей закрывъ!.. Теперъ такихъ лыцаривъ немає... Тилько чого-жъ вы въ такому убори, та такой смутный? Та я... якъ бы такой козакъ, — та пидо мною земля горы! А дивчать тыхъ, якъ той стрилецъ,—однымъ поглядомъ десятками-бъ низавъ!.. Э-э, було колысь... То теперъ я ставъ и старый, и никчемный, а колысь—огонь бувъ! Дыкого коня запопаду и того охмолостаю—якъ вивця стане! А теперъ—отъ чорты-батка-зна-що—корытце довбаю—та й то втомывся. Понюхаты хочъ табаки. (*Нюхає*) Ну, давно-жъ вы зъ Адессу? Роскажить мыни, що про его. Отъ усюды доводилось вештатись: и на Дону бувъ, въ Ростови, въ Таганрози, въ Мыколаевъ заносило и по Кизияру швендявъ, а въ Адессу не заходывъ... А лепский, кажуть, городъ!

Петро.

Та городъ гарный; шаромыжный тилько городъ.

Кырыло.

Що кажыте?

Петро.

Шаромыжный, кажу. Крамарський, а де крамарство—тамъ и шаромыжничество.

Кырыло.

Тобъ то здырство усяке? ушукування?.. То то й лихо наше, що якъ тилько велике місце, то тамъ того здырства—бачечку мій! Та на що краще: узяты наше мистечко. Хиба воно таке було за моихъ молодыхъ литъ? Село, та й годи. И по селянському жылы, по божому поводылися. А теперъ гляньте: вавылонивъ якихъ набудувалы, а здырства того стало—що бидному чоловікови дихнуты нема чымъ,—бида! Невולי здыхалыся, а другу нажылы?

Петро.

А вже-жъ.

Кырыло.

Та воно-жъ, бачте, се люде,—не звіри, а люде...

Петро.

Немає хыжишаго звіря якъ чоловікъ!

Кырыло.

Та такъ, такъ... Отъ прымиромъ бжолы,—Божа муха;

а й ин примусывъ чоловікъ на себе працювати... (Помовчавши) И оце на все литечко до насъ? Сылу витрачену набувати, здоровья наживати?

Петро.

Ни, диду; думаю швидко й назадъ.

Кырыло.

Якъ назадъ? Знову въ Адессу? Чого-жъ се такъ?

Петро.

Такъ.

Кырыло.

А торикъ-же циле лито булы. Хиба дила яки не ждуть?

Петро.

Та дила ниякого не мае, та...

Кырыло.

Що? На чужыни-бъ то краще, нижъ у свой сторони?

Петро.

И то—краще.

Кырыло.

А про мене нигде й краще немає, якъ дома. Вже що не кажить: чужына—чужыною, а своя сторона, якъ маты. Де-бъ ты не бувъ, якъ бы тобі де добре не було, а нема краще, якъ дома.

Петро.

Що-жъ тутъ дома? Лайкы не чувъ, та докоривъ усякихъ?

Кырыло.

Отакъ: сегодня приехали, та вже й докоривъ наслухалыся?

Петро (*помовчавшы*).

А що, диду, рой ловлятьця?

Кырыло.

Та такъ якъ колы. Сегодня піймавъ одного. (*Зъ садка доносытия гукъ: Петре! Петю! Петю-у-у!*).

Петро (*гукае*).

Я ось!.. До пасики простуйте!

Кырыло.

Барышни гукають? Скучылы? (*Убиають Галя й Явдошка*).

ВЫХИДЪ III.

Явдоха (*ледве переводячы духа*).

Я-жъ такъ и казала, що въ пасици его шукаймо... била дида... Хху! (*Пада била Петра на землю*).

Галя (*регоче*).

Уже и втомылася..! Отъ жырѣха!

Явдоха.

Жырѣха, а все такы тебе выпередыла. А що? а що?

Кырыло.

На ввыпередкы бигалы?

Галя.

Та вона-жъ... А ну, каже, хто швидче? Та якъ побіжить!.. На рови спиткнулася, та такъ зъ усихъ чотырѣхъ и гепнула,—ажъ земля загула!.. Та якъ схопытця, та знову, а мыни—смишно—смишно: біжу за нею, та за реготомъ никакъ не збіжу.

Явдоха.

Я хочъ и впала, а все такы ты мене не перегнала!

Галя (*сидяючи біля Явдохы*).

А кажи: добре забулася? Колина позбывала?

Явдоха.

Хто—я? Та я тилькы спиткнулася та поточылась, а не впала. Отсымы пальчыками задержалася (*показує на середни пальци*)... Тилько черкнулася ными земли, та сразу й знялася.

Галя (*регоче*).

О Боже!.. Отъ якъ бы хто бачывъ!

Петро.

Що? посвитель чымъ небудь?

Явдоха.

Петре! срамныкъ! (*Затуля ему рота рукою, Галя регоче*).

Кырыло.

Молоди літа—щастливи!.. И я колысь бигавъ... прудко бигавъ. Зайця мало не переганявъ!

Явдоха.

Що-жъ це мы прибиглы, та й сыдемо! Мы за тобою Петре,—иды обидаты. Тамъ мы тоби на другій половыни кухни хату прибрали,—побачышь якъ! Туды и обидъ однеслы. Татусь росердылысь, та кажуть: нехай людське исть. А мы всего тоби по троху оддильлы. (*Устае*) Ходимо.

Галя.

Тута такъ гарно, що и въ хату не хочытця йты.

Петро.

То чого жъ вы будыте уси йты? Хиба я самъ шляху не знаю? Сыдыть тута, а обидаты и Приська дасть (*Устае*).

Явдоха.

Такъ,—Присьса! Не хай Галя тута сыдыть, а я пиду. (*Намиряютця йты и стриваютьця зъ Печерыцею*).

ВЫХИДЪ IV.**Печарыця.**

Петро Васылевичъ! Слыхомъ слыхаты, въ вичи выдаты! Коны вы прыихалы?

Петро.

Сегодня: Здрастуйте! (*Подаетъ Печарыци руку*)

Печарыця.

Здрастуйте Евдокія Васылёвна. Диждалы такы своихъ гостей?

Явдоха.

Якъ бачыте. Обое сегодня прыхалы, трохи не разомъ.
Галя трохи ранише видъ брата.

Печарыця.

И Ганна Васылевна!

Галя.

И я. Здрастуйте.

Кырыло (*на-бикъ*).

Отъ лыха година прынесла цего попенка! Що винъ мы-
ни увирывся! (*Голосно*) Пяти лышень пасику обдывытысь
(*Выходьтъ*).

Петро.

Отъ тоби Галю и кавалёръ, щобъ не скучала сама.

Печарыця.

А вы-жъ куды?

Петро.

Та мы, ось, на часъ зъ сестрою. Побудьте тутъ, мы
швыдко вернемся.

Явдоха.

Галю! Постій, я тоби щось скажу. (*Галя одходьтъ, Яв-
доха їй шепче на вухо*) Це винъ до тебе прыйшовъ. Якъ те-
бе не було, то все допытувався: чи нема, не прыхала? Я
чула—дума свататы тебе.

Галя.

Казна-що ты выгадуєшь! Уже якъ хто зъ молодыхъ людей зайде,—у тебе заразъ свататы.

Явдоха.

Йй-Богу! отъ побачышь (*Одбига видъ неи; голосно*); такъ чула?

Галя.

Чула.

Явдоха.

А теперь ходимо, брате (*Обое выходятъ*).

ВЫХИДЪ V.

Печарыця (*сидает, наче самъ до себе*).

Бажавъ бы я знаты, що то за секреты шепче одна панночка другій на ушко?

Галя.

Яки секреты?

Печарыця.

Та отъ вы, що шепталы Евдокиі Васильевни?

Галя.

Швидко зостарієтесь, якъ усе будыте знаты.

Печарыця.

И безъ того къ тому воно йдетця! А все лепсько знаты,

що то за такі секреты? Певне запрямитылы щось недоладне въ убори, чи въ косахъ, та щобъ не прямо передъ усимы сказаты,—на ушко—секретъ, мовъ!

Галя.

Дуже-жъ вы злегка на насъ дивытысь, Лука Семеновичъ. Тилько й думаете, що про уборы секреты бувають? А може й про що важнише?

Печарыця.

Тымъ цикавише знаты (*Галя мовчить, Печарыця смаковито погляда на неї*).

Галя (*похитуючысь*).

Зостарієтесь, кажу.

Печарыця.

И старитыся не лыхо, абы було зъ кымъ старить подилыты.

Галя.

Знайдить кого.

Печарыця.

Вашымы-бъ устами та медъ пыты! Знайдить? Легко сказаты знайдить!.. А де его знайти?

Галя.

Пошукайте.

Печарыця (*помовчавшы*).

А знаете, Ганна Васылевна, якъ колысь стари дякы у любви объяснялыся?

Галя (*зъ усмишкою*).

На що мыни про те знаты?

Печарыця.

Забавно (*Почина розказуваты, пидбираючысь до голосу закоханого*). Азъ немоцень есьмъ; переполныся душа моя радистю, сердце мое вострепеташа любовою, и юность моя обновыся, яко орля; очесамы бо мои зрю липоту необычайную!

Галя.

Ну, на що вы мыни, се плещыте, Лука Семеновычъ?

Печарыця.

На що? (*Подумавшы*) Такъ. (*На якый часъ розмова порвалася; потимъ Печарыця повертається до Гали, усмихаючысь*). Давайте, Ганна Васылевна, на выпередкы бигаты!

Галя (*здвинувши плечыма*).

Бигайте самы; а я—не вмію. Ось сестра прийде,—вона зугарна бигаты,—то зъ нею и побигаєте.

Печарыця (*понуру*).

Евдокія Васылевна гарни барышня и я ихъ люблю. Тилько вони трохи прости. Якъ бы вони були учениши, щобъ часомъ зъ ними можна и объ высокихъ матеріяхъ побалакаты.

Галя.

Та що це зъ вами сталося таке, Лука Семеновычъ? То вы-бъ на выпередкы бигалы, то вамъ объ высокихъ матеріяхъ балакаты хочетця.

Печарыця.

Сталося!.. Станетця зь усякымъ се, Ганна Васылевна, якъ отакъ осточортие життя кожному.

Галя.

Чого-жъ воно вамъ осточортило? Вы чоловікъ пры дили, у васъ—робота.

Печарыця.

Яка тамъ работа?

Галя.

А якъ-же? школа... Вы—учытель... Сумно вамъ—забра-
лы хлопьятъ, повелы ихъ у поле, розказувалы-бъ про всяки
травы, про всяку рослыну... Адже вы ботанику въ семына-
ріі вчылы?..

Печарыця (*перебывае*).

Отъ стану я зь мужычятамы вовтузытысь, щобъ людe
сказалы: дурень непысаний! И такъ зь нымы за зиму на-
хлопочешся—голова отака стане!

Галя.

А отъ, якъ бы я на вашому мисци була, то нико-
лы не скучала... Що мыни до того, що чужы людe скажуть? Я
свое дило роблю.

Печарыця.

Тоди скажешъ гоць якъ выскачышъ!.. Попробуйте.

Галя.

Я бъ и попробувала, колы-бъ тылько папочка не пере-
чывъ; а то знаю—не пусте. Що, скаже, зь того за корысть?

Печарыця.

И правду скаже!

Галя.

Правду? Гой—гой! И вы дывытысь, якъ и стари люде? Оце дивно: такой молодой, недавно самъ зъ учення,—и такъ дывытысь, такъ думаты!.. Стыдъ! соромъ! Видъ усякого дила одніи тилько корысты ждаты!

Печарыця.

А чого-жъ бильше? Яка плата—така й робота.

Галя.

Ого! А хіба не мае такой работы, що й безъ платы-бъ доходила до вашои души, до вашого серця?

Печарыця.

Тилько не дитей учыты.

Галя.

А мыни здаецця, що й тамъ е своя радисть, и тамъ можна знайты ін. Хіба не утишно додывлятысь, якъ ваши речи доходятъ до дытячои головы, шырыты розумъ, якъ зъ кожнымъ днемъ воно все бильше та бильше розумнишае—розвиваетця.

Печарыця.

А на лыхои годыны я буду це робыты? Що мыни зъ того за корысть? Не корысть, а тилько одна шкода! Ты его вывчи, а воно, якъ вырасте, буде твій хлібъ одбываты.

Галя.

О, якый же вы матеріялысть!

Печарыця.

Це у васъ універсытанськи думкы! Вони нашому братови зовсімъ не лагодни. Тамъ усе багати люде вчятця, що ласо зъ малку или, та багато поводылыся,—отъ черезъ те вони такъ и на свить дывлятця. А якъ бы вони попосыдили дома на гречаній каші зъ кнышамы, а въ бурси—на черввий тарани, та не тїи-бъ заспывали!

Галя.

Хиба и студенты не бидують? Та ще якъ!

Печарыця.

Отъ лыхо—покрепытыся литъ зъ п'ять, та тоди тоби уси шляхы вильни, кожде місце не заказане: беры, яке хочъ! А тутъ—поподавыся надъ тією стравою дома, та въ бурси попосыдъ литъ десять—дванадцять, та отъ тоби тилько й ходу, що учителемъ! Попоскачы, лышь, до того попа, поky его доскачышь... А тамъ—знову кныши зъ вышкваркамы, хиба тилько у свято пирога зъ сыромъ зъисы.

Галя.

Ни, ни, вы—матеріялысть! (*Увиходять Петро зъ Явдохю*).

ВЫХИДЪ VI.

Петро.

Оце, Галю, якъ ты страшенно гукаешъ! Объ чому се вы такъ змагаєтесь?

Галя.

Онъ Лука Семеновычъ... Стыдъ! соромъ!—такый молодой, та таки думкы має!

Печарыця.

Попоскачить, Ганна Васылевна, зь мое, то й вы вернетесь зь *си* до *до*.

Петро.

Та обь чимъ у васъ спирка? (*Сідае. Бяля яго Яздоха*)

Печарыця.

Ганни Васылевни не подобалыся мои думкы.

Галя.

Цытьте! цытьте! Дайте я першъ роскажу.

Печарыця.

Росказуйте.

Галя.

Лука Семеновычъ скаржытця, що ему сумно, що винъ не мае ніякои утихы въ жытти. Я й кажу: чого-жъ ему такъ сумно, колы у его така жыва робота на рукахъ, якъ отъ школа. А винъ одказуе: що то школа? яка корысть зъ неи? Що колы винъ почне учыты хлопцивъ, якъ треба; то—соби на згубу.

Печарыця.

Отъ я й не казавъ на згубу; я казавъ—на шкоду.

Галя.

Ну, на шкоду. Цытьте, не перебывайте!.. Я, каже, вывчу, якъ слидъ, якого хлопця, а винъ мыни буде хлебъ одбываты... Адже такъ? такъ?

Печарыця.

Такъ, бо й правда... Життя—це довичне борюкання одного зъ другимъ. Я стою оце тутъ, а за мною десять душъ вытрищылыся, якъ бы мене зъ мисця зипхнуты.

Галя.

Ну, хто на ваше мисце намагаетця? Ни, вы—матеріялысть, метеріялысть!

Івдоха (позихаючы).

И заведуть таке—Богъ его знае й объ чимъ! Краще-бъ —заспывалы.

Петро.

Колы хочъ, Галю, то не безъ правды и въ ричахъ Лукы Семеновича.

Печарыця.

А що! а що!

Петро.

Жыття справди—змагання одного зъ другимъ, помы воно такъ ведетця, якъ мы бачымо. Колы коженъ тилько й думае що про себе, та дбае про свое гниздо, а не про громадське добро, то й життя—змагання. А отъ якъ упорядкуетця воно на ынчыхъ постанавахъ,—то тоди вже ынчаричъ буде.

Печарыця.

Дожывить же до того, помы те буде!

Петро.

Може мы до того й не дожывемо; а все таки свить тією

стежкою простує. Якъ згадаємо, що колись було, та порив-
няемо до теперішнього, то й побачимо, що ми, хочъ на крокъ
а все такъ посунулися впередъ... Отакъ по троху, та по ма-
лу—однихъ—думки, а другихъ и жыття наведе до того, що
скажуть: такъ не прыходытця жыты, треба ынче якось наше
жыття упорядкувати.

Печарыця.

Балакайте! Онъ Хрыстось колы про братолюбіє вищавъ;
скільки зъ того часу виживъ пройшло, а мы й доси того
братолюбія шукаємо.

Явдоха.

Годи вамъ, кажу, про се! А то—засну (*Умошуетия
на колени въ Петра*).

Галя.

Дуню! ты бо намъ тилько мишаешъ. Лягай краще на
мене (*Бере и за руку, зведе зъ братового колена и ложе
на свое*).

Петро.

Що колись такъ завизно йшло, зъ такою натугою до-
бувалося, то теперъ у нашъ викъ пару та електричества онъ
якъ двине!

Явдоха.

И не обрыдне имъ про одно плескаты! (*Заводе писню*)
Ой зійды, зійды, зиронько та вечирняя...

Печарыця (*пидхоплю*).

Ой и выйды, выйды, дивчыно моя мылая! (*Потро-
ху до ихъ пристають Галя и Петро*).

Явдоха (*скинчивши*).

Отъ, бачите: якъ я выгадала—то всимъ весело, а то распочалы свою бесиду—ни пуття їй, ни ладу! И не обрид-не воно вамъ цилый рикъ учытєсь, та ще й до дому збидутцы—и тута тижъ учени речи. Вони тилько сушать чоло-чика: онъ гляньте на себе—яки хрущи!

Галя.

Дуню! схаменєся бо, що ты плещєшь!

Явдоха.

А то може неправду кажу?

Печарыця.

Правду, Евдокія Васылевна... А нутє давайтє: „Ой чукъ—брикъ! зъ рогомъ быкъ!“... Важка писня!

Явдоха.

Ну вже й важко! „брикъ та брикъ!“... Настояща тоби бурсацька. Кращє давайтє якои поважкою, та голосно... Хочъ цїи (*заводе*).

Зелєная лищынонька!

Чомъ не горышь, та все курышься? (*Уси спивають, окримъ Печарыци*).

Галя (*на ухо Явдоси*).

Бачъ, Дуню, яка ты не обережна: онъ Луку Семеновыча обыдыла... Бачъ—надувся.

Явдоха.

Не лопне!.. Поподметця, та й такъ менетця. (*До Печарыци*) Чому се вы, Лука Семеновычъ, не спиваетє?

Печарыця (*понура*).

Я сіі не знаю.

Явдоха.

А яку-жъ вы знаете?

Голосъ (*зъ садка*).

Лука Семеновычъ! Лука Семеновычъ!

Галя.

Хто тамъ такой?

Явдоха (*червоніючы*)

Лука Семеновычъ! васъ клычуть. Вставайте, та ведить сюды гостя. Нуте вже, швидко! (*Печарыця нехотя пидводытця и выходе*).

Галя.

Хто-жъ тамъ такой?

Явдоха.

Ать!.. Прийде—побачышъ!

Галя.

Чого-жъ ты почервонила? Дывысь, Петю.

Петро.

А справди. Чого се?

Явдоха (*образившись, ще дужче червоніє*).

Чого-жъ я почервонила?.. То-Грыцько—Вовкынь сынъ.
(*Галя, не спускаючы зъ неи очей, усмихається*) Чого ты на мене вытрищылась?

Галя (*сварытия на Явдоху пальцемъ*).

Охъ Дуню, Дуню! — гляды... Мыни що казала, а сама?

Явдоха.

Що-жъ я? Ничого, та й годи... А то може Грыцько не выстое проты твого Луки Семеновыча?

Галя.

Цесъ!.. Осъ воны йдуть (*Увиходять Печарыця и Грыцько*)

ВЫХИДЪ VII.

Печарыця (*держе за рукавъ Грыцька*).

Та ну вже йды. Ачъ опынаетця—якъ ведмеда!

Грыцько (*засоромывшысь*).

Лука Семеновычъ! Ну-те бо... Хибя я й самъ не дйду?

Печарыця.

Ну, кланяйся (*Бере Грыцька за вязы и напына ı олову*)
Ты-жъ мужыцюга, не знаешъ, якъ люде поводятця.

Грыцько (*скоса глянувши на Печарыцю*).

Лука Семеновычъ! Я хочъ и мужыцюга, якъ вы кажы-те, а отъ такъ по мужычому не стану робыты.

Явдоха.

Лука Семеновычъ! прошу васъ чужыхъ гостей не обижаты. Здрастуй Грыцьку. (*До брата*) Це знаешъ, Петре, хто такий? Це той самый Грыцько, що колысь нась малыхъ та-кымы смашными пряныкамы годувавъ.

Петро (*пидводиться, подає руку*).

Здрастуйте!.. Якъ не пам'ятаты? Мы-жъ вкупи тутъ и въ школи учылысь.

Грыцько.

Доброго здоров'я... Таки не забулы, спасыби вамъ. Мене вже давно порывало зъ вами побачытысь, та все ніякъ не насмію.

Петро.

Отъ... чого?.. Я завсегда радый бачытысь зъ своїмы товаришами.

Галя (*тихо до Явдохы*).

Дывысь, якый винъ бравый, та красывый!

Явдоха.

А що? Такий може, якъ ото? (*Махає головою на Печарыцю*) Грыцьку! а це моя сестра... Пам'яташъ Галю, маленьку Галю, що ты було черезъ калюжи на рукахъ переносывъ.

Грыцько.

Здрастуйте й вамъ. Якъ не пам'ятаты? У купи-жъ росли, гралыся.

Галя (*подаючи руку*).

А теперъ, якъ бы васъ де зустріла, то й не пизнала. Онъ якый вы стали!

Грыцько.

Велькій вырись?

Печарыця.

Якъ дубына та! Велькій вырысь, та ума не вынісь!

Грыцько.

Хиба-бъ то въ васъ доведеться позычаты? (*Галля и Явдоха зареготалысь. Печарыци пился того роготу стало не по собі*).

Петро.

Грыцьку! сидайте, лышень, отутъ, били мене, та роскажитъ, якъ вамъ теперъ жывецця, що поробляете?

Печарыця (*на бикъ*).

Чи бачъ, якый то дорогой гистъ! А отъ, якъ старый зйде, то такъ и шарахоне въ кущи!

Грыцько.

Якъ жыву? Такъ якъ и давно жывъ. Пры батькови состою, имъ у комерціи помагаю. Колы воны дома—я по дилахъ изжу; а чи батько пойдуть—я сыжу дома.

Петро.

Яка-жъ ваша комерція? По якій часты?

Грыцько.

Та по всякій. Тутъ у мистечку лавку маемо, а то—щетынныкывъ держимо,—щетыну зносять... вискъ... шпанську муху.

Петро.

Що-жъ воно и корысна комерція?

Грыцько.

До якого часу, хвалыты Бога, держимося.

Явдоха.

Добре держатися! Онъ, кажуть, торикъ одніи шпансь-
кон мухы на пятьдесятъ тысячъ проданы.

Петро.

На пятьдесятъ тысячъ! Ого-о!

Грыцько.

Та тожъ за сколько литъ збираныци.

Печарыця.

Та ну, не лукавъ. Васъ якъ бы зъ батькомъ струсну-
ты—сотни тысячъ посыпалыся-бъ!

Грыцько.

Эть! Нихто-жъ ихъ не личывъ, тыхъ сотень тысячъ.

Галя.

Ты, Дуню, не хочъ питы проходытысь?

Явдоха (нехотя).

А ты—хочъ?

Печарыця.

Хочыте, Ганна Васылевна, я проведу?

Явдоха.

Онъ зъ нымы йды. Иды, а я тутъ посижу.

Печарыця. (*пидскакуючы*)

Вашу ручку! (*Подае руку*).

Галя.

Ни, я не звykла пидъ руку ходыты, та теперь и душно.
(*Встае и йде; за нею Печарыця*).

Явдоха.

Та й осоружный оцей Печарыця, якъ винъ мыни остогыдъ! Зъ кожного насмихаецця, кожному квиткы прышывае, а самъ же то? Якъ бы глянувъ у воду на свою уроду!

Грыцько.

Ни воны, спасыби имъ, ничего. Язычокъ мають трохы великий, оже якъ ихъ прыбуркаешъ—то й ничего... Все е зъ кымъ пидъ часъ душу одвести, побалакаты.

Петро.

Де вы такого выдралы стрыжачка?

Явдоха (*регоче*).

А справди—стрыжачокъ.

Грыцько.

Та це-жъ харьковецкого священника, отця Семіона, сынъ. Воны у насъ за псаломщыка у церкви, та й учительствуютъ. Теперь же, лубонъ, не можна безъ того й святи-тыся, щобъ не псаломщыкуваты, та не учительствовать.

Явдоха.

Бога рады, якъ винъ тамъ учительствуе! Онъ покы старый даякъ бувъ, то ученыкивъ скільки у школи було, а теперь и на половыну не наберетця.

Грыцько.

Бачыце, дзяк по старому учывъ, та не багато бравъ, то воно кожному й доступно було; а воны по новому—більшу плату положили,—отъ теперь и менче ихъ стало, бо не всяке спроможыцца. А все такы воны добрый чоловикъ. Отакъ прыйдыцца до чого-небудъ, не розшуличишь самъ—пишовъ до ихъ, то зразу й роскажуть.

Явдоха.

Хиба-жъ то воно дурно?

Грыцько.

Чого дурно? Я й самъ дурно-бъ не схотивъ: все жъ воно праця... Учывся чоловикъ скілько... розуму добувавъ... Отъ за те й плата.

Петро.

Хиба й розумъ копуецця?

Грыцько.

Та все жъ винъ не дурно добувався... Скілько то стра-тылы, покы чоловика на ногы поставили... Теперь, значыцца, й треба вернуты.

Петро.

Ого, Грыцьку! Якъ я бачу, то васъ такы комерція до-бре посила.

Грыцько.

Та вже-жъ: узявся за гузь, то не кажы, що недужъ!.. Казавъ я батькови: пустить мене дали учытысь.—Нащо, ка-же, тоби та наука, и безъ неи прожывешъ. Краще до дила призвычаюся... А взявся за дило—теперь уже нико-лы вчы-тысь.

Явдоха.

Отъ ты, Петре, все плещышь: наука, та наука!.. А мыми здаецця, якъ матымешъ сердце добре, та розумъ путящій, то ничего краще й не треба. Скільки ты не знай, а якъ у тебе сердце зле, то и те, що знаешъ—не на добро воно людимъ, а не лыхо, та на безголовья пиде. Онъ, хочъ правду кажучы, и нашъ татусь. Скільки вони знають?—Нихто краще видъ ихъ тихъ законивъ не знае... Цила шахва ихъ... а що зъ того?... Иноди жывый жалъ бере, якъ почнуть отымы людьмы крутыты; иноди ажъ сама заплачышь, дывлячысь, якъ выходять видъ ихъ, облываючысь гиркымы слизьмы!

Петро (чуло).

Охъ, Дуню, Дуню!.. Ну я тебе подилую. (*Цилує її*) Що якъ бы тоби и розумъ такой, якъ твое сердце,—багато бъ ты доброго дила зробыла!

Грыцько.

Поздоровъ Боже вашу сестрыцю; у ихъ така добра душа!.. Вы жъ знаете, що наши стари и доси ворогують,—одно на одного дывытысь не зможе. А отъ Евдокія Васылевна, спасыби имъ, до мене завжде зъ добрымъ словомъ и привитомъ.

Явдоха.

Що жъ мыни плюваты тоби у вичи, колы ни ты мыни, ни я тоби не заподіялы ничего лыхого? Хай стари сварятця—то ихъ дило.

Грыцько.

А Боже!... якъ бы то вони зійшлись, помырылись! Я що дня й що вечора тилько объ тому и Богови молюся.—Бо самы такы посудить: що воно за жыття таке? Колысь одно зъ другимъ якъ жылы: колы не вашъ у насъ, то нашъ—

у васъ; мы, диты, було тилько спасти росходимося, а то— все вкупи!.. А отъ теперъ—батькы посварылысь—и намъ просвितку немає. Мій хочъ и ничего такого не каже, а все-жъ бурне: чого-бъ я туды ходывъ?.. Ну, а вже вашому— мыни якось боязько и на очи попадатись.

Петро.

Чого-жъ боязько? Вы-жъ не до ёго ходите?

Грыцько (*зитхнувши*).

Та такъ, такъ. Та все жъ треба у вичи дывытись (*На-
диходе Кырыло*).

Кырыло.

Нанычу! Панычѹ... Панычу. Петро Васылевычѹ!

Петро.

А що, диду?

Грыцько.

Здорови, диду!

Кырыло.

Здоровъ, козаче... Паныча прыйшовъ провидаты?

Грыцько.

Эге-жъ.

Кырыло.

Добре дило, сыну. (*Поглядае на вкругы*) А того же-
ребця вже немає?

Явдоха.

Якого жеребця?

Кырыло.

Та попенка... Знай рже, якъ той жеребець!

Явдоха (*зареготавшысь*).

Жеребеця!.. И вы, диду, его не долюбляете?

Кырыло.

Хай его Богъ любить!.. Хыбкый винъ, та нещырый—и нашымъ, и вашимъ слуге. (*До Петра*) Вы якось, панычу, казали: цикаво-бъ подывытысь якый тамъ гнылець у бжоллахъ. Осъ я одного улика наглядивъ—не зовсимъ благополушно. Идить подывитця.

Петро (*устаючи*).

Ага!.. Заразъ, заразъ (*Иде за дидомъ; виходять*).

ВЫХИДЪ VIII.

Грыцько.

Бачъ, яка добра душа у вашого брата, Петра Васылевыча,—хай имъ щастя служе! А я, знаете, иду, та й боюся... Що якъ питкнуса, а воны спытають: чого ты прийшовъ?

Явдоха.

Та й несмилывый же ты якый, Грыцьку. Яжъ тоби давно казала, що Петро никымъ не гордуе, зъ кожnymъ раднйшій побалакаты.

Грыцько.

Та Богъ его святий знае! Скилько литъ не бачылыся... на—ризно жылы.

Явдоха.

У тебе все Богъ, та Богъ! Знаешъ: на Бога надійся, а самъ не плошай!

Грыцько.

Знаю то, знаю; та що-жъ колы въ мене натура така: краще полы ввирву, а видъ напасты втечу!.. Не гараздъ, знаєте, колы встрянешъ, якъ теля въ чужый огородъ.

Явдоха.

Натура!.. А онъ, бачъ, Лука Семеновычъ який: его по пискови, а винъ—зъ другого краю забигае.

Грыцько.

То-жъ Лука Семеновычъ!.. Ему, видно, матушка, якъ родывся, очи заплювала, щобъ стыду не знавъ.

Явдоха.

А вже правду кажуть, що поганому выду—нема стыду!

Грыцько (помовчавшы).

Евдокія Васылевна... Онъ... теперъ... Вы-бъ може побалакалы зъ Петромъ Васылёвымъ и про наше дило?

Явдоха (лукаво).

Про яке наше дило?

Грыцько.

Про яке наше? Хиба не знаєте?.. Докы-жъ намъ отакъ буты?.. Одынъ Богъ бачыть, якъ я васъ люблю; одынъ Винъ знае, що я переживаю, якъ часомъ куды пойдешъ и васъ довго не бачышъ... Не вже-жъ отакъ мыни и викъ скниты — пропадаты? Я раднійший питы до вашого пан-отця, у ноги впасты, Хрыстомъ Богомъ молыты, щобъ тилько насъ спарувавъ.

Явдоха.

И Боже тебе храны, до его йты: гирше наробышъ.

Грыцько.

То-жъ то, бачыте... Що-жъ его въ Господа мылосердного робыты? Уже жъ я и сякъ роскладаю, и такъ; голова кругомъ видъ думокъ иде, и ничего не прыгадаю. Спытайте вы Петра Васылевыча,—що воны пораютъ? що скажуть?

Явдоха (задуманно).

А самъ?.. Хиба въ тебе языка немає?

Грыцько.

Та самому якось ніяково. Якъ, справди, скажуть: мужыкъ! куды ты зъ своимъ пыскомъ лизешъ? Краще якъ бы вы... (*Ядоха мовчить*). Не вже-жъ вы мене хочъ капельночку не любите? Рыбонько моя! крыхотко моя! (*Ханае за руку и прыгорта їи до свого серця; потимъ одхоплюе и, держачы оз жменяхъ, довго дывытця*). Пальчыкы-жъ вы мои! мылыи мои! Одъ ранку и до ранку цилувавъ-бы васъ и не перестававъ! (*Жарко цилуе коженъ пальчыкъ, Явдоха зъ любовою дывытця на его. Тутъ саме надыходять Печарыця и Галя*).

ВЫХИДЪ IX.

Печарыця.]

Отакъ, Грыцьку! Оце добре, Евдокія Васылевна!

Явдоха (*засоромившысь*).

Що добре?

Печарыця (*до Грыцька*).

А ты, бисова ковтёбо, чужи пальчыкы лыжешъ?

Грыцько (*сердыто*).

Лука Семеновычъ! не пустуйте. На все часъ и мира е!

Галя.

А Петя де се, Дуню?

Явдоха.

Петя? (*Дывытия кругомъ*) Винъ тутъ бувъ.

Грыцько.

Петро Васылевычъ пишы зъ дидомъ пасику обдывля-
тысь.

Галя (*помитившы, що Явдоха наче въ слывахъ*).

Ходимо, Дуню, и мы туды. (*До Грыцька и Печарыци*) А
вы посыдыте тутъ,—мы заразъ (*Выходятъ*).

ВЫХИДЪ X.

Печарыця (*насмешкувато у слидъ Гали*).

Не смію ослушатися наказу государени сердца моего и
покирно схыляю голову (*Схыля голову*).

Грыцько.

Чого вы, Лука Семеоновычъ, юродствуете? Якъ бы вы знали, якъ-то негарно зъ боку дывытысь.

Печарыця.

Ще й ты, мужыче, розуміешъ що гарно, а що ни? Хіба ты знаешъ, якъ поведатця благородни люде?

Грыцько.

Та все жъ и мы мижъ людмы вештаемся. Доводылося бачыты де—що на вику.

Печарыця.

Що ты бачывъ? Якъ щытыну збираты, та вощыну быты?

Грыцько.

То—одно, а то—друге... Хіба вы не прымичаете, що Ганна Васылевна одъ васъ одвертаютця, якъ почнете не-знять—що плескаты.

Печарыця.

Одвертаютця!.. То, братъ, воны таку стоту здають,—знаемо мы ихъ ридъ лукавый! Нема лукавишого створиння на свити, якъ жинка!

Грыцько.

То чого-жъ вы бияли ихъ и ворожите, колы такъ?

Печарыця.

Ворожите! Охъ ты, голово шлёнська! Ты онъ знайшовъ соби простушку, та й лыжешъ ій руки... А це тоби не то що твоя,—зухъ дивка! Треба тонко бияли неі ходыты, щобъ того росположенія добуты.

Грыцько.

Ничого тонкого не треба, бо якъ перетоните, то ще перерветця... А отъ якъ бильше щыросты, то воно гараздъ и буде.

Печарыця.

Та що ты мыни толкуешъ? Що ты знаешъ? Щыросты! щыросты! Чи ты знаешъ, що то за щыристь?

Грыцько.

Якъ не лукавыть чоловикъ, по правди каже, по правди робе,—ото й щыристь буде.

Печарыця.

По правди! Якъ бы то вси по правди жылы! Де теперь та правда? видкиля ии добудешъ? Хиба у твого батька?

Грыцько.

Я васъ просывъ, Лука Семеновычъ, мого батька не чипаты; я-жъ вашого не чипаю? Батько, якъ батькы: и вашъ, и мій зжылыся зъ своимы установамы; уже ихъ не перевернышъ по своему! А вамъ про мого и грихъ бы що на-крово казаты; здаетця, вы немало и поживляетесь видъ его.

Печарыця.

Отъ ты вже й росердився! Чого, брате, ыноди не кажетця? абы за очи, а не въ вичи! Кажетця, братъ, одно, а робытця друге... Отъ ты падаешъ биля Евдокии Васылевны, а не плюешъ же у вичи и Ганни Васылевни?

Грыцько.

Чого-жъ мыни имъ плюваты, колы вони така гарна ба-

рышня, якъ и Евдокія Васылевна. Отъ тилько Евдокія Васылевна бильше мыни пидъ норовъ пидходять.

Печарыця.

Охъ ты, шельма щытынныцька! Бильше пидъ норовъ пидходять!.. Все пухеньке выбирае, та ласеньке... Знаемо мы тебе!.. Ну якъ же ваши дила зъ нею?

Грыцько.

Яки наши дила?

Печарыця.

Яки дила? Братысь швыдко будыте?.. Хе-хе-хе!

Грыцько,

Та ну васъ! Зъ вами договорышся до того, чого нико-
лы й не було (*Устае и выходе*).

Печарыця (*самъ*).

Отъ и цей, мужыцюга, мене кынувъ... пишовъ у пасику...
Вси мене цураютця, вси. Чи тобъ я, справди, такый про-
тивный? А видно... Онъ же—сыволапъ, якъ е сыволапъ,—а
пиды зъ нымъ!.. Слѡва по людському вимовыты не може,—
а отъ ручки лыже!.. А я и прыпадаю, на словахъ тыхъ, якъ
на гусляхъ, граю,—нема мыни привиту, та й годи! Ганна
Васылевна колы не одвертаетця, то насмихаецця... Хоть во-
но мыни ии цяцкання не дуже то й нужне—и безъ его
обійдымося!.. Колы бъ за нею не було тыхъ побрызкачивъ,
що старый надъ ными трусытця, то я-бъ на тебе, моя го-
лубочко, и не подывывся! Хоть ты й гимназію скінчыла,
барышнюешъ, а все-жь ты мужычка... Мужыча кровь тече
у твоихъ жылахъ... Велыка, бачъ, цяця—мищанка! Тутъ вся
сыла—въ побрызкахъ, вся сыла—въ старому... А старый
прывидъ дае... Одно тилько: колы-бъ не обдурыла стара лы-

сыця,—и дочку збуде, и ничего не дасть... Тоди й пидкыдай-ся зъ нею, якъ Мартынъ зъ балабайкою!.. Тутъ треба въ обое дывытысь... треба у старого чести добуваты... Стара шельма—быта! Его такъ, якъ небудь, не обійдешъ; дарма, що мужыцюга, а голова—зовсимъ не мужыча... Треба-бъ подуматы... треба щось прыгадаты... Лепсько, бисы его батькови—его побрязкачи та сюды! (*Бѣе по кешени. Дывытия крупомъ, схоплюетця*) Надумавъ!.. Старый недуже—то симейкою радый. Сегодня, якъ бувъ у его, усе щось натякавъ про вченихъ, та дрюкованыхъ... Вьдно, цей гулявиса, Петро, щось не тее... старому не довподобы... А винъ тилько одынъ и страшный; то—бабё!.. Явдоху обійдело; та била неи отой щытынникъ пада... На чорта ему чуже, колы й свого до чорта?.. Треба сына обійты, а про Явдоху можна натякнути: зъ сыномъ, мовъ, старого Вовка замышляе; а зъ Вовкомъ вони—якъ кишка зъ собакою!... Це—думка! Сто рубливъ за таку думку!.. Постій... Заховаємося... Вони жъ вернутця сюды, почнуть шукаты, гукаты... Пишовъ—подумають... Уже жъ вони про щось та будуть гомониты,—не зацпыть же имъ? Може що й про мене,—лепсько почуты... А може й про замиры свои... Уже-жъ пидчуемо що-небудь, та старому на ушко!.. Тоди—ось вы де вси въ мене будете! (*Выставляе руку и зюртае пальцы въ кулакъ*) Хе-хе-хе!.. Що въ тебе, Луко, голова—то й цины їй немає! Хе-хе-хе!.. Де бъ тилько его заховатысь?.. А ось: у куринь зализты, въ одежу дилову зарытысь... И не далеко, и невьдно, и все чутно... (*Чуетця голинъ за кономъ; Печарыця мерици ховаецця въ куринь*).

ВЫХИДЪ ХІ.

Явдоха и Галя ведутъ пидъ руки Петра заквичаного винкомъ зъ квитокъ; за ними проступе Грыцько.

Явдоха.

Та ну вже йды! Отъ ще й опынаецця.

Галя.

Колысь ученыхъ винкамы квичалы,—отъ и мы твою голову, Петре, повылы. Бачъ, якъ гарно. Иды вже! Ось мы тебе Луци Семеновичу покажемо.

Грыцько.

Це вже такъ якъ на Йвана Купала (*Виходять на середъ кону*).

Явдоха.

Де-жъ це Лука Семеновичъ? Пишовъ хибя?

Петро.

Отъ тоби й пропавъ замахъ! (*Сидяе на землю и скидае зъ себе винокъ*)

Явдоха.

Та дежъ це, справди, Лука Семеновичъ дився? Мы на тебе, Грыцьку, его выдалы,—де ты его дивъ?

Грыцько.

Де-жъ бы я ихъ дивъ? Я пишовъ, а вони самы заставаляся.

Галя.

Може заховався де?

Грыцько.

Чого доброго? Вони ыноди роблять такъ. Заховаютьця, а потимъ пидкрадутця, та й злякають.

Галя.

А може росердывся, що одного покынулы, та й пишовъ до дому?

Явдоха.

Та винъ такый. Часомъ и геть—то росприндытця (*Оглядається кругомъ*).

Петро.

Годи вамъ! Нема—значыть, пишовъ кудысь. Колы ему нужно—то вернытця, а чи й не вернытця—то хйба велька шкода?

Явдоха.

Та все-жъ такы: де ему дитысь? Може пишовъ по садку погуляты? Хйба погукаты? (*Гукає*) Лука Семеновычъ! Лука Семеновычъ!

Грыцько.

Евдокія Васылевна! Облыште.

Галя.

Не гукай, Дуню; а то ще, справди подума, що такый нужный. Не набывай пыхы бурсакови—у его іи и такъ чимало (*Сидаетъ біля Петра*).

Явдоха.

Ну, чортъ его беры! Росердывся—иды къ лыхій години! Намъ прындыковыхъ не треба. (*Сидаетъ біля Петра зъ другою боку*) Мы люде прями: що не до вподобы—у вичи прямо кажемо.

Грыцько (*сидасе собі четь видъ ихъ*).

Та вернутця!

Галя.

А ты знаешъ, Петре,—отъ якъ вы пишли обидаты, а насъ zostавылы у двоухъ,—якъ винъ мыни у любви обьяс-
нявся.

Петро.

Уже? Швыдко!

Явдоха.

Бачъ, та й не хвалылася мыни. Якъ же винъ зъясняв-
ся? Що казавъ?

Галя (*реюче*).

Тамъ якъ бы это послухавъ—Боже мій! И липоту оче-
самы зрю необыкновенную... и высокіи матеріи пустывъ въ
ходъ... Чого тилько тамъ не було!

Петро.

Ого!

Грыцько.

Э-э, вже побалакаты—то имъ дай!

Явдоха.

А ты жъ ему що?

Галя.

Що-жъ я ему? Винъ не то, щобъ прямо дило вивъ, а
здалека; почавъ плесты мыни, якъ колысь стари дякы у люб-

ви об'яснялися. Я зразу помитыла, куда винъ гнѣ, тай пытаю: що се вы мыни казна що плещете?

Явдоха.

Та—ну? Такъ такы й сказала?

Галя.

А тожъ!

Грыцько.

Прыбуркалы, значыть?

Явдоха.

Ото-жъ винъ за те й росердывся!

Галя.

А чортъ его беры! Дывись—нужно... Трохы не вперше баче, та зразу й почавъ казна-що молоты.

Петро.

Ну, а скажы по правди: то бѣ то у тебе дивоча жылочка й не затремтила?

Галя (зъ докоромъ).

Петре!.. Не вже ты думаешъ, що я така дурна, що зразу й повірю?

Петро.

Богъ зъ тобою, Галыно! Хиба я думавъ тебе зобижати? Бачъ, у барышенъ, кажутъ, е така кисточка, що тилько слово до неї дійде, объ неї черкнетця—вона такъ и бренить.

Грыцько (*реюче*).

Кисточка!.. А бодай вась—яки кумедни.

Явдоха.

У нась, ты кажешь, кисточка е; а вь вась же що? Языкь такый, якь лопата?

Петро.

Отакь! И вь думци не мавь кого образыты, а выйшло—обыдвi росердылся.

Галя.

Я не сержуся; а мыни тилько чудно, що й ты такь про нась думаешь, якь и вси. Не вже у нашого брата тилько кисточка, якь ты кажешь, й е? Хиба вь нась головы немає? Хиба вона незугарна до чесной праци, до розумной роботы?

Петро (*мылючысь Галею*).

Ну-ну, сестро, ну! Выкладай, выкладай, що затаила за душею.

Галя.

Це тилько такь папочка каже, що вь нась волось довгий, а умь короткий... Тожь папочка, а тожь?

Петро.

Воно, значить, и ваша гимназія не лычкомь шыта! Такы часомь и вона засива добре насиння.. Дай Боже зросту!

Явдоха.

Оть и почалы? Годи вамь, ще посердытысь! Я не хочу,

щобъ вы тилько у двоухъ говорылы. Перестаньте заразъ, а то! (*Хапа винокъ и замахуетця нымъ на Петра*).

Грыцько (*предержуючы Явдошину руку*).

Явдокія Васылевна! не перечте—бо. Хай погломанть, а мы послухаемо розумной мовы... Де и тута почуешъ?

Явдоха.

Не хочу! не хочу!.. Галю! (*Затуля рота Гали, якъ та порываецця щось сказаты*).

Галя (*режоче*).

Та нехай тоби всячена! Я хотила казаты: давайце за-спиваймо, а вона...

Явдоха (*радо*).

Отъ-то-то... Оце такъ!.. Галонько! любонько! (*Кыдаецця на неи, цилуе*) Якои-жъ мы заспиваемо?

Петро.

Хто-жъ буде спиваты? Вы въ двоухъ? Краще такъ посыдьмо.

Явдоха.

Якъ хочте! (*Надувшись, одсуваетця геть и почина расплитаты винокъ. Сколько хвылынъ уси мовчатъ*).

Петро.

Ты, Галю, пидняла цикаву ричъ про жиночу працю, замиры. Все то гараздъ. А отъ, що ты мыни скажы: що ты зъ собою думаешъ зробыты?

Галя.

Що-жъ я зъ собою зроблю? Я хотила пораятись зъ тобою... Мыни здаеця добре-бъ було учительскою статьи... отъ, хочъ и тутъ... Мистечко тутъ велике, людне.

Петро.

Ты-жъ не маешъ права учительствоваты. Треба ще икзамеень держаты.

Галя.

Икзамеень що? То пусте дило; а отъ... (*Затынаеця*)

Петро.

Що?

Галя.

Чи захоче то папочка пустыты?

Петро.

А тобі що до того?

Галя.

Якъ що? Скаже: бабськи забубоны! Выгадала таке; сыды дома, та учись хазяйнуваты... або перепысуй его бумаги... Упьять же: треба ихаты держаты икзамеень,—треба грошей. Де я ихъ визьму? (*Знову уси на яку хвылыну помовкы*)

Грыцько (*несмислово*).

Колы вы, Ганна Васылевна, тилько про гроши турбуець... то... грошей можна знайти.

Голосъ (зѣ-за кону).

А кыш-ш-ша-а! Ха-ха-ха! (Уси кинулись, поторопились. Поки прыйшли въ себе, до ихъ убивае Приська).

ВЫХИДЪ XII.**Приська** (убидаючи, злякана).

Пань! пань! пань!.. Сюды бижать... Де мыни сховатысь? (Ускакуе въ куринь и, не примитивши Печарыци, наступае на его).

Печарыця (зѣ куриня).

Ой! ой-ой! На ногу! На ногу наступыла! Ой ножечка моя!

Приська (выбивае зѣ куриня).

Святъ! святъ! святъ!.. Чортяка!.. (Бижыть за куринь и якъ разъ наскакуе на Храпко)

Храпко.

А що? куды втекла? (Обхоплюе ии, та, вздривши сына и дочокъ, розставляе руки Приська вырвавшись утикае, Храпко на бикъ) А чортъ ихъ нанисъ сюды! (Угладивши Грыцьку, що порвався бувъ тикаты) Стій! ни зѣ мисця!... Ты чого сюды?

Грыцько (затынаючысь).

Я... я... Ось (указуе на Петра) до ихъ... Давно бачывся.

Храпко.

Давно бачывся?.. Зѣ своимъ батькомъ замышляете проты мене, та ще и въ мій двиръ ходышь? Вонъ! щобъ твоя нога не була тут! (Грыцько мерци выходе).

Петро.

Винъ до мене, батьку, приходывъ.

Храпко (*не обзываючысь до сына, повертаецця до дочокъ*)

А вы чого сюды позабिरалысь? Ради, що батько лигъ спаты, та й хату покинули безъ догляду. Заразь мыни идить до хаты! (*Явдоха и Галя выходятъ*)

Храпко (*повертаючысь до сына, остро*).

А ты господарь тутъ, що до себе моихъ напасныкивъ наклыкаешъ?

Петро.

Я зъ Вовченкомъ не ворогувавъ, щобъ зъ нымъ не ба-
читця, и не кывавъ—винъ самъ прыйшовъ.

Храпко.

Самъ!

Печарыця (*вылазе зъ курины*)

О ниженька моя, ниженька! Лыха годына тебе-бъ взя-
да, бисову шерепу! И чортъ тебе нагнавъ сюды, гаспидська
дочко!

Храпко (*дивуючысь*).

И вы тута, Лука Семеновычъ? Чого се вы шкандыбаєте?

Печарыця.

Ота, щобъ ий добра не було!.. Каторжна Прыська! щобъ
ий чертика вязы вкрутывъ!.. Лыха ии годына знае, видъ яко-
го вона чорта тикала та ховалася...

Храпко (*на-бикъ*).

Щобъ тоби языкъ руба ставъ, якъ ты мене чортомъ ведычаешъ!

Печарыця.

Я лежавъ у курины... а вона,—щобъ їй такъ важко було дыхаты!—якъ ускоче, та на мене, та на ногу!.. Мабуть зовсимъ ростоуцыла пальци.

Петро.

Ото на пидслухы не ходить!

Храпко.

Та й зовсимъ такы ростоуцыла, чи може тамъ яка жыва кисточка й зосталася?

Печарыця.

Охъ, не знаю... Наврядъ чи зосталася.

Храпко.

Покрепитця, покрепитця... ходымо лышень до хаты,—у мене березивка е,—березивкою зальемо... Нуте я вамъ поможу звестись. (*Подае руку Печарыци, той зводиться*).

Печарыця.

Охъ!.. спасыби... (*Прyderжуючысь за Храпка, шкандыляє зъ нимъ. Выходяшь*).

ВЫХИДЪ XIII.**Петро** (*самъ*).

Ну та й піймалось—и батько, и гисть!.. Якъ у слы-

вахъ... А въ батька молодеча жылочка й доси брєнєть?.. А попенко?.. Даю голову одрубаты, що винъ недурно тѣпчєтся.—Онъ Галя хвалылась:—въ любви обьяснявся... Звисно єму не любови тїи треба,—батьковѣ гроши замулылы... Ну, батька такъ сплєха не визмєшь, не на того наскочывъ! Ще винъ зъ тебе поповыварює воду, покы зъ его що выкрутышь... А цикаво дывытысь, якъ одынъ передъ одного забигає, очевидячки брєше, обдурыты хоче... Охъ, людє людє!.. Оцє то тє: „за шматъ гнилои ковбасы—усє на свити продасы!“ И продадутъ: той сєбє запєтлює, а той—дочку ридну... И все то тє—за шматъ гнилои ковбасы, рады того награбленого добра, що одному хочєтця мєрци соби вырваты, а другому—у сєбє задержаты... Отъ й почынаютця ти пужмирки, дє нємає мисця ни добрий думци, ни чесному замирови... дє одно ошукування, та обдурювання, торгування, людмы, перепродування всєго святого!.. И цє зовєтця спражнємъ жыттямъ, цє вєны якєсь мєрять зъ своєю вирою!.. (*Задумєтия*) Ныни шкєда однїи Гали,—у нєи така добра душа... Дуня нє тє: Дуни—абы поспаты, поисты, поспиваты... Дуня добра будє господыня, добра маты... Вєна выгєдує цєлу митку дитвєры,—и то дитвєра выйдє корєнаста, краснощыка... Щєжъ?—и то добрє... А Галя—ынча будє... Онъ їи тєпєрь займєє думєка, якъ бы учытєлькєю статы... Зовсимъ нє та голова... Чи тожъ уцилїє вєна сєрєдъ сєго смєрдючєго болєта? Чи побьєтця—побьєтця жыва душа въ нємошнєму тили; та й опустытця на самє дно гнилои калєжи? Чи сховєє—зарыє въ своєму сєрци ту нєвєлєчкєу шашиль, що точє кожну жыву та нємошну душу сєрєдъ гыдкыхъ обставынъ жыття?.. Вєны єго зовсимъ наляглы, прыгнитылы, а та шашиль нє прєстєає точыты, нє дєє спєкою, одно нашиптєє та допитуетця: хибє цє жыття? хибє такъ повынно чєловєкови жыты?.. И якъ то гиркє стєє єму видъ того, якымъ нєщаснымъ винъ сєбє почувєє усьєды!.. Охъ, шкєда мыни Гали; вєна добра, дужє добряча людыня (*Приська выхєдє зъ за пасикы навзирци*)

ВЫХИДЪ XIV.

Приська (сама до себе).

Чи тожъ то вже вси пишли? (Розглядає) Уси тилько винъ и зостався. Охъ! чогось мое серце не певно бьетця, якъ его стрину?.. Що выще воно? чи добро, чи лихо?... Давно ще... торикъ, позаторикъ.. якъ до ихъ ще стала... якъ першъ ёго побачыла,—зразу винъ кынувся мыни у вичи... Завжде тихій, завжде обхидчастый, та ввичливый,—мароу винъ приставъ до моеи души, до мого серця... Нема ему, бидному, спокою!.. Коли тожъ коли нанесе его Господь до насъ—на хвыльничку ту... не зуспиешъ надывытыся, словомъ перекинутыся, якъ уже й назадъ иде... И це прыхавъ, чи на довго жыты? Охъ! питы хочъ поздоровкатыся зъ нымъ. (Иде) Здрастуйте паньчу!

Петро.

Здоровы, Присько. Чого се вы и видъ кого такъ тикалы?

Приська (лукаво).

Видъ кого-жъ я тикала? Такъ бигла, та на старого па-на й наскочыла.

Петро.

Такъ, незнарошне бъ то?

Приська.

А вже жъ незнарошне!

Петро.

Онъ вы попенкови зовсимъ ростошталы ногу.

Приська.

Якому попенкови?

Петро.

Не знаете хіба? Учителеви.

Приська.

Ага... Печарыци? Коли-сь ему ще й голову ростоптати

Петро.

Ото, яка ви сердята!

Приська.

А що-жъ? Нехай на підслухи не ходе. А то захо-
ваєтця отакъ, підслуха, що кажуть, та панови й розкаже.

Петро.

Чого-жъ то винъ панови розкаже?

Приська.

А я почимъ знаю?.. Видно чогось та топчетця... мабуть
якусь барышню хоче сватати.

Петро.

Яку барышню?

Приська.

Або Дуню, або Галю (*Петро мовчить, Приська ды-
витьця на его*) А ви ще не засваталысь?

Петро.

А що?

Приська.

Такъ,—питаю... Онъ яка на васъ сорочка шыта. Певне якась панночка ночей не досыпляла, та вышивала?

Петро.

Прямисинько у лавци купувъ.

Приська.

Еть, дурить!.. Хиба таки у лавкахъ продаютця? (*Пидходе до ея и пыльно розглядає шитво*).

Петро.

Роздывляється, чи гарно пошыта? Умієте сами такъ вышиваты?

Приська (*присидаючи била Петра*).

Хрестыкы!.. Чому-жъ?.. Отъ якъ бы такъ занызуваннямъ пошыты?

Петро.

То щобъ було?

Приська.

Ничого. Краще занызуваннямъ: зъ обохъ бокивъ однаково... и мицнише.

Петро.

То вы мыни пошыйте занызуваннямъ.

Приська.

А вы думаете не пошыю? Пошыю... Отъ тилько докладу такого немає.

Петро.

Хиба докладу не можна купыты?

Приська.

Купить, я пошыю. Ще краще пошыю, ніжъ це... Це онъ сюды—туды поплутано, та й усе; а я таку втну, якъ не заговоре!.. Такъ купить?.. Уже не буду й спаты, та буду шыты. Отъ, якъ поидете въ Адесу, та й надиныте сорочку, то й мене згадаєте.. Це, мовъ, сяка—така дурна Приська шыла!

Петро.

Чого-жъ дурна?.. Ни, я буду дякуваты вамъ; похваляюся товариству: ось, мовъ, якъ у насъ шыють! Це гарна дивчына шыла!

Приська.

Кажить,—похвалытесь!.. Сміятися будыте.

Петро.

Зъ чого сміятися?

Приська (*зитхнувши*).

Хиба я не знаю хлопцивъ, яки воны? Не даромъ и въ писни спивають (*говоре*).

Що въ дивчыны стилько ласкы,

Якъ на ставу ряскы;

А у хлопцивъ стилько виры,

Якъ на мори пини! (*Пильно дивытия на Петра*).

Петро.

Ну, а въ васъ багато ласкы?

Приська.

У мене? Якъ до кого!.. Кого я люблю—то й душу свою видамъ за того, а кого ненавижу—то не лизь!.. Онъ старый панъ усе пристають до мене,—и не страмъ имъ? Отакыхъ дитей маты, а вони ще молодятця!

Петро (*жартовливо*).

Значить—живецъ є?

Приська.

Жывецъ! То тилько примхы старечи... Уже якъ старого любыты, то краще втопытысь... Що съ старымъ за жыття? Ни на кого не дывись, ни зъ кымъ не говоры! (*Помитышы, що Петро нахнютився*) Чого вы таки невесели?.. Я-бъ на вашимъ мисци... та я-бъ—Паныченьку! любый мій! (*Прыпадає до его*).

Петро (*кынувшысь*).

Присю! не дратуйте лыхого звиря, щобъ не вкусывъ бува.

Приська.

Та я-бъ сердца свого одкулупнула, та дала вамъ, абы вы не булы таки смутни.

Петро.

Присю! Хиба вы любыте мене? (*Прыгорта іи до себе*).

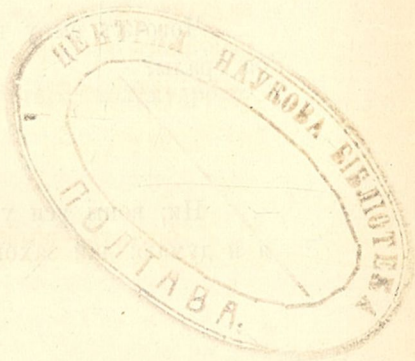
Прися (*прыпадаючы до Петра, шепче*).

Давно... люблю—люблю!.. (*Цилуецца зь Петромъ. На той часъ зыходе Кырыло*).

Кырыло.

Паруюся! голублятця!.. Любитця, любитця—вашъ часъ наставъ! (*Повертае назадъ*).

Заслона пада.

Справа третя.

*Обставыны першой справы. Печарыця сыдыць на ступі
Храпко ходе по хаті, заклавішы назадъ руки.*

ВЫХИДЪ І.

Храпко.

А що ваша нога?

Печарыця.

Та вже трохы спочыла (*Пробуе статы*). Отъ уже можно й ступыты, а то—страшенно болила... Дежъ?—отаке грило, якъ Приська, та зь усею розгону—на ногу!

Храпко (*усмихаючысь*).

Грило!.. Та мабуть пудивъ зо тры затыгне!

Печарыця.

Приська? Та вь ней вь одній нози пудивъ зо три буде; а вь самій—и на пятнадцять наберетця... Хиба мала корова! Не выбахаетця на такихъ харчахъ, якъ у васъ?

Храпко.

Чого-жъ вы у той курины забрались? У пужьмиры хибя гралы?

Печарыця.

Ни; вони уси у пасику пишлы, мене одного кынулы, а я й думаю: дай заховаюся—хай попошукать.

Храпко.

Ну?

Печарыця.

Та й лежавъ ото.

Храпко.

Щожъ вони васъ шукалы?

Печарыця.

Погукалы трохи, та й угамувалыся.

Храпко.

А вы лыжете—а ничечыркъ!

Печарыця.

А я лежу... Вони гомонять соби, а я лежу, та слухаю.

Храпко.

Що-жъ воны гомонили?

Печарыця.

Що-жъ воны гомонили? (*Затынаецця*) Такъ... про всяку всячыну.

Храпко.

Про яку всяку всячыну?... Ричей отого велемудрого слухалы?

Печарыця.

Та... (*Затынаецця*).

Храпко.

Кажить, кажить... Чого вы боетесь?

Печарыця.

Я не знаю, якъ и казаты вамъ.

Храпко.

Хиба недобре що?

Печарыця (*буцимъ нехотя*).

Та вже що тамъ доброго, якъ диты батька судять?

Храпко.

Судылы, кажыте? Якъ же воны судылы?

Печарыця.

Не допытуйтесь, Василь Трохымовичъ... Бачыть Богъ,

якъ я васъ люблю... Усю симью вашу люблю... Чого-жъ мыни, стороннему, та помижъ васъ мишатысь?.. Збываты бучу, сїяты розладя... Не годытця! не прыстало... Ни—мовчатыму краще.

Храпко.

Отъ тоби й на! А якъ воны проты мене зле замышляють?.. Колы, прымиромъ, хто на мене лыхе куде?... Вы знаете, та не кажыте;.. а тутъ те лыхе и скоетця... Хиба, вы думаете, васъ не прытягнуть,—щю знавъ, та мовчавъ?—За це велька кара, я вамъ скажу. Законъ царський вельку кару ложе, а законъ Божый... Та вы самы гараздъ знаете, щю законъ Божый каже.

Печарыця.

Якъ-же мыни доводыты батькови проты дитей?

Храпко.

А такъ, якъ и за чужыхъ. Хиба то диты будуть, колы проты своихъ родытеливъ пидуть?.. Диты повинни въ страши божому пробуваты, родытеливъ своихъ чтыты,—ото—диты; а то—чужи... гирше чужыхъ будуть!.. бо воны блыжче видъ чужыхъ стоять... Ихъ побережешся; воны по всякъ часъ можуть свои лыхи замиры совершыты... Чуєте? И Богъ васъ покарае, колы вы блыжного свого не обережете видъ злого... А ще хвалытесъ, щю мене такъ любыте!

Печарыця.

Василь Трохимовычъ! любовь—скрытне дило... вона въ душахъ нашихъ, у сердцахъ нашихъ... Ии не покажешъ такъ, якъ отъ руку, або ногу... Богъ одынъ видае про неи... И Винъ баче, якый вы мыни дорогой!

Храпко.

Дорогий, бачъ, дорогой... А отъ дорогого та й не хочете одкаснуты видъ напасты.

Печарыця.

А—а, Боже! И на що я натякавъ на се?.. Та напасты не буде ніякои, и лыхого не бійтись ничего... Мыни тилько чудно, що отъ Петро Васылевычъ,—чоловикъ и розумный, и ученый,—а такъ про своихъ родытелихъ думаты... Ганна Васылевна... звисно, молода барышня... недавно зъ тїи школы... ще курево науки не вывитрылось... Та теперъ мижъ молодымы и пошестъ, бачте, така... Учывся, мовъ, учывсь,—треба и зъ людьмы тымъ навчаннямъ подилытись... Ну, ото Ганна Васылевна и хотять учителькою стати.

Храпко.

Зъ їи свыначымъ пыскомъ, та въ пшенишный рядъ! Хай лышень хазайству навчаецця, щобъ, якъ выйде замижъ, знала, якъ его весты.

Печарыця.

То—звисне дило... Ну... ото по молодосты своихъ литъ,—бачыте, хто не бувъ молодымъ?—хотять буты учителькою. Хвалятця ото Петрови Васылёвычови.

Храпко.

Ну?

Печарыця.

Та тилько кажуть, що папа скаже?—Певне, папа, не пусте... А Петро Васылёвычъ такъ гостро: а тоби чого батька слухаты? Винъ свое оджывъ!

Храпко (покійно)

Це звисне дило... Ще-бъ такимъ велемудрымъ та батька слухаты? Винъ уже давно те проповидуе.

Печарыця.

Хто его знае, може воно по вченому и такъ выходе; а на мене—то воно зовсимъ ынче. Все-жъ воно не хто—батько... Батько—вельке слово, велька ричь! Винъ тебе годувавъ, ростывъ... на добру путь напучувавъ... Колы ты зъ нымъ у чому и неоднаково думаешъ,—то думай про себе, думай самъ соби, не наструнчуй другихъ проты его, не пидбывай близькихъ.

Храпко.

Воно такъ и повинно буты, хто въ страси божому воспитуався, хто знае Бога, чтыть его святїи заповиди. А вже по тыхъ університетахъ—не то що забулы Бога, зовсимъ его одрынулы, розумъ поставылы царемъ земли! Зъ велького розуму, та зайшлы за розумъ... У церкву не ходять, дома—не молятця, якъ звірь, скотына яка живутъ... Чого-жъ вы хочете видъ безбожныкывъ?.. Ну вже хай Богъ простыть: разъ я давъ помылку, пустывшы сына по ученому; теперь треба ту помылку поправляты.

Печарыця.

Якъ?

Храпко.

А такъ: не хочешъ ты знаты свого батька, не хочешъ его чтыты, поважаты,—нема тоби и благословенїя мого на-дальше!.. Сыды дома и не рыпайся,

Печарыця.

Тобъ то оце годи Петрови Васылёвичови учытысь?

Храпко.

А тожъ!.. И такъ багато розуму набрався—треба колысь его выкурюваты зъ тїи кострубатои головы... Бачылы, яки левержеты запустывъ, у яку лочотну одежу нарядывся?.. Ставь ему казаты,—такъ куды!—ще батька дурнемъ называъ!.. Нехай же теперь розумный та на кухни попосыдыть; дюдскои стравы попойсть... Я мавъ бувъ зовсимъ его зъ двору выгнаты, та Явдошка сегодни упросыла.

Печарыця.

Та й Евдокія Васылевна... (*Затынається*).

Храпко.

Що, и та, тупорыла, проты мене? Куды жъ уже тїй зъ ии курячымъ мозкомъ?

Печарыця.

Ни, Евдокія Васылевна ничого. Вони отъ тилько до Вовченка, здаеця, не... певни.

Храпко.

Явдоха до Грыцька? То-то я его, бисового сына, такъ часто бачу, колы не въ двори, то побиля двору швендяе... А воно—онъ чого!.. Ахъ ты ыродово одроддя! Постїй же, спїймаю я тебе вдруге, знатымышъ ты, де бувъ.

Печарыця.

Та вони ничого... винъ быльше. Я пидглядивъ, якъ винъ у руку ихъ цилувавъ.

Храпко.

Винъ? блазень! Та я ему рота на бикъ поверну! я ему вьязы веручу, бисовому сынови! Ачъ, куды встрявъ? Эге-ге-

ге-е! Розумію, видкиль се витерь хыле... розумію. Се винъ— стара собака, зводню зводе!.. Не по батькови, мовъ, то хочъ на дитяхъ, а все помщуся... А та, дурепа, й не розбира ничего. Отъ дурепыще! зъ неи наглузуватися хочуть, а вона й вире... Постій же, запопаду я тебе! Побачемо ще, хто на кому помстятця, якъ твій бузивоць приволоче ноги у двиръ,— я его пидсажу черезъ перелазъ! То—то я дывуюся: хто то таки вылазкы поробывъ у лиси, ажъ воно—онъ що!.. Постій же... (*Увиходе Кырыло*).

ВЫХИДЪ II.

Кырыло.

Прывивъ. Стару прывивъ зъ старшымъ сыномъ.

Храпко.

Де жъ воны?

Кырыло.

Ось тутъ, дожыдаютця.

Храпко.

Лука Сѣменовычъ!—Тутъ до мене людци прыйшли.

Печарыця.

Я може лышній? То я заразъ пиду до дому.

Храпко.

Ни, вы до дому не йдыть. Вы мыни ще нужни; ще треба побалакаты зъ вами. Вы отъ... (*дывитця по хати*). Та отъ хочъ у ту хатыну зайдить. (*Указуе на двери*). Я тилько побалакаю... недовго.

Печарыця.

Добре, добре (*Устае и выходе у двери*).

Храпко.

А ты, якъ йшовъ, никого не зустрічавъ?

Кырыло.

Ни, никого.

Храпко.

И ихъ вивъ,—никого не бачывъ?

Кырыло.

Та кого-жъ бы я бачывъ? Теперь все мистечко облягло.
На—силу ихъ умовывъ прыйты; не хотили такъ пизно збиратысь.

Храпко.

Ну гараздъ, гараздъ. Клычъ-же ихъ сюды, та й самъ
иды спаты. (*Кырыло выходе; незабаромъ за нымъ увиходе
Тхорыха зъ сыномъ*)

ВЫХИДЪ ІІІ.**Тхорыха.**

Добрывечиръ вамъ! (*Сынъ кланяетия*)

Храпко.

Здорови, добри люде. Потѹрбувавъ васъ у ночи?

Тхорыха.

Та се-жъ одъ васъ дидъ приходывъ. Идить, та й идить,—
—панъ клыче.

Храпко.

Клыкавъ васъ, клыкавъ. Дило до васъ нужне дило.

Сынъ.

Та ще дидъ чудный: идить, каже; а то зразу якъ не
прыйдете, то описля на себе жалитымыте.

Храпко.

Казавъ я ему, добри люде, казавъ.

Тхорыха.

То оце мы й прыйшлы, довидатыся, що за дило.

Храпко.

Дило, бачыте, про васъ. Перепадю, добри люде, знаете?

Сынъ.

Знаемо.

Тхорыха.

Ще-бъ того Передерієвого полыгача не знаты!

Храпко.

Винъ вамъ гроши зажычавъ?

Тхорыха.

Не намъ, а покійныкови. Та то таки его й гроши!

Храпко.

Чи-жъ то?

Тхорыха.

Та вже-жъ не чи—Передеріевы.

Сынъ.

Чи то Передеріевы, чи Перепадыны—про те имъ знаты; а въ Перепади бралы—ему й виддалы. Я тилько не знаю, чого винъ на насъ налазе.

Тхорыха.

Та хйба-жъ то винъ? То-жъ все той напасныкъ—Передерій: и грошы виддай, и луку, що була въ застави, виддай.

Храпко.

А почимъ ты знаешъ, що то винъ?

Тхорыха.

Ще-бъ не знаты, колы винъ прычепывся, якъ шевська смола до кожуха! Самому, бачъ, не видне око приставаты, то винъ Перепадю прынявъ у сваты.

Храпко.

Чого-жъ ему не видне око самому?

Тхорыха.

Хйба я знаю... Винъ, кажуть рипенный, чи що. Тамъ, лыбонъ, якъ ще щытынныкувавъ винъ, задавылы воны чоловика. Хто на Сибиръ пиповъ, а винъ тилько въ турязи посидивъ.

Храпко.

Ну, то его-жь выпустилы.

Тхорыха.

Та выпустилы-жь на лыху годину! Тилько кажуть, що винъ ришенный.

Храпко.

Якъ же винъ ришенный?

Тхорыха.

Та вже я вамъ не доведу сего дила,—не знаю. Вамъ воно, повинно статись, краще видно, ніжъ намъ, темнымъ людемъ. Кажуть люде: ришенный,—отъ и все. Не має, стало быть, права ніякого дила весты, грошей роздавати.

Храпко.

Ага—а... Розумію.

Сынъ.

Це винъ, певне, за луку хоче позивати?

Храпко.

Думка е... До мене приходивъ... И куме, и голубчыку! и сякий—такый, немазыный! визьмыся за дило... Я то й кумъ ему такой?.. Зъ покійною его жинкою хрыстылы у чоловика, то ото вже, бачыте, й кумъ... Така, каже, обыда, така обыда! Чоловикъ володивъ лукою,—теперь не дають володиты; сино покосывъ—воны й сино забрали.

Тхорыха.

Та мы-жь ему гроши виддали! Чого-жь ему? Поты гро-

ши у насъ булы—ну, винъ и володивъ лукою, а якъ виддали,—зъ якои яжъ речи? Мы тоби невинни—ты намъ невинный.

Сынъ.

А винъ, бачте, верне такъ: то, каже, гроши грошыма, а лука—лукою. Вы ии на десять литъ заставлялы—десять литъ и володитыму.

Тхорыха.

Нехай пиде зъ своимъ батькомъ поцилуеця! Де-жъ таке право е, що колы одкупывъ землю, то земля все такы не твоя?

Храпко.

Прыходывъ, прыходывъ... Такъ напався, намигся—мокрымъ рядномъ накрывъ! Я такы й не хотивъ спершу, такъ мене наче що за полы сипало: та не берысь! не берысь! Ни—намигся... Та оце взявся, та й думаю: що-жъ якъ воно неправдыдне дило? колы воно на обыду другому;—грихъ же и мыни видъ Бога... удову нещасну обижаты, сырить не щадыты.

Тхорыха *(кланяючысь кризь слезы)*.

Ось, спасыби вамъ, папочку, за ваше жалислыве сердце. Господь отдяче вамъ за насъ сторуцею!

Храпко.

Клыкну, думаю, кого небудь зъ ихъ; роспытаюся, та дознаюся, що воно за дило.

Сынъ.

Та що-жъ винъ выигра? У насъ купча е!

Храпко.

Купча, кажыте, е?

Сынъ.

А якъ же? Покійный батько ту лучку купылы.

Храпко.

Це добре, парубче, дѣло—купча. Добре дило!

Сынъ.

А стало быть вона на щось та даеця. Уже жъ бы не давали иі, якъ бы не треба було.

Храпко.

Такъ, такъ... Одно треба—знаты, де купча сылу мае, а де ни.

Сынъ.

Якъ? Хиба вона, якъ де—то й сылу мае, а де—то хочъ покынь... А мыни казали, що купча таке дило,—тільки иі покажы—то вси, а ни—чичиркъ!

Храпко.

Казали, парубче, та не завязали! У мирового купча не мае ніякои сылы. Мировый суде, якъ воно на дили е.

Сынъ.

То й на дили те саме. Усяке-жъ знае, що та лучка наша, що купывъ иі покійный батько.

Храпко.

А нею Передерій, чи то такъ—Перепада володивъ. Отъ мировый ему й одсуде.

Сынъ.

Якъ одсуде? А купча на що?

Храпко.

А—а!.. Що ты якъ не знаешъ ничего, та ще й пащы-
куешъ!

Тхорыха.

Ты бо слухай, сыну, що онъ панъ казатымуть. Вонь-
жъ бильше видъ твого знаютъ.

Храпко.

Певне тоби кажу,—мировый твою лучку одсуде Пере-
пади.

Сынъ (*дывуючысь*).

Та якъ же се такъ: що й купча е, тобъ то лучка моя,
а мировый ии одсуде—мовъ тии купчои й нема?

Храпко.

Такъ, такъ. Такый, бачъ, законъ. Мировый одсуде—це
певно. А ты, якъ хочъ, щобъ лучка була твоя, повиненъ
жалитися въ окружный судъ. Отой уже твое дило розбере.

Сынъ (*здыгуючы плечыма*).

Оце дивно: одного батька, та неоднакови диты! Одынъ
судъ одсуде, а другый—присуде.

Тхорыха.

Та мовчы вже. Ты-жъ чуешъ, що онъ, кажуть, такый
законъ е. Ты краще просы пана напутыты, якъ намъ у це-
му дили звернутися. Скажить, будьте ласкави, паночку, якъ
намъ сю биду обмынуты?

Храпко.

Що-жъ я тобі, моя голубко, скажу? Одно пораю: треба жалитися въ окружний судъ... искъ подавати.

Тхорыха.

Господы, Боже мій! Що то за искъ таке?

Храпко.

Прошеніє, голубко.

Тхорыха.

Хто-жъ намъ те прошеніє напыше?.. Мы жъ люде темни—не знаємо, не бачимо ничего. Може бъ вы, добродію, взялися.

Храпко.

Я?.. Мыни теперь, голубко, не можна. Я-жъ тобі кажу, що я пообицявъ Передерієви за се дило взятися.

Тхорыха.

Та вы-жъ бачите, паночку, що Передерієва неправа рука.

Храпко.

То що, що бачу? А колы я слово давъ? Якъ тамъ кажутъ: давъ слово—держись!

Сынъ (*самъ собі*).

Отъ тобі й купча! На щожъ та й купча?

Тхорыха.

Якъ-же намъ буты? Що его у Господа мылосердного робыты?

Храпко.

Отъ що, голубко: у мене е одинъ чоловікъ на примити; певный чоловікъ. Коли хочь—я зъ нымъ побалакаю: може винъ визмытця.

Тхорыха.

Побалакайте, паночку, поговорить, лебедочку! Мы вже чымъ спроможымося—поступымося.

Храпко.

Такъ не можна, голубко,—чымъ спроможымося... Це дило трудне, забарне, та й грошей багато коштуе: треба и въ губернію поихаты, треба и члена сюды привезты, щобъ винъ розсудывъ... Багато де чого треба!.. Въ такому дили не можна,—чымъ спроможымося—поступымося. Треба допевне знаты, що и якъ, щобъ потимъ не було другои тяганыны. Повиренный скаже: стилько треба, а вы скажыте багато.

Тхорыха.

Та сколько-жъ воно, добродію, коштуватыме?

Храпко.

А сколько воно коштуватыме? Одного клопоту и въ двисти рубливъ не вберешъ, та росходу на стилько наберетця, коли не больше.

Тхорыха.

Моя матинко ридна! Де-жъ намъ таку суму постачытысь?

Сынъ.

Та це якисъ, мамо, пидходы! Де такы wydано, щобъ наше добро, та видъ насъ отняли?

Храпко.

Охъ якый ты горячий, та неймовирный! Що-жъ я стану передъ вами брехаты, та пидъ васъ пидходьты? Що мыни вы? Я вамъ по правди кажу: узявся за Перепадю се дило весты—и доведу его до кинця. А тилько мыни шкода, що отъ вы, може люде й небагати, та въ наклади зостаньтеся! отъ мыни й хотилося-бъ вамъ чымъ небудь допомогты... А ты базигаешъ: пидходы! Хто-жъ пидъ васъ пидходе? То-бъ то я?

Тхорыха *(зъ докоромъ до сына).*

Бачъ, сыну, казали—мовчы... Не звертайте, паночку, увагы на его речи... Воно кожному боляче, якъ твое криве не та одіймають.

Храпко.

Та звисно, звисно... Мыни, бачъ, та й усякому досадно стане, якъ ему по правди кажешъ, про его пиклуешся, а воно не йме виры.—Про мене—Семене! Я свое вамъ сказавъ, одъ лыхого остерегаю, а тамъ—якъ хочете: не мое добро—ваше.

Тхорыха.

Може-бъ вы, паночку, побалакали зъ тымъ чоловикомъ; може винъ и за менче визьмытця.

Храпко.

Добре,—я побалакаю. Тилько наврядъ, чи за менче схоче.

Тхорыха.

А вы скажите ему: мы люде бидни, яки у насъ достаткы? Що по спроможности нашій—то мы-бъ уже розстарилися; а таку де намъ сумму взяты?

Храпко.

Скільки ви по спроможности даєте?

Тхорыха.

Та Господь его знає! Унась грошей завялющихъ немає; а отъ якъ продамо, чи хлиба тамъ, чи синця трохи,—ото й перебиваємося тымъ.

Храпко.

Знай, голубко, що те, що ви стратите, можна зъ супротивныка зиськати.

Тхорыха (*подумавши*).

Може-бъ на сотню ту, папочку, то сымъ то тымъ бомъ и зибралися.

Сынъ (*до матери*).

Якъ же мы на сотню зберемося? Що тамъ такого е продаты?

Храпко.

А ты такы свое! Не мовчйтця тобі. И проты матери йдешъ? Вона-жъ краще видъ тебе знає, що можна, а чого не можна. А ты такы,—якъ коржа, та й коржа!

Сынъ.

Та що-жъ маты? Хиба воны до господарства ухожи? Бильше у хати сидять, та раду дають, а про запасы воны мало знають.

Храпко.

Якъ то: що маты? Маты—все! Вона васъ выгодувала,

выростыла. Чи тоди тилько й треба їй було, якъ вась ростыла? А теперъ, якъ онъ яки выбыхалысь, то й матери не треба?.. Грихъ тоби парубче, грихъ! И въ святому писъми сказано: чтущіе бо родителейъ своихъ благодать дому зиськують, а нечтущіе—розоръ, погыбель!

Сынъ.

Та хйба-жъ я що? Я про матиръ ничего не кажу лыхого... Звисно—вони маты.

Храпко.

Маты! маты... Ото-жъ, якъ маты каже—ты мовчы! Вона бильше видъ твого прожила, краще знае.

Тхорыха.

Винъ, паночку, бачыте, биля господарства ходе и про все знае; я стара, не мишаюся до того... Такъ—раду яку даты... А винъ уже за старого порядкуе усимъ.

Храпко.

Та все-жъ такы—хто старшый—той не менчый. Черезъ те теперъ и на свити такъ стало, черезъ те и добра нема, що мы старшыхъ видъ себе не слухаемо, та не поважаемо... А ты колы добрый сынъ, то слухай матери, що вона каже. Вона знае, де и якъ взяты, що можна збуты, а що ни. Иноди прыходытця и нужнымъ чымъ поступытця, абы нужнише прыбергты... Такъ, стара? кривду кажу?

Тхорыха.

Такъ, паночку, такъ; спасыби вамъ!

Храпко.

Я тоби по правди. Отъ бачъ хрестъ (*указуе на Евангелію*) Отъ передъ сымъ хрестомъ завиряю, що въ мирового ваше

дило буде худе... Треба въ окружный жалитись. А туды треба грошей, сотень зо тры треба. То ты, колы хочь, щобъ лука зосталася за вами, розстарайся на ти гроши; а я... упьять же такы, колы хочь,—побалакаю зъ тымъ чоловикомъ, може винъ и дешевше возьмытця.

Тхорыха.

Що-жъ, сыну? Чуешъ, що панъ кажуть? Треба якось розстаратыся.

Сынъ.

Старайтись вже вы, мамо. Я одно знаю, що такихъ грошей у насъ не мае, та й запасивъ на таку суму не вистаче.

Тхорыха.

Та можна-жъ, сыну, и позычыты у якихъ добрыхъ людей. Чуешъ же—панъ каже: що все потрачыне можна буде зиськаты зъ супротивныка.

Сынъ.

Зъ якого супротивныка? Зъ Перепади? Колы у его ничего не мае, колы винъ за спасыби у Передерія живе? Зъ чого-жъ вы зыщыте?

Тхорыха.

А то хай лука пропадае? За неи-жъ покійныкъ висимъ сотень, якъ одну копійчку, заплатывъ; а теперь пивторы тысячы дають, та ты-жъ не хочешъ.

Сынъ.

А вже-жъ не хочу, бо вона одного доходу бильше нижъ на двисти рубливъ у рикъ дае... Дванадцять десятинь одного покосу, та впьять же—очереть, рыболовни.

Храпко.

То—то... Чого-жъ ты, парубче, й журышся? За таке добро, та не хочъ трыста рубливъ на якый часъ кинути, щобъ его одгромыти.

Сынъ.

Добре то такъ казаты, якъ бы булы гроши.

Храпко.

Та тобі усякъ таки гроши зазыче. Чому его не зазычте? И я, колы хочъ, дамъ ти гроши; звисно вже—процентъ мыни заплатите.

Тхорыха.

О, паночку мій и лебедочку! Пошлы вамъ Господы щастя й здоровья и всего, чого вы у Его просыте; якъ вы до насъ таки добри и таки ласкави. Дайте мыни хочъ вашу ручку поцилуваты (*Лове руку Храпкову*).

Храпко.

Ни, ни, стара; я не пипъ, щобъ мене у руку цилуваты; та тобі старій и не прыстало. Годи, цего не робы. Краще кажы: чи згожуеться на мою раду, чи ни?

Тхорыха.

Якъ же намъ, нашъ благодителю, и не згодытись, колы вы до насъ таки добри.

Храпко.

Истинно тобі кажу, стара, що мыни жалъ васъ стало. Краще своимъ чымъ поступытись, абы захыстыты васъ видъ напасты.

Тхорыха.

Спасыби вамъ, паночку! Я вже не знаю, якъ вамъ и дякуваты. (*До сына*) Дякуй, сыну, панови за его добру раду.

Сынъ.

Спасыби вамъ, пане.

Храпко.

То отъ же слухайте, колы такъ. Я зъ тымъ чоловикомъ поговорю... я вже буду старатися задля васъ... А вы—а ни пары зъ устъ, що се я... Вы мыни выдасте векселя на скилько тамъ треба буде; а я грошымы розстараюся. То мы сидило—отъ якъ!—объорудуемо. Тилько, кажу, за мене никому ни слова,—якъ у ротъ воды набрали. Чуєте? Щобъ Передерій не дознався!

Тхорыха.

Та Боже насъ храни и помылуй, що-бъ мы свого благодителя, та якъ небудь выдали.

Храпко.

То-то, глядять! А теперь идить соби до дому. Ну ты я васъ зъ двору проведу... И колы лучытця вамъ чого до мене, то въ день не ходить, а такъ, щобъ никто не бачывъ,—зъ вечора, якъ смеркне. А ще краще колы вы Кырылови скажете; винъ мыни перекаже; а я вже знатыму... Идить зъ Богомъ.

Тхорыха.

Спасыби вамъ, паночку (*кланяетця*).

Сынъ.

Спасыби, пане, за вашу раду (*Выходятъ, за ними Храпко*).

ВЫХИДЪ IV.

(Вискакуе Печарыця).

Печарыця.

Ичъ, стара лысыця, якъ орудье: и нашимъ и вашимъ!.. Онъ воно що!.. Кого-жъ то винъ на пидставу за себе визьме? Що якъ бы мене? Отъ бы—добро! Зачепыты можна чи мало грошвы... Або ни, що гроши? Отъ якъ бы винъ свою дочку видавъ за мене,—тоди грошва сама прыйде... Ось постій, колы винъ не мене хоче уткнути у се дило? На що-жъ ему й zostавляты мене у себе? На що казаты: zostаньтысь, я зъ вами маю побалакаты?.. Объ чимъ побалакаты? Про що побалакаты? Такъ, такъ,—догадуюсь я... Тоди—заразъ предложєнїе зроблю!.. Тоди, тоди... зять! А зятєви все можна; видъ его ты крытыся не станешъ, що знаешъ—усе ему выложешъ. А мыни абы хто до пуття розказавъ, та прывидъ давъ, а то зъ мене адвокатъ—онъ який вийде!.. У мене и гортанъ добра, и ричъ плавка; одно тилько—законивъ я не знаю,—законивъ мене навчы,—то я и тебе, старого, за поясъ заткну!.. Отоди-то грошвы,—зъ усихъ бокивъ такъ и суне,—лопатою горны ии!.. Отъ якъ бы!? Поставивъ бы тоди, Господы, ставныкъ зъ ногу завовшкы... и свичкою не дотачавъ зверху—ставныкъ палы! (*Увиходе Храпко*)

ВЫХИДЪ V.

Храпко.

Ага, и вы вылизлы зъ затвору! Прoderжали мы такы васъ,—выбачайте! Зъ мужыччямъ, знаете, яки клопоты? Розжуй ему, розкажы, у ротъ положи,—та й то ще не дїймає виры. Покры то ему убьешъ у голову!.. Выбачайте, кажу.

Печарыця.

Ничого, Васыль Трохымовычъ, про мене не торбуйтесь. По правди кажучи, я зъ велькою охотою слухавъ вашу розмову, та й соби навчався.

Храпко.

Навчалися? Це гараздъ вы кажыте, що навчалися. Знаете: я давно про васъ думавъ; чого, думаю, такому талановитому чоловікови, та пры такому дили стырчаты? Що зъ того учительства? Такъ—забавка, а корысты ніякои.

Печарыця.

Та я-бъ его, Васыль Трохымовычъ, давно кинувъ; тилько—де-жъ его себе диты? куды его пристроитись?

Храпко.

Якъ куды пристроитись? А отъ—по мойй часты.

Печарыця.

Трудно, Васыль Трохымовычъ. Се дило треба знаты... багато треба знаты!

Храпко.

Не святи горшки липлять, а тижъ люде!.. Усяко дило нележке, до кожного треба приспособытись. Звисно, сразу всего не потягнешъ; спершу треба братись за невелички дила, потимъ—за бильши, а тамъ ще за бильши; та такъ—покроху, та по малу—дывысь—не счується, колы и всю прымудрость посадете. Не такой страшный чортъ якъ его малюють! Нуте лышь, я вамъ отсе дилце прыпоручу.

Печарыця.

Я зъ дорогою душею; та чи втну его?

Храпко.

О-о, чому не втяти? Я вамъ роскажу усе, и напишу, що треба; вы тилько перепишете, та видь себе подасте на пошту. Отъ дывись—такъ несподивано, та негадано,—ча четвертна й перепадє.

Печарыця.

Господь зъ нею, зъ тїєю четвертною! Я за для васъ, Василь Трохимовычъ, и такъ усе зроблю, що скажете—напишу й пидпишу.

Храпко.

Ни, Лука Семеновычъ, видь платы не одкыдайтесь; плата, знаете, велику вагу має: вона чоловікови допомага бlyжче до дила стати, краще его обняти. Це вже не забавка яка небудь, а—корысне дило... Не одкыдайтесь, кажу, одъ платы; дило—диломъ, а плата—платою. Вы не такый багатый чоловічъ, щобъ четвертнымы віяти, наче половиною.

Печарыця.

Та за що-жъ я буду плату брати, колы я самъ ничего не робытєму? А переписати зъ готового—я й дурно перепишу.

Храпко.

Та й переписати—розуму треба; и те робыты—не безъ головы... Отъ вамъ, кажу, четвертна, та й руку давайте. Забьємо! (*Даетъ руку*)

Печарыця.

Руку даю, а платы не беру. А отъ чого у васъ буду прохаты: колы лучатця яки невеличкы дила—передавайте мыни, я потроху буду прыспособлятєсь.

Храпко.

Можна; чому не можна? У мене такого дила—не обберешся! Та вже, правду кажучи—и старити потроху я ставъ, одставати почавъ. Помишныка-бъ мыни треба. Думавъ—сынъ помишныкомъ буде, батькови пидмогою дасть, ажъ винъ не туды, бачу, гне,—не тії спивае. Дурный сынъ, та й годи! Зъ великого ума та за розумъ зайшовъ.

Печарыця.

Та я вамъ... що скажете—робытему... Довичнымъ роботныкомъ буду... Отъ тилько...

Храпко.

Що? Кажить, кажить—не бійтесь... Що я васъ, Лука Семеновычъ, люблю, якъ ридного люблю! Отъ якъ бы у мене такий сынъ, якъ вы.

Печарыця.

Та я... Я васъ и хочу прохаты... мене за сына прыняты.

Храпко.

Якъ за сына?

Печарыця.

Василь Трохымовычъ! тату!.. Я вашу Ганну Васылевну такъ люблю,—души у соби не чую!.. Отъ якъ бы вы таки мылостыви були, щобъ насъ благословылы... Василь Трохымовычъ! (*Пада на коліна*) На колінкахъ буду стояты... Хрыстомъ Богомъ благаты... Робить зо мною що хочете, тилько не лышити мене Ганну Васылевну своєю жоною назвати, себе, недостойного, вашимъ зятемъ мати!

Храпко (*хапаючи Печарыцю за руки*).

Лука Семеновыч! Що се вы? Устаньте, устаньте!

Печарыця.

Не встану, Василь Трохимовыч, поки не скажете, якъ мыни буты: чи найщасливишымъ себе назваты, чи прямо видъ васъ кинутися зъ мосту та въ воду!

Храпко.

Устаньте, кажу. За таку честь мыни васъ дякуваты треба, а не вамъ передо мною на колинахъ стояты.

Печарыця.

То вы согласни? (*Скакуе на ноги*) Тату мій! батюшка! Дозвольте вашу руку поцілуваты (*Нахыляється, щобъ поцілуваты руку*).

Храпко (*одхоплюе и хова руки*).

И сего не робить, Лука Семеновыч. А отъ що вы мыни спершу скажете: пыталы вы свого пан-отця, чи согласенъ винъ буде на се ваше парування?

Печарыця.

Що-жъ моему пан-отцеві? Винъ соби попуе... Я вже теперъ—одризана скиба одъ хлиба.

Храпко.

Отъ сего вы мыни не кажить. Вы одризана, кажите, скиба одъ хлиба, а все ништо васъ не вырве зъ батькового сердца! все вы тамъ у ему сидыте. Спершу вы поидьте до его, та спытайте: чи согласенъ винъ мою дочку за невестку ма-

ты? та спросить благословенія... Благословеніе бо родителівъ низпосылае щастя на дітей своїхъ... Знаете?

Печарыця.

Слухаюся, тату. Вы мыни теперъ риднише ридного батька.

Храпко (хыта головою).

Гай-гай-й! Що вы молоди, та зелени. Васъ, мовъ невеличкыхъ дітей, одни іграшки займають; що вашимъ очимъ любо, та серцеви мыло, то вы на те, якъ метелыки на огонь, падаєте... А все то мынетця, все то одцвите... Чоловикъ бо—яко трава, дни его—яко цвить селній, тако одцвитеть... И що тоди зостанетця?.. Не кажить такого. Ридный батько—це найвыща святыня у свити. Винъ васъ ростывъ, винъ васъ воспытавъ, боливъ, побывався за вами, а вы—отъ чужого за ридного прыймаєте! Не можна такъ, Лука Семеновычъ, не можна. Колы бъ у васъ батька не було, ну—тоди друга ричъ. Тоди и чужого можна за свого почтыты, и стороннего за ридного прынаты; а колы ридный у васъ живой—то грихъ вамъ такъ думаты. Грихъ!.. Чты отця свого и матиръ свою и да долголитень будеши на земли... О-о, чуєте? що сказали стари розумни люде, що жылы тоди, колы про насъ и чутки не було. Тожъ воны своимъ розумомъ до того дійшли, своимъ серцемъ прочулы... А я?.. що-жъ я? Мыни тилько зостаецця подякуваты васъ за таку честь. Я согласенъ: кращого зятя мыни не треба. А Гали вы говорылы що?

Печарыця.

Прямо не казавъ, а такъ—закыдавъ. Здаецця, що Ганна Васылевна не мають ничего проты мене.

Храпко.

Що-жъ ій маты? Ии звистне дило,—скажуть: иды—та й

збирайся! Не зъ їи пыскомъ перебыраты; е въ неи ти, що выберуть для неи кого треба.

Печарыця.

А все мыни здаецця, тату, що й Ганну Васылевну треба бѣ попытаты. Я отъ до пан-отця поиду, завтра й махну, а вы вже попытайте Ганну Васылевну.

Храпко.

Объ тому не торбуйтесь. Вы идьте до отця Семіёна благословитця, а про Ганну Васылевну не торбуйтесь: це мое дило, а не їи.

Печарыця.

Спасыби вамъ, мій благодителю. Покры мого й вику васъ не забуду; до вику и чтыты, и дякуваты буду. Теперь позвольте мыни во свояси убраться, добра-ничъ вамъ пожадаты.

Храпко.

На добраничъ, на добраничъ, Лука Семеновичъ, нареченный зять! Отъ теперь и поцилуймося на добраничъ (*Берутця за руки, цилуютця. Печарыця несподивано прыхыляецця, цилуе Храпка у руку и мерци выбигае*).

ВЫХИДЫ VI.

Храпко (*самъ*).

А-а, та й невгамонный же якый! Отъ поцилуйко! Сказано: молоде, та зелене; цвите саме, роспускаецця... Колись и я радивъ отакъ; здаецця—пидъ небо бѣ скочывъ! А отъ теперь, якъ переживъ усе те, то й довидався, що то—дурныця, та й годи. Такъ кровь грае, у голову бѣе... И дума чо-

ЛОВИКЪ: ОТЬ—ТО щастя запопаду, онъ де воно крыетця; а выйде зъ того одно—тьфу!.. А про те лепсько Луку Семеновча за зятя маты; хочъ винъ и попенко, а все благородного колина, має право служыты, чыны браты... Правду кажучы, того за грошы не купышъ; хочъ воно и казнацо, якъ подумаешъ, такъ—омана, а все за гроши не добудешъ. Благородни! онъ то що... Та й чоловікъ винъ мыни якъ разъ пидходящій: високо не несетця, старшихъ чытыть, послухае. А послуханіе—велика сила; не даромъ кажуть: покирливе телятко дви матки ссе. Правду кажуть, що зъ того, що ты будешъ брышкаты, та въ гору нестысь, одному бакы забьешъ, другому—поперечышъ,—тільки всіхъ проты себе здймышъ, та й годи. А колы техесенько, та смернесенько,—одынъ тебе пиддерже, другый слово добре замове,—о! то такъ и въ гору скорише пидышъ, почоту й славы доскочышъ... Оть Луку Семеновча до дила можна пристрочыты, розказаты ему усе, що, де и якъ... Можна и на службу у Мировый поступыты... Спершу, звисно, писатылемъ, а тамъ—и помошныкомъ Секретаревымъ, або й Секретаремъ. Не святи жъ горшки липлять!... А тамъ побачу якъ зъ Галькою жытымуть,—земли можна купыты... цензу того добуты... то може и Мировымъ оберуть... Мировымъ у насъ! Щутка сказаты: Мировымъ! Зять—мировымъ! га? Тоди держигця у мене вси лыходіи, що на мене брехню точыты, проты мене зле замышляете! Я васъ—до земли прыгну! И вы усяки пройдысвиты—отутъ у мене будыте! (*Стулюе кулакъ*) Хе-хе-хе!—Онъ то воно що. Хе-хе-хе... Треба Гальку клыкнуты; хай порадіе разомъ зъ батькомъ. (*Пидходе до дверей и видхымыты кукае*) Галько! Галько! Галько!

Галя (*зъ-закоу*).

Я заразъ, папо.

Храпко.

Иди, йды, дочко, скорише. Доброю звисткою порадую (*Увиходе Галя*).

ВЫХИДЪ VII.

Галя.

На що вы мене, папо, клыкалы? Дило яке?

Храпко (зазираючи ій у вичи).

Дило Галыно, моя дытыно, дило... Чого се ты такъ розшарилася? Ичъ, очи якъ грають, щокы ажъ папуть.

Галя.

Тамъ мы одну кныжку зъ Дунею читалы. Така смиш-на кныжка.

Храпко.

Кныжку? Казна-що! И выгадають таке кныжки читаты. Хиба тоби ще не обрыдлы ти кныжки у гимназіи?

Галя.

Чого-жъ воны, папочко, обрыднуть? За кныжкою тилько и душу одведешъ.

Храпко.

Кажы краще: погубышь. Що теперь за кныжки? Яки теперь кныжки? Такъ—несенитныци якись пышуть. Колы вже хочъ, дочко, що читаты, то—отъ (указуе на Евангелію.) Отъ ся тоби кныжка и душу спасе, и всему доброму навчыть. А для жыття корысне дило—законы.—Уставы усяки прочытуй; щобъ знаты, якъ у свити жыты, якъ себе оберегты часомъ видъ напасты.

Галя.

Та я, папочко, збираюся попрохаты у васъ ти законы

перечитаты. Уже чи зостанетця що видъ ихъ у голови—не знаю, а цикаво знаты, якымы мы законами правымося.

Храпко.

Такъ, такъ, дочко,—цикаве се дило и корысне. Законы знаты—усе знаты. Отъ, прымиромъ, тебе у яке дило вплутають,—то й знатымешъ, якъ зъ его выплутатысь. Або замижъ пидешъ,—треба знаты, яки ты права у чоловіка матымешъ.

Галя (*усмихаючысь*).

Ну, про се можна, папо, й обмынуты. Я ще не збираюся замижъ, та швидко й не пиду.

Храпко.

А почимъ ты знаешъ, що швидко не пидышъ? Що не збираешся ты—то то такъ и годытця,—е у тебе той, хто объ тому поклопоче; а отъ що швидко не пидешъ—то то Богъ знае. Може Винъ, Святый, уже й пару тоби намитывъ.

Петро.

Може винъ и намитывъ, тилько я за кого схочу—за того пиду.

Храпко.

Такого не кажы. Не кажы, кажу, такого—грихъ! Винъ Вседержитель, все баче, все знае... И волосъ сухой зъ головы людської не спаде безъ его... А отъ и тоби, щобъ ты не забигала впередъ и похваляюся,—тільки на ушко, щобъ ты, та я тилько й зналы,—що Винъ, Всеблагый, уже й пару посыла тоби.

Галя.

Мыни? Яку пару.

Храпко.

Ага! Яку пару? Цикаво знєты? О вы ридь жинночій—лукавий!.. Хотєця самій господинєю буты? свое гниздечко маты? Скажу, скажу, дочко... Луку Семеновыча Печарыцю знаєшь?

Галя.

То що? Винь може свата?

Храпко.

А якъ винь, то якъ? Хиба не пара тобі?.. Благородною будєшь, а колы хочь—попадею.

Галя.

Я, папо, за такого дурня не пиду.

Храпко.

Якъ? що? Дурень кажєшь? Та то такой дурень, що насъ обохъ зъ тобою розумныхъ за поясъ заткне!

Галя.

Лукавствомъ то може й заткне!

Храпко.

Цыть!.. Не судите, да не судыми будыте.

Галя.

Я, папо, за Печарыцы не пиду; що хочте зо мною робить, а я за его не пиду.

Храпко.

Ну—ну, то—дурныця! Не выгадуй казна чого... Не

гниви свого батька, не роздражай его... Винь краще твого знає и бильше твого знає, де твоя доля панує. Иды краще, та помолыся Богови; возблагодари Его Вичного за ти млысты, що винь на насъ нызпосылає, та й спаты лягай... бо вже пора спаты. Отъ и я незабаромъ ляжу, покину тилько де яки бумагы, та й ляжу.

Галя (*выходячы*).

Я за Печарыцю не пиду!

ВЫХИДЪ VIII.

Храпко (*самъ*).

Не пидешъ? Не хочешъ?... Знаемо мы вашого брата, якъ вы не хочите! Це вже звисный дивочій одказъ: не хочу. Що на нашій мови хочу, то те по вашему—не хочу!.. це вже звисне дило. Та воно такъ и годытця. Щобъ то воно було, якъ бы дивчата казали хочу... Охъ-хо-хо-хо! Такъ уже воно на свити ведетця; зъ-поконъ вику йде... Систы лышъ, та понапысуваты нужни бумагы; бо завтра и Передерій зъ Перепадею прыйде, та й видъ Тхоривъ треба доверенность на Луку Семеновича сочыныты... А, правду кажучы—не хотилося бъ; спочыты-бъ хотилося... Старіюся такы я, старіюся... Охъ лита, лита! (*Надиває окуляры, бере пиро, папиръ и прымоуецця пысаты. У той саме часъ убигає Явдоха*).

ВЫХИДЪ IX.

Явдоха.

Тату! що вы такого сказали Гали, що вона вернулася така заплакана?

Храпко (*озернувшись назадъ*).

Що?.. Хто тамъ?

Явдоха.

Се я, таточку... Галя плаче.

Храпко.

Ну то що? Поплаче, та й перестане! (*Порывається писати*).

Явдоха.

Якъ вы клыкнуды—була мылисинька,—реготалысь мы скільки! А вернулася видь васъ—оттакими облываеця!

Храпко (*пышучы, зостановлюеця и кыда перо*).

А щобъ тоби заципело! Ну чого ты прыйшла? якого ты гаспыда прыйшла? И говоре пидь руку,—онъ спортывъ лыстокъ. (*Явдоха порывається вийти*) Стій! стій!.. А вернысь лышь сюды (*Явдоха застоновлюеця*). А йды лышь сюды (*Явдоха пидходе*). А скажы мыни, повиренна другихъ, кому ти свои руки тычешъ цилуваты?

Явдоха (*червоніючи*).

Колы?

Храпко.

Пытаешъ колы? Не знаешъ? А червоніешъ чого?.. Безстыдныце! срамотныце! Бога ты не боишся, людей не соромышся; выставляешъ свои руки лызаты... Кому? Хоть бы путній хто, хоть бы добрый хто, а то?.. Зъ ворогами моими проты мене замышляешъ!.. Це такъ, це добре! Дочка зъ ворогами батьковими проты его накладае... И стоишь ты передо мною—не впадешъ! И земля тебе держыть—не розступытця.

Явдоха (*зъ-плачемъ*).

Чымъ же я, тату, вынудата?.. Винь каже, що мене любить, души у мыни не чуе.

Храпко.

Дурепо! дурепо! Винь каже, а ты—вирышь? Розставы-ла уха, слухаешь? Слухай, слухай, дослухаешся до чогось. Батькови на старости лить радисть у прыполи прынести захотила.

Явдоха.

Тату! що вы кажыте?

Храпко.

А чого-жъ ты ждешъ видъ моихъ ворогивъ лыхыхъ? До мене, бачъ, не свитле око пидійты, до мене прямо не знаютъ, якъ пидступыты, та зъ боку заходять... Черезъ дочку, мовъ, на батькови поидемо. А ты, дурепо, не розчовпавшы ничего, сама у руки даешся... Чуешъ: тилько побачу я его у своему двори, тилько дойде до мене чутка, що винь топчетця бия тебе,—не жалкуй тоди на мене, якъ доведетця тоби черныцею вись спокутуваты... Чула? Я тебе одверну видъ чорта до Бога!.. Иды спаты; ничего тоби стырчаты передо мною. Иды, дурепече!

Явдоха (*выходячы*).

Це я знаю, хто пидвизъ визка! Це той цвильый попенко? Запападу-жъ я его—знатыме винь мене! (*Выходе*)

ВЫХИДЪ Х.**Храпко.**

Запопадай! Дуже тебе страшно! Хто-сь тебе й боитця? куды яка! Ты краще себе гляды, дурепо. (*Задумуетця*) Здаецця, я йй, якъ слидъ, молитву прочытавъ, добре зубы проризавъ; повинна-бъ пам'ятаты и послухатыся.. бо—не послухаецця—пострыжу, гладку, у черныци. Йй Богу, пострыжу!

Хай лишь тамъ свого жыру позбуде. Тамъ минутця и хы-хы и смихы; тамъ спаде те сало, що въ батька нажыла... Охъ-хо-хо-хо! Отака моя доля: и дило робы, и дочокъ гляды. Якъ ты за нмы углядышь? А треба глядиты. Нема матери—гляды батько! Дивчата саме на пори... Охъ-хо-хо-хо! (*Чуетця хто-сь ходе за дверима*) О-о, ще хто-сь тамъ ходе... Хто тамъ такий? (*Устае, одхыля двери и чука*) Хто то? (*Показуетця Петро, котрого уздришы, Храпко одходе до столу*).

ВЫХИДЪ ХІ.

Петро.

Це я, батьку. Доброго вечора вамъ.

Храпко.

Бачу, що ты. Я тоби казавъ не ходыты сюды. Це ты такъ слухаешся?

Петро.

Я не прыйшовъ-бы, колы-бъ не було дило.

Храпко.

Яке тоби до мене дило? Що въ мене зъ тобою за дила? Може хочъ батька позываты, та прыйшовъ похвалытыся? Хвалыся. Цего ще тилько не доставало!

Петро.

Я не той, батьку, щобъ позвамы пробавлятыся,—Господь зъ нмы. Краще-бъ було, колы-бъ и ти, що позываютьця, кынулы свои позвы, та, якъ браты, помырылыся самы мижъ собою. Тоди-бъ менче було того здырства, що росплodyлы всяки ходатаи та аблокаты.

Храпко.

Такъ, такъ. Це й твій батько здырство плоде?

Петро.

Я, батьку, не по своєму ділови прийшовъ, не обь соби клопотатися... Галя прыбигала до мене, уся въ слезахъ... Плаче, голосе: спасы мене, спасы! Батько, каже, сылуютъ за Печарыцю замижъ.

Храпко.

Ну! А тобі яке дило до того?

Петро (*усмихаючысь*).

Хмъ!.. Та вона чужа, чи сестра мыни?

Храпко.

А хочъ бы й сестра? Твоя сестра, а моя—дочка! Ты іи ростывъ, ты іи годувавъ, ты обь ій клопотався?

Петро.

На те Богъ намъ батька пославъ.

Храпко.

А колы Богъ батька пославъ—то хай и слухаетця батька!

Петро.

Хочъ бы батько казавъ и втопытысь?

Храпко.

Тт-тю, дурню! Що-жъ то батько душугубъ вашъ?

Петро.

Та виходить на те, що хоч топись... Я бачыты чоловіка не можу, а мыни кажуть: будь его жинкою, любы его.

Храпко.

Хиба тилько ти берутця, що люблятця? Любовъ—то дурныця! Треба, щобъ жинка чоловіка свого знала, та законъ держала... Онъ чого треба.

Петро.

Якъ же его той законъ держаты, колы я дывытись на его не можу.

Храпко.

Дурныця: поживетця—полюбытця!

Петро.

То такъ, батьку, стари люде думалы.

Храпко.

И добре думалы, розумно думалы, бо розумниши видъ насъ зъ тобою булы.

Петро.

Про те, батьку, сторія знае, хто розумно поведывся, а хто ни; вона и докаже. Та намъ про се ничого змагатысь. Я отъ васъ тилько спытаю: е такой законъ, щобъ сылою замижъ отдаваты?

Храпко.

Законъ... законъ... А тоби яке дило? Що тоби за дило до того, що батько хоче? Е такой законъ, щобъ его не слухатыся?

Петро.

Коли батькове жадання на згубу дитимъ, то й нашъ мърський законъ того батька осуде; я вже мовчу про законъ Божий.

Храпко.

А що-жъ по твоему законъ Божий каже: не слухатися батька, не чытыты родытеливъ?

Петро.

Та винъ того не каже. Винъ те установлюе, дбаючи про мъръ та покій у симби, а ще бильше винъ дбае про все-свитній мъръ: усихъ людей братамы взывае, учыть любыты бльжного свого, якъ самого себе. А мы, отъ бачте, не то що бльжного, а й свою кровь ради запродагы.

Храпко.

Що ты мене прыйшовъ закону Божого учыты? Менче я прожывъ твого? менче я знаю его? Дывысь, якый учитель знайшовся! Онъ хари своен никола не перехрыстыть, одъ церкви, якъ отъ напасты, тикае, а законъ Божый мыни вычытуе!

Петро.

То-жъ вы все на законъ Божый напираете; черезъ те и я почавъ той законъ розбираты. Звисно—мыни не знаты зъ ваше въ устави церковному; а що до духу закону Божого, то це повиненъ коженъ хрестыянынъ знаты.

Храпко.

Який ты хрестыянынъ? До церкви не ходышь, молитвы не творышь!.. Який ты хрестыянынъ?

Петро.

А яки то хрестыяне, що и до церкви ходять, и десять разъ на день молятця; а на думци—якъ бы кого обійты—обшахраты, якъ бы зъ кого бильше проценту зидраты, чужу худобу посисты, чужымъ добромъ пожывытыся? Та не тилько то зъ чужымы роблять,—у свою симью згубу несуть, замисть мыру та согласія—розоръ сіють!

Храпко.

То се я? Я—такий? Спасыби! Здобувся дяки видъ сына. Це за те, що ростывъ, що учывъ его?

Петро.

Що вы, батьку, одно плещите: ростывъ! учывъ! Якый-бы то й батько бувъ, колы-бъ винъ про своихъ дитей не торбувався? То его повиннисть така. А я вамъ прямо скажу, усе выложу: ничого намъ одынъ передъ однимъ лукавнычаты, ничого прикрыватыся закономъ Божиымъ, перекрученнымъ на-шымъ зовсимъ не святымы замирамы! Хотите вы добра своимъ дитимъ? дбаєте вы про щастя ихъ?—Робить те добро оче-видячкы! дбайте про щастя купно зъ дитьмы! Не таки воны, щобъ не знаты, чого имъ хочытця, що воны бажають, яки носять у серци думкы, гоноблять у души надїи. А вы на те все плюєте, пидъ свою волю хылыте, ногамы топчете! такъ не можна. Що було колысь гоже—теперь негоже; чому вы колысь кланялысь—теперь видъ того кращи люде одвертаютця! Нигде правды диты, треба прямо сказаты: любо намъ дывытыся на чужи гирки слезы, що кожного дня одлываютця отутъ у вашого порога? Добре намъ слухаты, якъ то зъ того, то зъ другого боку тилько й чуешь: онъ нашъ батько того обійшовъ, того худобу посивъ... Теперь онъ вы свою дочку утопыты хочете... На що? За що?

Храпко (*типаючысь*).

Вонъ блазень! Вонъ, гадыно!.. Къ лыхій годыни зъ мого дому, зъ мого двору! Щобъ и твоя нога тутъ не була, щобъ твій духъ поганий не вонявъ! Оце одигривъ гадыну коло свого серця! Оце выростывъ на втиху собі сына!.. А щобъ ты малымъ бувъ луснувъ! проклятый! Щобъ надъ тобою твои диты отакъ насміялися, якъ ты надо мною насміявся, катаржний. Вонъ, кажу, зъ мого двору, щобъ не вкоринялася въ ему лыха пошысть та згуба! Иды швидче зъ передъ моихъ очей; иды одъ гриха, а то я тебе... у тюрьму я тебе посажу! у москаля тебе забрюю!

Петро.

Я пиду. Знайте, що я пиду и бильше не вернуся; знайте й те, що Гали николя не буты за Печарыцею, якъ вамъ хочетця.

Храпко.

Тебе не буду пытаты, твого совиту не буду просыты... и безъ васъ, велемудрыхъ, обійдемося.

Петро (*порываючысь иты, зостановлюетця*).

Батьку! тату! Прошу васъ: не доводьте своихъ замиривъ до такого кинця. Хиба воно гарно буде слухаты, якъ ваша дочка, що вы сылою выпхныте у церкву, визьме тамъ та прылюдно и скаже: я не хочу за Печарыцю, мене сылою видаютъ за его?!

Храпко.

Вонъ! вонъ!.. Я знаю, що ты всему лыхому навчышъ, всему недоброму наструнчышъ!

Петро.

Тату! Не вже у васъ не має серця у грудихъ? Не вже воно не обизвытця на гирки доччыны слезы?

Храпко.

Сказавъ: зроблю—и зроблю! Не схоче—и їи проклену, и їи прожену, зречуся, якъ зрикаюся тебе одныни й до вику! Вонъ зъ-передъ моихъ очей!

Петро.

Добре, пиду. Не жалкуйте жъ, батьку, на мене, не плачесь на насъ, колы пидъ лыху годину зостанетесь вы самы, старый, безпомошный... и никому буде вамъ воды пода-
ты, вашои старосты доглядиты.

Храпко.

Знайдемо й безъ васъ. Такихъ дитей, якъ ты, и на улыци скільки хочышь бигае. Абы тутъ було (*бѣе по кешени*), а то знайдутця и помагачи, и послухачи.

Петро.

Такъ, такъ... Вы думаете ихъ за грѣши добыты? Не добудете вы ни щырои ласкы, ни доброго прывиту, не купите вы любовы ридной дытыны! Прощайте; я все сказавъ. (*Выходячы*) Не жалкуйте-жъ на насъ! (*Выходе*)

Храпко.

Щобъ тобі языкъ руба ставъ за таки речи! Тьфу! гадина!.. Ще й нахваляетця: не жалкуйте на насъ! Велька шкода, бачъ! Отъ велька шкода,—куды яка утрата!.. Плакаты будемо? Дождыдайся—диждышся... Не слухаешся батька—вонъ! не чтышь его—къ лыхій години выжену, всихъ... Що

вы мыни такє? Яки вы мыни диты, колы проты мене йдете? Яка мыни видь вась ласка? Який привить? Видь чужого бильше его добудешъ, видь послидней наймычки бильше матыменшъ... За гроши, кажышъ, не купышъ? Брешышъ вражый сыну: куплю! Приську возьму, грошыма ии закидыаю... золотомъ окую... Не поможе—за жинку визьму, а все куплю!.. А тоби не кланятымусь, не просытому!

(Заслона пада).

Справа четверта.

Велька весела хата, чепурно прибрана: помистъ крашений стины выбити шпалерами; на середній стини кананка, передъ нею стилъ зъ двома креслами; кругомъ по нидъ стинамы инути стулци; зъ бокивъ—двери.

ВЫХИДЪ I.

Петро (понурий ходе по хати).

Отакє чудне склалося: я—въ чужій господи, чужый нахлибникъ! Отъ ты й знай... Ось уже третій тыждень мынає, якъ живу я тута и ниякъ не прывыкну. Не даромъ люде кажутъ: чужа хата—гирши ката. И справди: якось моторошно себе почуваєшъ... Зъ якои речи ты въ чужыхъ живешъ? зъ якои речи воны тебе поять, годують? Прохавъ: дайте мыни хочъ роботу яку, щобъ я знавъ, за що вы мене содержыте,—и роботы не дають! Мы, кажутъ, и самы справымося, та у

нась и робота чорна... Робота чорна! Гмъ... Порозгорожува-
 лись люди не то що самы помижъ собою, а й роботу розго-
 родили: то—чорна, а то—била,—благородна-бъ то. А въ ме-
 не ніякоп—ни чорнои, ни бילוи... Одни тилько думкы сумни
 облягають тебе, а мижъ нмы одна, мовъ гадына, щыпае за
 серце, ссе зъ его кровъ: ты чужынецъ у свого батька, на-
 хлибникъ у чужій симби... Хто-жъ выною сему? я?.. Я най-
 менче усею выною. Писля того вечора я ще заставався до-
 ма; я думавъ: перейде се бурею та колотнечею... Якыхъ бурь
 не лучаетця въ симби? Мынетця буря, утышитця витерь и
 знову ричка ввійде въ береги... а ввійшло инче. Винъ самъ
 прийшовъ до мене, и прылюдно, середъ дня выгнавъ мене
 зъ хаты, вытурывъ зъ двору. Чымъ же я вынуватый?.. И отъ
 теперь я у чужій господи; ворогы батьковы прыняли мене.
 Яка гирка одплата: ворогы батьковы прыймають его сына до
 себе... сама слипа доля глузуе надъ нымъ!.. Глузуе то—глу-
 зуе; а хйба й надъ тобою вона, Петре, не сміетця? Що ты
 бувъ, а що ставъ? Уже недалеко той часъ бувъ, колы зъ те-
 бе може щырый робитникъ ждався,—всего два roky застава-
 лося. А теперь ты що? Покидыкъ, та й годи!.. Що-жъ его
 роботы теперь? А ну, розумна голову, поверны своимъ моз-
 комъ, та скажы: що роботы теперь?.. Ничого, та й годи?..
 Послидній неосвітній мужыкъ, колы его прыпре, отакъ якъ
 мене оце, слипа доля—знайдетця що роботы; а ты, розумна
 голову, не знайдышся. Куды-жъ ты кчемный, на що ты
 способный? А ще вчено тебе! Скилько то тїи примудросты
 натоштувано въ тебе? А отъ—не знайдышся теперь, що ро-
 быты... Хйба зъ мосту та въ воду? Хйба взаты рушныцю,
 надавыты пружыну и—прощай навикы думкы, мыли на-
 діи!.. все, все, що найдорогше тобі, все що маныло и кра-
 сыло твое життя!.. Маныло!.. а теперь бы-бъ то й не мане?
 (*Задумуетця*) Одни чорни Присчыны очи, здаетця, заманять
 тебе на край свита... Ще й ты, дурне серце, обизвалося у
 сей лыхый часъ. И тобі заманулося жыты, заманулося лю-
 бовы та щастя... На що?.. Колы слипа доля глузуе надъ то-
 бою, топче тебе, гнить, а ты гукаешъ: жыты хочу! щастя хо-

чу!.. Се, справди, доля глузуе,—бильшого глуму, гиршого глузу не прыгадаты!.. И якъ се вышло такъ чудно: беригъ я свое сердце, не показувавъ его никому, а отъ узявъ, та й одкрывъ его—Присци!.. Пышна урода, щыра ласка, та гаряче кохання іи—такы достукалыся до его, збудылы его, сонне.—Маты прырода узяла свое: якъ ты іи ны гнити, якъ ны дуры іи всякою примудростю, а вона выпрысне зъ нидъ того гни-ту и тоди... нема ій впыну...

Ой не мае впыну вдовыному сыну,

Що звивъ зъ ума дивку сыротыну...

Такои спива писня, а мыни саме жыття іи заспывало. Що-жъ робыты теперь? Ну, скажы: що робыты? (*Ханаеця за голову и швидко ходе по хати. Въ видчыпени двири показуетця голова Грыцькова*).

ВЫХИДЪ II.

Грыцько (*увиходячы*).

Я думавъ, що вы ще спочываєте. Доброго ранку вамъ.

Петро.

Здрастуйте, Грыцьку. Я давно вже вставъ,—не спытця щось.

Грыцько.

Не прывыклы й доси. То все що не звыклыся. Такъ отъ и зо мною буває, якъ пидешъ куды. Здаецця—й покійно, и спаты, мовъ, хочетця, а ляжешъ—не заснешъ. Все то-би не свое—чуже.

Петро.

Не видъ того се, що чуже. И въ Адесу не свое, а спышъ покійно; а тутъ—ни. Се видъ того, що безъ роботы жывешъ, дила не мае тоби ніякого на рукахъ. За для по-

кійного сна треба, щобъ и робота була; якъ ухоркаешся надъ роботою,—отъ и сонъ тебе визьме.

Грыцько.

Та яка жъ теперъ литомъ робота? Вы бѣ отъ шишлы у лисъ, проходилысь; рушныцю, колы хочте, визьмить—полюете.

Петро.

Що полювання поможе? Ногы набьешъ, та й годи; а голова все такы свое. Треба таку роботу, щобъ думкы звернуты зъ ихъ теперишнего шляху.

Грыцько.

Жу-жъ таку роботу прыгадаете? Уже колы думкы на-струнчылысь такъ, то ихъ не легко збыты зъ тїи стежки. Ажъ помы воны самы не уляжутця, не перегорять у тоби.

Петро (хмурячысь).

Ждаты?.. Доки-жъ его ждаты? Такъ и зъ-пантелыку зибьешся, помы заждешъ... (Нестерпляче) Ну отъ: на що вы мыне годуєте?.. Захысть даєте, прыстановыще? Зъ якои речи? На що? за що?

Грыцько.

Вы про се, Петро Васылевычъ, не торбуйтєся.

Петро.

Та ни. Зъ якои речи вы мене годуєте? За що вы мене содержуєте? що я вамъ таке?

Грыцько.

Отъ ще такы кажитъ! Хиба вы вѣ насъ хату переле-

жыте, якъ поживете? Хиба въ насъ не знайдеться лишнего шматка хлиба, щобъ не поділытыся намъ зъ тымъ чоловикомъ, що спиткало его нещастя, отъ якъ васъ?

Петро.

Та зъ якои речи вы повинни се робыты мыни? Хиба безъ мене мало е такихъ сиромыхъ, що бьютця, якъ рыба объ лідъ, зъ своимъ безталаннямъ и ніякъ не выбьютця зъ гиркои нужды? Вы жъ имъ не помагаєте?

Грыцько.

Помагаемо. Чому не помагаемо? Коли знаешъ, що путящій чоловикъ, та на его нещастя намоглося—и поможышъ.

Петро.

То—разъ поможышъ; вырвешъ чоловика зъ нужды; а я?.. Доки я буду у васъ жыты? Доки чужый хлибъ буду переводыты? Цилий вить?

Грыцько.

Чого цилий вить? Хиба вы надумалы кнуты учытысь?

Петро.

За що? Де я тыхъ достаткивъ визьму? Ну—де я ихъ визьму? Я заробывъ бы, якъ бы можна було де заробыты. Де я ихъ тутъ зароблю?

Грыцько.

Ось, постійте, що я вамъ скажу. Про достатки вы не торбуйтыся. Достатки знайдутця.

Петро.

Де? у кого?

Грыцько.

Хочте—я й сьогодні знайду. Скільки вамъ треба? Тысячу? дві? пять?.. Петро Васылевыч! одно тилько слово скажить,—усе, що вамъ треба—заразъ буде!

Петро.

Вы мене не знаете, Грыцьку, колы такъ про мене думаете! Зъ якои речи я у васъ буду браты? Зъ якои речи?

Грыцько.

А зъ якои речи вы въ свого батька бралы?

Петро.

Якъ зъ якои? (*Дывуючысь, дывытця на Грыцька*) То—батько... Его повиннисть дитей до розуму довести... А ихъ повиннисть—виддаты батькови тымъ добромъ, що за его помиччу добулы... То добро—немиряне, то добро—неличене... за гроши его не купышь, куплею его не добудешь... Въ тому добри—гордоць батькова, то—самъ батько въ свой дытнини!.. Винъ чуе, винъ знае, що винъ не зныкне безслидно, що его найвыщи думкы, найкращи замиры оживуть—въ его нащадкахъ!.. Черезъ те винъ и пестыть ихъ, черезъ те—и веде дали. На цему свить доси держытця; безъ сего—люде перевелыся бы!

Грыцько (*дывуючысь*).

Такъ, такъ... Отъ що воно значыть—розумный чоловікъ, освиченый чоловікъ! Все винъ—знае, все винъ—розбирае, до всего доскипаецця. А я, правду кажучы, часто думавъ: яка така розноція мижъ батьковымъ добромъ и чужымъ добромъ? Здаецця—ніякои. А отъ же батькове добро мы пожываемо и не кривымося, а чуже—ни.

Петро.

То-то! Зъ якои-жъ речи вы мои свои тысячи сулите? Ни копійки! ни шеляга! Я не плутяга, щобъ чужымъ добромъ жывытысь; не калпка, щобъ хрыста ради брати!

Грыцько.

Та чого-жъ вы все будете на чуже жыты? чужымъ жывытыся? Вы берить, сколько вамъ треба, покы скинчете науку. А тамъ—вы десь та пристроитесь, будьте зарабатати,—тоди й виддасте.

Петро (здывованый).

Та-акъ! (Гаряче). Грыцьку! брате мій ридный! Дай я тебе поцилую! (Кыдається до его; цилуютьця) На се я согласенъ. За се—спасыби, велике спасыби! Це ты мене перевизъ... та ще якъ перевизъ! Це—по товаришьки, це—по приятельски!.. Постій одначе: а батькови ты казавъ? Батько твій на те согласенъ?

Грыцько.

Про батька вы не торбуйтесь Я вже давно зъ нимъ побалакавъ. Кожного дня мене допытуетця: що Петрови Василёвичови казавъ? хвалывся ему? Приймае нашу раду? А я все не посмію підійти до васъ, боюся похвалытыся, щобъ не образыты.

Петро.

Не кажи мои, Грыцьку, вы, не кажи. Мы ще невеличкымы гралысь, малымы товаришувалы; хай те дятяче товариство повернетця теперь у побратымство... Чувъ?

Грыцько.

Чую, чую... Боже! якый я радый!

Петро.

А, ты думаєшъ, я не радый? Знаєшъ: якъ ще тебе тутъ не було, якъ ще ты сюды не приходишь,—таки мене гирки думкы взялы, така несамовита туга облягла мою душу—хочъ давися! хочъ топыся! А теперъ де те все й дилося?—якъ рукою зняло. Спасыби, побратыме, спасыби. (*Знову цилує Грыцьку*)

Грыцько.

Теперъ спатыметця?

Петро.

Ого! та ще якъ... Постій, щобъ усе вже тобі выложыты, ни зъ чымъ передъ тобою не затаитися; я ще маю тобі повидаты одну тайну, та разомъ и рады попрохаты. Ты чоловікъ бувалый, чоловікъ—тертый, ты дасы, якъ кажуть, несхыбну раду.

Грыцько.

Я? та я душу мою готовый виддаты!

Петро.

Ты знаєшъ, Грыцьку, Приську? Нашу наймычку Приську?

Грыцько.

А якъ же? Гарна дивчына, добра дивчына... весела, щибетлива, не вдаре на те, що сыроотою зросла, отакъ увесь вись свій—у наймахъ, та вь наймахъ...

Петро.

Я вже не знаю, чи їи врода красна, чи їи поровъ веселый, чи серце ласкове та добре; мабуть усе це разомъ на

мене такий мало впливъ, мене закрутило, зачарувало. Я їй, Грыцьку, полюбивъ... Я ставъ їй близькимъ чоловікомъ... Теперъ скажи мени: щобъ ты на моїмъ мисти зробишь?

Грыцько.

Ожынився на ній, та й годи.

Петро.

Я знаю, що ожынився; и я ожынюся. Тилько посуду такы самъ: якъ ты їй визьмешъ въ Адесу? що вона тамъ буде робыты?

Грыцько.

А на вищо їй въ Адесу браты? Хиба мало нашого брата е, що ожынився, та й пишовъ на заробитки.—И рикъ, и два проходе... Такъ и вы, чи то пакъ—ты!—зробы. Хай вона въ насъ поживе, помы ты вивчышся, а тоди—и визьмешъ зъ собою, куды тебе доля ткне.

Петро.

Ты мене зовсимъ хочешъ полонити, у свою симью приписати.

Грыцько (*зитхнувши*).

Я вже тебе давно у своїй симби личу, серцемъ личу. Стій. Коли вже на те пішло—и я-жъ тебе здываю.—А може тобі Дуня давно вже хвалылася?

Петро.

Яка Дуня?

Грыцько.

Якъ яка? сестра твоя!

Петро.

Ни, нічого не казала.

Грыцько.

Бачь, а я прохавъ іи... Я іи, Петре, давно вже люблю и батько мій души въ ій не чує. Я знаю, та й винъ каже, що кращои пары мыни не знайти,.. Я-бъ давно іи посватавъ, сказавъ бы твоему батькови; та якъ же ты его скажышь, коли винъ отакъ на тебе дме!

Петро.

Ну, а Дуня що?

Грыцько.

Що-жъ Дуня? Пидожды, кажуть... (*Зитхнувши*) Охъ! докыжъ его вже ждаты? Серце мое вже не жде!

Петро.

Та певне. Стій же, я зъ Дунею побалакаю. Чого вона тамъ дожыдає? чого у батька высьде? Отакъ, якъ Галя, якого небудь попенка?.. Я ій скажу, хай и безъ батькового спросу йде. Не ему-жъ жыты зъ тобою, а ій!

Грыцько.

Якъ бы то ты, Петре, се дило пидогнавъ!

Петро.

Попробуємо. Коли Дуня на се буде згожа, що-жъ вамъ помиша повинчатись?

Грыцько.

Якъ бы то!.. Господы!.. Батько каже: якъ оженишся, Грыцьку, на прощу у Кывъ поидемо; пять тысячъ на Лавру

виддамъ,—хай поки й свить стоить, та вира наша держитця, будуть нашъ ридъ помынаты!.. Та я не хочу такъ, якъ батько кажуть. У Лавру можна що тамъ и зробити, чи справити; а отъ у насъ багато прохожого люду йде; одъ зори й до зори тилько й бачышь, якъ воны, наче хмара та, сунуть... Мистечко наше хочъ и велике, а нема тому странному на родови, де захысть знайти,—кругомъ мистечка, у поли, мовъ таборъ, обляжуть... Отъ я й кажу: краще тому странному людови богодильню выбудувати. Инче такъ пидобьетця—не здужа нигъ пидволокти,—отъ бы воно й одлежалося у тій богодильни. Все то люде бидни, идуть Богови помолытись, святымъ поклонитись—може який и про насъ у святыхъ мистяхъ згадае, постанове свичечку за нашу душу... А дже я такъ, Петре, кажу?

Петро.

Такъ, Грыцьку, такъ. И твоя выгадка—добре дило. Отъ тилько якъ бы на мене, то я-бъ инче зробивъ.

Грыцько.

А ну, якъ бы ты зробивъ?

Петро.

Ты, Грыцьку, хочъ и про бидныхъ дбаешъ, та все не про своихъ, а про чужыхъ. А своихъ хйба мало ё? На усихъ чужыхъ, правду кажучы, и не настачышся, а своимъ можна бъ запомогты. Та й знову—це такий часъ теперъ, що странни людя сюды путь проложылы; а хто скаже, що черезъ двадцять або тридцять литъ буде? Може ти странни другимъ шляхамы пидуть, тоди твоя богодильня и спустіе, горобци у ій будуть свыстаты! А отъ, якъ для своихъ ты іи постановышь,—хйба мало е старцивъ, каликъ усякихъ?—то инча ричъ буде.

Грыцько.

А, справды ты правду кажешъ: такъ краще буде. По-

стій же, я заразъ пиду батькови скажу, та разомъ и похва-люся ему, що ты на нашу пидмову згодився. Тай часть та-кий, що й исты пора. Гукну, щобъ чаю сюды принесли (*Иде, потимъ знову вертається*). То то ты, брате, мыни ни-чого ранише за Приську не казавъ; а вона, бидна, що дня у мене добываетця: якъ тамъ Петро Васылёвичъ? чи можна ихъ побачыты? Та такъ якъ ты сумувавъ та нудгувавъ, то я ии коженъ разъ и завертавъ.

Петро.

О-о, Грыцьку! Та ты вже, Бога рады, сего не робы. Якъ прыйде—заразъ ии до мене зашли.

Грыцько.

Та Богъ же его знавъ! Думка: такъ краще буде, якъ ты самъ трохи одсыдышся.

Петро.

Ни, Грыцьку, ни!

Грыцько.

Теперь уже не буду предрержуваты. Покры посыдь самъ, я швидко звернуся видъ крамныци (*Выходе*).

ВЫХИДЪ III.

Петро (*самъ*).

Та ии добряча душа у цего Грыцька! Хто-бъ и думавъ, що Грыцько, сынъ багатыря, дука... едынецъ, середъ такихъ обставынъ, та вйшовъ такий? А отъ же пиды! Добре сердце положили ему у груды; та ии розуму не задурыли багатырсь-кымы ветрибенькымы,—тверезый розумъ мае. Що якъ бы ему не перервалы науки? Прегарный бы чоловикъ зъ его вй-

шовъ! А отъ теперъ, бидага, кыдаеця и сюды и туды, шукае ти живучои та циючои воды и не знае, де ии натрапыты. Шкода хлопця; гарный хлопецъ! Треба его пиддержаты. Зъ такымы достаткамы, якъ у его, можна багато добра зробыты. Треба его напярямты на ту стежку добра, що не тамъ, по за хмарами, вьется; а тутъ, на земли, у своимъ край. Нехай своимъ людемъ допомагае у часъ негоды, та лыхои доли. (*Увиходе Грыцько*).

ВЫХИДЪ IV.

Грыцько.

А я знову вернувся. Знову до тебе за радою.

Петро.

А що таке?

Грыцько.

Та тилько що зъ двору вийшовъ, мавъ простуваты до крамныци, якъ переризують мыни дорогу Тхорыха зъ сыномъ. Стара плаче, на всю улыцю розлягаеця, та клене когось; а сынъ зъ-заду: а що, каже, не я казавъ, що тутъ крутня ё;—пидождемо? Такъ не ждетця! Въ одну шкуру—збувай усе та слухай пана. Отъ тоби и послухалысь!.. Що таке, думаю, за оказія? дай попытаюсь.—Чого вы, пытаю, бабусю плачетьсь? Отъ вона и почала розказуваты, якъ ии обійшовъ Печарыця, то ажъ мене жаль проннявъ. Стій, я клыкну ихъ сюды, хай воны самы розкажуть.

Петро.

Клыкны, клыкны. Дежъ воны?

Грыцько.

Ось за дверыма дожыдаютця. (*Одхыля двери*) Идить сюды, добри люде. (*Тхорыха зъ сыномъ увиходять*).

ВЫХИДЪ V.

Тхорыха.

Здрастуйте! Добрыдень вамъ.

Сынъ.

Здрастуйте.

Петро.

Здоровы булы!

Грыцько.

Ось роскажить намъ свое дило, бабусю; може мы, порадышысь тутъ, що вамъ и допоможемо.

Тхорыха.

Охъ, дило! Бодай намъ николи въ таке не встряваты!

Сынъ.

А я жъ вамъ казавъ, мамо.

Тхорыха.

Казавъ! казавъ!.. Що ты казавъ? Хиба я знала свою лыху та нещасну годину? Хиба я думала, що выйде таке? Уси-жъ кажутъ, що якъ Храпко визьметця за яке дило—то то вже певне дило. Я-жъ не думала, що винъ якогось плутягу намъ выдере, бодай ему добра не було!

Грыцько.

То вы, бабусю, раскажыць намъ, въ чымъ ваше дило, якъ и до—чого?

Тхорыха.

Та въ чымъ же дило? Дило въ насъ было зъ Перепадю за лучку. Покійныкъ, якъ куплявъ ту лучку, зазычывъ у его тысячу рубливъ на десять литъ; пока гроши не выплачу—володій, мовъ, лучкою замість проценту. Воно то и не въ Перепаді мы гроши зазычали, а въ Передерія, а на Перепадю тилько бамагы робылы.

Петро.

На що-жь се?

Тхорыха.

Господь ихъ знае! Звисно—плутня. Два роки ото Передерій и володивъ лучкою; а якъ умеръ покійныкъ, то мы продады, що було лышне, та й виддалы ему гроши,—тобъ-то ту лучку выкупылы. А винъ каже: ни, гроши грошима; що ранише виддалы—то то добре, а лучкою до десяти литъ володити буду. Якъ же се? Дежъ се такый законъ е? Давай мы сперечатысь. Винъ почавъ косыты сино; мы кажемо: не косы, а то заберемо. Винъ не послухався—мы й забралы. Забралы ото, та й ничего. Тилько разъ у вечери прыбигае до насъ видъ Храпка посланецъ.—Идить, панъ клыче... Якъ сказавъ винъ намъ: панъ клыче; то мене зразу такъ у спыну и кольнуло!.. Чого, пытаю, твоему панови до насъ треба?—Не знаю, каже. Казавъ тилько, щобъ прыйшлы; бо якъ не прыйдете, то на себе жалкуватимете... Пишовъ дидъ; а мы сьдымо, та й раємося: чи йты, чи не йты?

Сынъ.

А я казавъ вамъ и тоди, не йты.

Тхорыха.

Казавъ, та не завязавъ! Богъ же его знае. Рыба, кажутъ, шукае де глыбче, а чоловикъ—де краще. Хибя я знала, що така зъ того напасть вийде? Ото помиркувала я зъ дитьми. Пиду, думаю. И ёго, знаєте, старшого взяла (*Указуе на сына*). Прыходымо. Росказуе винъ намъ про наше дило, що Перепада прохавъ его за него взятись. Рае намъ на окружний судъ жалитися, бо въ мирового, каже, ваше дило не выгоре. Хто его знае, мы люды темни, несвидоми. Просымо его за насъ узятись. Каже: не можу—за Перепадю взявся. А отъ, каже, я знайду вамъ такого чоловика певного, що ваше дило обьорудуе... Мы на гроши не багати, на расходъ ничымъ було выставитись; а Храпко й каже: обь тому не торбуйтись, я грошей вамъ, скільки треба, зазычу; тилько, каже, вы никому не хвалитця, що я за ваше дило беруся; а я чоловика певного вамъ знайду.

Грыцько.

Ну дивись, братъ, якъ закручено!

Тхорыха.

Пишлы ото видъ его мы. Такъ черезъ день, чи два,—знову до насъ посланецъ Храпкивъ иде; знову загадуе прыходыты. Пишлы мы. Тамъ нашъ учитель, отца Семіона сынъ, сыдять.—Оце, каже Храпко, той чоловикъ, що ваше дило буде весты; тилько треба ему доверенность повну выдаты. Яка тамъ вона повна та доверенность—Господь его знае!... Чи выдаты—то й выдаты. На другой день издылы мы у городъ до нотаріуса—довиренность ту выдаваты. Выдалы—и ничего соби; сыдымо, дожыдаемо. Колы се доходыть до насъ чутка, що учитель нашъ, та запродуе Перепади ту лучку.

Петро.

Якъ запродуе?

Тхорыха.

Такъ, запродае, та й годи. Издылы, лѣбонь, до нотаріуса купчу вершыты. Кынулысь мы до учителя,—не мае, кажуть, дома; поихавъ у городъ зъ Перепадаею.

Грыцько.

Дывыся, Петре! Чи думавъ хто, що Печарыця на таке пиде?

Петро (гаряче).

Се мошенство! Тутъ треба сразу довиренность уныштожаты, щобъ не наробывъ винъ по йй ще бильшой шкоды; та й судебному слидователеви треба податы, щобъ распочавъ дило за мошенство.

Тхорыха.

Боже-жъ нашъ! Хто-жъ намъ напыше все те, хто похлопоче за насъ, нетямучыхъ?

Петро.

Хто похлопоче? (До Грыцька) Треба, Грыцьку, хлопотаты. Я напышу вамъ до нотаріуса, щобъ уныштожывъ довиренность и до слидователя напышу. Можно ще й пысульку ему додаты. Я трохи знаемый зъ нымъ,—здаецця—добрый чоловікъ.

Тхорыха.

Охъ, голубчыкы мои! напышитъ Бога рады; мы вже вамъ чымъ небудь поступимося.

Сынъ (кланяючысь).

Напышитъ, панычу. Якъ же се можна такъ робыты?

Петро.

Мыни ничого видъ васъ не треба; я дурно вамъ напышу. Отъ тилько не знаю, чи мое писання пиде въ ладъ, бо тамъ усе по хвормахъ тыхъ пыпытця, а хвормы мыни невидомп. Я одначе додамъ у пысульци слидователеви, щобъ направивъ се дило, якъ слідъ. Хто вы таки, бабусю, будете?

Тхорыха.

Я—козачка; Варка Тхорыха.

Петро.

Гараздъ. Я ось заразъ. (*Выходе*).

Сынъ (*зитхнувши*).

Отакои халепы самъ соби паробы!

Тхорыха (*до Грыцька*).

Скажить мыни пожалуста: хто се за панычъ такий добрый буде?

Грыцько (*затынаючысь*).

Та се... мій знакомый. Зъ Адесу прыхавъ.

Тхорыха.

Пошлы ему, Господы, чого винъ у Тебе просить! Яка то добра душа у его.

Грыцько.

Душа добра. Щыра, правдыва, душа!

Сынъ.

И по очихъ видно, що не такий пройдысвить, якъ той попенко. А выдававъ зъ себе якого?!

Петро (*увійшовши, виносе пакетъ*).

Оце нате вамъ, бабусю, та заразъ зъ цымъ идьте у городъ до слидователя. Винъ тамъ вась настанове, що дали треба робыты.

Тхорыха (*беручы пакета*).

Спасыби вамъ!.. Такъ у городъ, кажыте, ихаты? И мыни ихаты?

Петро.

Вамъ, вамъ и треба. Идьте скорись.

Тхорыха.

Сыну! бижи заразъ хуры шукаты.

Грыцько.

Постійте: ось наши сегодня малы у городъ посылаты; якъ що не поихалы, то вы зъ ными туды зъиздыте и назадъ звернетесь. (*Дывытия у вично*) Ни, ще онъ запрягають.

Тхорыха.

О благодители наши, благодители! Не знаю, якъ вамъ и дякуваты.

Петро.

Не торбуйтесь, бабусю, про дяку. Якъ дило ваше пиде на ладъ, та выиграете его, то онъ (*указуе на Грыцька*) его по-дякуете, то—винъ усе.

Грыцько.

Отакъ! А мини за що?

Петро (*глянувши у вікно*).

Онъ уже запригъ. Бижи, Грыцьку, та скажи, щобъ и ихъ узялы.

Тхорыха.

Мы хочъ и заразъ.

Грыцько.

То й гараздъ. Ходимо, я васъ проведу.

Тхорыха (*кланяючысь*)

Прощайте! Спасыби вамъ. Пошлы вамъ, Господы, всякого добра на свити.

Сынъ (*кланяючысь*).

Прощайте. Спасыби вамъ!

Петро.

Щасливо. (*Грыцько, Тхорыха и сынъ виходять*).

ВЫХИДЪ VI.

Петро (*дывлячысь у вікно*).

Сидаютъ... Силы... Поихалы... И Грыцько пишовъ зъ двору. Куды-жъ Грыцько пишовъ? (*Одходячы видъ окна*) Отаке ще выплывло! На адвокатську стежку мене пхнуто! Та ще проты кого? проты батька! Оце такъ. Та треба жъ це здырство якось приборкаты,—нема ему впыну, та й годи! Роскорынылося такъ,—дыхаты чесному чоловикови не можна... Ще й Печарыця туды? Господы! знавъ бы вже церковни уставы, нить же—и винъ у аблокаты лизе! Та ще якъ: перше діло—та зразу и плутня! Хотилося-бъ мыни тебе, тупорыла

бурса, прыбуркаты: и нашій симби ты дозольвѣ чимало. Батькови у душу зализъ, та й ворочаешъ нымъ, якъ знаешъ! Чи не ты бува и наструнчывъ его мене выгнаты зъ двору? Чого доброго! Видъ тебе все станетця. Адже сестру сватаешъ; вона на тебе плюе, а ты обитрышся, та до батька зъ другого боку пидходьшъ.—Я бѣ ничего не хотивъ, колы бѣ ся плутня зъ Тхорыхою не пройшла тоби такъ... Кары я не хотивъ бы; а такъ, передъ усымъ свитомъ показаты твою плутню, твои гыдки замиры; наткнуты людей,—дывитця, мовъ: ось яки мы е ясни та чисти! Це одбыло бѣ видъ васъ повадку гыдку на немошного насидаты, темноту окручуваты!... А батько? О, Господы, батько! Ни спочынку ему, ни втомы; и стари лита не прыбуркалы его снагы до всякои крутни. Якъ же мыни, справди, на се дило дывытыся? Зъ нымъ мырытыся (*Убиває Приська*).

ВЫХИДЪ VII.

Приська (*кидаючысь до Петра*).

Паныченьку! лебедочку! Мій соколечку ясный! мое со-
нечко красне!

Петро (*обіймаючы її*).

Присю! галочко моя!

Приська.

Охъ, якъ я скучыла за вами, якъ я скучыла! (*Прыпада до его голову*) Я вже думала, що васъ бильше й не побачу. Кожного дня я прыбигала сюды; прохала того осоружнаго Грыцька: допусты ты мене, хоть здалека, на васъ глянуты, хочъ у щилынку подывытыся!—Не можна, каже, панычъ не дужый... А оце заразъ мене стривъ.—Иды, каже: теперъ можна—уже одужавъ.—Якъ стрила та, помчалась я до васъ!

Петро.

Не лай, Присю, Грыцька. Коли-бъ ты знала, що у его за добра душа, що за золоте серце!

Приська.

Ни, ни... Добришою не мае души, якъ у васъ; дорогшого серця не знайти мыни на всій землі!.. Лебедочку мій! свите мій! Не кыдай мене, нещасну сироту, одну на всему свити, не згубы нерозумной головы, та дурного серця, що такъ полюбыли тебе! Визьмы мене зъ собою. Куды-бъ ты не ихавъ, куды не подався,—скажи тилько, натякны мыни,—пидтюпцемъ побижу за тобою, возуленькою помчуся за моимъ соколенькомъ!.. слідомъ буду ходыты за нимъ, та мылуватыся; у ночі не спатыму—стерегтыму твого спокою... Наймычкою, невилыницею, довичнею робитницею буду тобі, тилько не кыдай мене, не цурайся мене!

Петро.

Угамуйся, Присю, угамуюся. Хто тобі сказавъ, що я кыну тебе? Хто тобі повідавъ, що я зрикаюся?

Приська.

Мыни нихто не казавъ; я сама те надумала. Подумай тилько: три тыжни не бачылы мои очи тебе, три тыжни не чула я голосу твого... Зъ того безталанного дня, якъ на тебе те нещастя намоглося, якъ ридный батько зрикся свого сына,—не знала я ни сна, ни спокою. Не бачылы очи просвиту видъ слизъ, не доходила ніяка радисна чутка до моего серця.

Петро.

Та стій же; угамуйся, кажу. Слухай, що я буду казаты. Я справди до' сегодня бувъ недужый; не тиломъ недужый, а

душею. Такой сумъ, та туга мене илы, таки думкы бралы мою голову!—Зъ одного боку—самому не медяно, а зъ другого—акъ надумаю про тебе...

Приська.

И за мене ты думавъ? Горенько мое! И я твой головы клопоту наробыла!

Петро.

Не клопоту, Присю; а сама жъ ты подумай: якъ же мыни тебе кынута такъ?

Приська.

Дорогий мій! Золотый мій!

Петро.

Та годи-жъ бо, кажу, годи! Слухай, що дали буде. Зъ такымы думкамы я тры тыжни проживъ; не проживъ—а тры тыжни вони точылы мене! Сегодня прыходе Грыцько, та й каже: берить вы, каже, скільки хочте грошей у мене, идьте доучуйтесь.

Приська.

А що-жъ? Хиба въ его мало грошей? Хиба винъ зигнетця, виддавши ту тысячу, або другу? Я сама збиралася ему объ цему сказаты.

Петро.

Та я его грошей не хочу дурно; я не визьму такъ, щобъ ихъ не виддаты. Гроши ти, що въ его визьму, якъ довчуса, та зароблю, я ему виддамъ. Та тута не въ тому сыла; а въ тому, що це мене станове на ноги, дае мыни крыла; дае мыни доскочыты того, чого я хочу, чого бажаю, про вищо тиль-

ко й думая. Це мене знову зробило чоловікомъ; я теперъ оживъ, здужаю роботы, якъ слидь—думаты.

Приська.

То вы заразъ писля лита и въ Адесу поидете?

Петро.

А якъ же? поиду.

Приська.

А мене-жь якъ? кынете?

Петро.

Ни, Присю. Отъ що мы зробимо: мы перевинчаємося.

Приська.

Зъ кымъ?

Петро.

Якъ зъ кымъ? зъ тобою!

Приська.

Зо мною? Ни, ни.—Сего не можна, сего не буде!

Петро.

Чому не можна? чому не буты?

Приська.

Я тилько вамъ очи зав'яжу, тилько свить запакую. Бо-же мене храны и спасы видь сего! Хиба я ривня вамъ? Хиба я пидйду до васъ? Вамъ треба панночки, теудитнои... и

зъ головою, щобъ умила побалакаты зъ вама, умила зрозумити васъ... А я що? дурна, необашна голова!... Тилько й того що нерозумне серце маю, що такъ полюбыло васъ... Нехай же, дурне, и караецця за те!

Петро.

Панночки, Присю, кажешъ? На лыхой годины мыни та панночка? Хиба въ моихъ жилахъ тече панська кровь? Хиба моя голова по панському думае, та про панство дбае? Не нужно воно мыни! Я чоловікъ простои породы, простымъ и зостануся. Таку мыни й жинку треба. Хай не буде вона панею, а буде помишныцею.

Приська.

Яка жъ зъ мене помишныця? Що зъ мене за помишныця?

Петро.

А то зъ панночки, ты думаешъ, буде помишныця? Тилько трынькатыме добро, зароблыне моими руками. Я на панотци никола не оженюся. Я чоловікъ робочый, мыни й жинку треба таку, а не панночку; щобъ глядила мое злыденне добро.

Приська.

Кохання мое! я тебе й такъ догляну. И безъ шлюбу, куды хочешъ, пиду за тобою; тилько не жены мене видъ себе.

Петро.

Ни, Присю, такъ не можна. Ты тилько подумай: що люди скажуть? що про тебе й про мене подумаютъ? Може у насъ диты будуть, то треба, щобъ и вони батька малы, свое право знали; а не булы—наче пидкыдани, безбатченкы!

Приська *(обхоплюючи его голову и цилуючи).*

О мій розуме добрый! Робы зо мною усе, що знаешъ; я

не пиду проты тебе, не скажу на-крово слово! (*Обнимається. На сей часъ убиває Галя*).

ВЫХИДЪ VIII.

Галя.

Братику! братику! (*Углядивши, що Петро обнимається зъ Приською, поступаєтя назадъ*). И Приська тутъ? Що се?

Приська (*кидається до Гали*).

Панночко! моя голубочко! (*Становитця на вколуючы*)
И быйте мене, и лайте мене; що хочте робить зо мною, тилько не жынить видсила. Я люблю Петра Васылевыча!

Петро.

Галю! сестро. Не жахайся такъ. Прыймы до свого серця Присю, якъ родичку... Вона незабаромъ стане жинкою мыни.

Галя.

Прися? Якъ же се? Колю се?

Петро.

Не пытай, сестро, якъ и колю... Вона такъ вирно любить мене; вона така любя мыни...

Приська.

Серце мое виддамъ за мого паныченька! душу мою положу за его! Не сердьтысь на мене... Дайте мыни вашу рученьку поцилуваты (*Лове Галыну руку*).

Галя (*одхоплюючи руки*).

Ни, ни, Присю! Не треба, не годьтця... Отъ, колы хочъ.

(Обнимає Присяю и цилує. Прися видъ нестямкы обхоплює
Галю и, цылуючы, пиднима у гору)

Присяка.

Моя паняночко! моя легисинька! Якъ перыночку ту за-
несла бѣ я васъ Богъ зна куды!

Петро.

Та годи вамъ, годи. Присяю! пусты Галю. Дай їй хочъ
систы.

Присяка (садове Галю).

Картино моя! малёвана! (Цилує їй у руку)

Галя.

Не робы бо такъ, Присяю. Сядь краще била мене, сядь.
(Присяка сидає) Охъ! а я до тебе, Петю, лечу зъ своею ра-
дистью, мчуся повидаты тоби свою удачу... Я теперь така
якъ и ты, вильна—на вси стороны!

Петро.

Якъ, сестро?

Галя (схотывшись).

Такъ, брате! Оце тилько якъ добула воли; оце заразы
и мене прогнавъ батько, якъ и тебе.

Петро.

И тебе?!

Присяка (сплискуючы руками)

Моя матинко!

Гая.

Тилько, тилько що!.. Покликавъ мене до себе; якъ почавъ допытуватись, та довидуватись, та сылувати йти за того поганця; а я—одно затиалася: не пиду, та й не пиду! Краще мѣни втопытись, ніжъ за нимъ буты... Росердився-жъ винъ—Боже якъ! Крычить, тупоче на мене; а дали узавъ и прогнавъ. Иды, каже, слидомъ за тымъ волоцюгою,—тобъ то на тебе... Я не хочу знаты такихъ дитей!.. А я—ще й радниша. Якъ вырвувся видъ его, та се мерщій до тебе, похвалытись несподивоною радистью. Яка я рада! Братіку мій! яка я рада, колы-бъ ты знавъ! (*Цуле Петра*).

Петро.

Постій, Гая, радиты, постій. А ты подумала, чымъ жыты? якъ жыты?

Гая.

Про вищо тутъ думаты?... Онъ у мене золота медаль ё; збуду ии, перебыюся якъ небудь, покы мисце добуду... Дитей глядиты пиду, гувернанткою стану.

Приська.

На чужи хлиба, Ганно Васылевна? Охъ, гиркий чужый хлибъ!

Гая.

А колы свій ще гирчий. Хиба за Печарыцю мѣни йты? Краще я по чужыхъ людихъ ныкатыму, чужи докоры слухатыму, колы заслужу, ніжъ свою волю видамъ до рукъ отому катови!..

Петро.

Ничого, Гая, по чужыхъ людихъ тынятысь, та ихъ ла-

ски запобигаты. Я ось зъ Грыцькомъ побалакаю. Винъ, добрый, зачычае мыни грошей довчытысь. Не вже винъ не поможе й тоби? Тоби не багато треба, тилько экзамень на учительку здаты, а тамъ може мисце де одкрыетця,—отъ и на свій хлибъ зразу пидешъ.

Галя.

Братуку! добрый мій! зроби такъ. Теперъ мы самы zostалися на свити; якъ одно одному не поможемо, то хтожъ намъ допоможе?

Петро.

Добре, сестро; а помы що—я тоби зразу и дило знайду. Навчы ты Присю грамоты.

Приська.

Та чи я жъ дотепна буду? Чи я, дурна, второпаю що?

Петро.

Второпашъ, второпаешъ.

Галя.

Ты думаешъ, Присю, це трудно такъ? Ось побачъ, якъ мы швидко зъ тобою навчимося грамоты.

Приська.

Панночко моя! добренька моя! (*кыдається ии обниматы. Увиходе Явдоха*).

ВЫХИДЪ IX.

Петро.

Ось и Дуня прыйшла; отъ и добре! Уси зибралися.

Явдоха.

Здоровъ, брате... И я до васъ... Нехай ему! тамъ у насъ-пекло, та й годи. Оце мене банитувавъ, та якъ банитувавъ! (*Угладивши Присю*) И ты, Присю, тута? А ты чого?..

Приська (*засоромившись*)

И я...

Явдоха.

А биля печи хто буде?

Петро.

До печи теперъ, Дуню, шукай другого кого.

Явдоха.

Якъ?

Петро.

Галя онъ беретця Присю грамоты вчыты.

Явдоха.

Оттуды къ лыхій години! На що?

Галя.

Петя, Дуню, на Приси женытця.

Явдоха.

Петю! що се?

Петро.

Такъ, Дуню, такъ.

Явдоха.

Та вы глузуете зъ мене?

Петро.

Ни, не глузую, Дуню. Я люблю Присю.

Прися (до Явдохы).

Адже-жъ не лычыть мыни панночко, за панычемъ буты?
И я имъ тежъ кажу, та вони ынче думаютъ.

Петро.

Дивно, сестро, тоби? Не дывуйся: я чоловікъ простый, чоловікъ прямой: сердце захотило—такъ тому й буты. Здаеця, що Прися буде мыни жинкою вирною, доброю.

Явдоха.

Колы жъ такъ,—и я не зостануся дома: пиду за Грыцька замижъ.

Петро.

За Грыцька? Дуню! сестро! кращого не прыгадаты. Винъ такой добрый; такъ кохае тебе; колы й ты его любишь—иды, сестро, за его,—каяться не будешь.

Явдоха.

Винъ мыни гарный здаеця. И давно вже пада коло мене!... Сколько разивъ прохавъ тоби, Петре, сказаты, зъ тобою пораятыся, якъ намъ буты, що ему до батька нашого достушытыся по можна. Я думала, що ты проты его будешь, та й мовчала.

Петро.

Я никола, Присю, не пиду проты доброго, та чесного.

Явдоха.

Та Богъ его знае! думаетця всяково.

Петро.

Про кого думаетця: про мене, чи про Грицька? Якъ що, сестро, про мене, то знай разъ и на вики, що я николи не стану кривыты душею, на биле казаты чорне, а на чорне— биле, абы було корыснише для себе. Пора вже намъ позбутися сего тяжкого гриха—думаты тилько про себе, абы, мовъ, намъ було добре, а про другихъ—байдуже. То-брехня! Якъ усимъ буде добре—то й соби не погано.—Колы жъ ты думаешъ про Грицька,—то я его добре знаю и за-певне скажу тобі, що чоловика зъ такымы хорошымы замирамы, доброю душею, та теплымъ сердцемъ я ще не стривавъ. Галя тобі розкаже, яке винъ мыни добро зробывъ, мыни—чоловикови староннему, сынови батькового ворога.—Иды, кажу, сестро за его—не каятымешся! Такъ прямисинько и батькови скажи: Грыцько свата мене, я люблю Грыцька, я пиду за его.

Явдоха.

Ни, Петре, я такъ не зроблю. Цего прямо казаты батькови не можна, бо гирше буде.

Петро.

А якъ же?

Явдоха.

Краще таємно намъ повинчатися, та тоди вже й батькови сказаты.

Петро.

Я проты таємныхъ замирывъ: зъ правдою ничого крытися, хай ии усяке баче. А про те—се твое дило (*Увиходе Грыцько*) Та ось и Грыцько... Що винъ ще скаже.

ВЫХИДЪ Х.

Грыцько.

Здрастуйте вамъ.

Петро.

Грыцьку! брате! Поздоровляю.

Явдоха (*соромлячысь*).

Петре! цссъ...

Галя.

Про васъ, Грыцьку, заразъ була ричъ.

Грыцько.

Хто що про мене казавъ?

Петро.

Поздорооляю! Онъ, вона (*Указуе на Явдоху*).

Явдоха.

Петре! стій! Я пиду... я втечу... я сховаюся... Де мыни заховатися?

Приська.

Ось сюды, панночко, ось (*Хапа її за руку и выбігають у другу хату*).

Петро (*регоче*).

Ха-ха-ха! О така наша храбра! Утекла!.. Бижи, Грыцьку, за нею, та бери її; вона теперъ твоя.

Грыцько.

Якъ?.. Я не розберу ничего.

Галя.

Дуня васъ, Грыцьку, любитьъ.

Петро.

И сказала отуть заразъ, що пиде за тебе.

Грыцько.

Щастя мое! доле моя! (*Мерщи выбигає у другу хату*).

Галя.

Боже; який Грыцько радий!

Петро.

А ты думаешь, я не радый? Дуня якъ разъ по ему жинка; винъ її—на рукахъ носытые (*Увиходе Грыцько, ведучи Явдоху за руку*).

Грыцько.

Ни вже Явдокія Васылевна, не пручайтысь! Не въ такі вы лапки піймалыся, щобъ я васъ пустывъ.

Явдоха (*пручаючысь*)

Пусты!.. Пусты, а то... бытыму! щипатыму!

Петро.

Держы, держы її, теперь вона твоя.

Явдоха.

Пусты, я не тикатыму.

Галя.

Сюды, Грыцьку, давайте, мыни,—я держатыму.

Грыцько (доводячы Явдоху до Гали).

Отутъ пуцу. (Выпускае) Хху! та й уморывся якъ! Вы не повирате, якъ уморывся... Дежъ? тилько що въ хату—а воны на двиръ; я за нымы—а воны въ садокъ, такъ и полынулы! Я туды—на силу била перелазу догнавъ. Прися такы втекла, а Евдокію Васылевну въ рукахъ сюды прививъ.

Явдоха.

Прививъ бы, якъ бы я не схотила... Осоружный! Онъ якъ руки подавытъ! (дывытця на руки)

Галя.

Чого-жъ ты тикала? Дала слово—держысь!

Петро.

На чимъ же вы, справди, поришылы?

Грыцько.

Я у воли Явдокіи Васылевны: якъ воны хочуть. Я—хочъ и заразъ.

Петро.

Ну, а ты, Дуню?

Явдоха.

Що я? Я ничего...

Петро.

Ну бо не лукавствуй.

Явдоха (указуючы на Грыцьку).

Хай винь... якъ знае.

Петро.

Отъ одно на другого!.. Знаете що?.. Щобъ довго сего дила ни одкладаты, збирайтесь на якый небудь буденный день,—на завтра, чи що,—та ходимо до церкви... Винчай, попе! Ты Грыцьку зъ Дунею, я—зъ Присею; разомъ!

Явдоха.

Ни, ни, Петре... Такъ швидко не можна; завтра не можна. Все-жъ треба зібратись.

Петро.

Отъ—зібратись? Що тамъ зібратись? Поки ты намо-няешся, то й старый пронюха... Мыни то все одно, а отъ тоби.

Явдоха.

Не пронюха! Я ось, мовъ ничего й не знаю, заразы пиду туды. Вы тутъ соби свое дило робить, а мы тамъ зъ Присею—свое. Та якъ буде все готове,—не загорамы-жъ живете,—погукаемо на васъ.

Петро.

Якъ хочъ. Одно гляды, щобъ не було тоби гише.

Явдоха.

Не бійся, не буде! (*увиходе старый Вовк*)

ВЫХИДЪ ХІ.

Вовкѣ.

Здрастуйте вамъ.

Уси.

Здрастуйте.

Вовкѣ.

Отъ и гараздъ, що сестрычкы прыйшли провидаты брата... Я самъ оце йшовъ до васъ, Петро Васылевичъ. Чувъ сумуєте все?

Петро.

Спасыби вамъ. Самувавъ трохи, та за вашою доброю помичю, та ласкою и сумуваты забувъ. Мы отутъ безъ васъ, знаете, яке дило зобылы?

Вовкѣ.

А що таке?

Грыцько (*узявши Дуню за руку, пидводе до батька*).

Тату! вы все казали мыни: докы ты блукатымешъ такъ, чому не оженишся? Ось я выбравъ соби жинку, а вамъ не вистку. Благословить насъ!

Вовкѣ.

Добре, сыну. Кращои жинкы тоби не маты, любишой невестки мыни не знаты. (*До Дуні*) Ото тилько вашъ панъ-отець на мене чогось рые. Богъ бачить—я проты его ничого не маю; та думка, що и въ его про мене не багато... Такъ, роспрындився—та й годи... А якъ то колысь жылы! якъ то по сусидському та по прыятельскому жылы!.. Господь зъ нымъ! я не сужу его.—Може колы знову доведетця старовину зга--

даты. Видно воно къ тому йдетця... Колы не мы, стари, то вы—диты, до того ведете... Боже васъ благословы. (*Грыцько й Дуня склоняюця передъ старымъ; той благославляе*).

Петро.

Сестро! Кто-жъ насъ благословить зъ тобою на нове життя?

Галя.

Насъ зъ тобою?... Никому!... Зосталыся мы, брате, сами и благословимся сами... Ось тобі моя рука—пидпомога. (*Подає руку. Петро подає свою*).

Петро.

За згоду! за щастя! за щире братерство мижъ людьмы! (*Цилуюця*).

(*Заслона пада*).

Справа п'ята.

Обставины першої справи.

Увиходе Храпко.

Храпко (*скидаючи картуза*).

Хху, душно! Прямо огнемъ пече! (*Вытирає лоба*) А ты ходы, а ты вештайся по тыхъ дилахъ, по такій специ... Си-

сты хочъ та спочыты. (*Сидас*) Що це тамъ выгадали не знать-що: по Тхоровому дилови слидователь прихавъ? Чого?.. Правду кажучи, Печарыця его такы крутенько повернувъ: замисть того щобъ дило распочаты, винъ на мырову пишовъ, купчу Перепади выдавъ... Передерій висимъ сотень ему ткнувъ—отъ винъ и купчу выдавъ. Висимъ сотъ—гроши, та ще такому чоловікови, якъ Печарыця. Що Тхоры будуть плакатись—силькось! Не зигнутця: у ихъ що до чорта зостаньтця всякого добра; а Печарыци на першый заробитокъ—такъ! Це добрый заробитокъ; и я видъ такого бъ заробитку не одкынувся.. Зъ его выйде меткый адвокат! Ще й ничего: у колодочки не вбывся, а вже сотнямы ворачае... Пры чому жъ тутъ слидователь? Що тутъ подіе слидователь?.. Довиренность е, повна доверенность... „спорить и прекословить не буду“,—ну—й шабашт!.. А то выгадали—слидователь! Може й прихавъ по якому другому дилови—хиба мало злодівъ тыхъ, та душогубства завелося?.. А вони бляють: по Тхоровому дилу. Дурни! не розуміють ничего, та й брешутъ! (*Задумуетця*) А Печарыця добре дило повернувъ! Отъ такого-бъ мыни сына... Отъ и корысть, домови прыбутокъ, батькови—помичъ; а то?... Онъ я вертаюся до дому, а вони зъ Вовкового двору трема тройкамы выиздять... Дивчать повно, у конихъ грывы стѣжкамы позаплитувани, мовъ весилля справляють... Тьфу! просты Господы! И куды той старый дурень дывытця?—И его-жъ сынъ тамъ, и мій,—першымы такъ и катятъ! А за нымы цилый посагъ дивчать весилля наче... Тьфу!.. И середъ дня се! прылюдно!.. Куды? чого? Куды небудь каши вариты? пьянствовать? распутнычатъ?.. Ни, не буде зъ его добра, не буде! Думавъ: выжену—потыняетця, потыняетця, та й вернетця до дому, поклоньтця батькови.—Воно-бъ може такъ и було, якъ бы не той старый дурень—ворогъ мій! Щобъ, бачъ, мыни дозолты—моихъ нелюбыхъ дитей до себе прынявъ... Дурню, дурню! побачышъ, кого ты прынявъ до себе! Побачышъ, якъ и твого велетня зибьютъ вони зъ—пантельку, що перестане слухаться тебе. Ты думаешъ, що якъ у тебе грошей до чорта, то вони ихъ не переведутъ? очей имъ не про-

мыють? И не счуешся—колы промыють!.. Я не плакатымусь; що мими? У мене ще zostалася дочка; недалеко вона, не не-сетця вѣсоко у гору, та й не треба!—за те слухняна, покир-на; а слухнянее—телятко дви матки ссе! Все, що въ мене їй виддамъ; не теперъ, а якъ умру—все їй зоставлю, а вамъ—велеричиви, та велемудри—дуля пидъ нисъ! Вамъ теперъ бай-дуже—на чужому живете; та не все жъ на ёму и жыты: увир-ветця колысь—отоди попроскачить! Явдоси—все, а вамъ—ду-ля! Явдоха—якъ сыръ у масли купаетця, а вы—у порога постоете та попокланяетесь, щобъ дала шматокъ чорствого хлиба... Такъ вамъ и треба! Такъ и Явдоси накажу, якъ бу-ду вмираты: кому хочъ мое добро прыпоручы—тільки не тымъ шыбеныкамъ! (*Увиходе Вовкѣ*)

ВЫХИДЪ II.

Вовкѣ.

Доброго здоровья тобі, Васылю Трохымовичу, давній прятелю.

Храпко (*на-бикѣ*).

Треба чорта хату холодыты! (*Гостро на Вовка глянувши*)
А що треба тобі? Чого нужно, що непрошений прыйшовъ до мене?

Вовкѣ.

Якъ бы ждавъ того прохання, то може бъ и до вику не диждавъ.

Храпко.

И не жды—не диждешъ!

Вовкѣ.

Та я обѣ тому не дуже то й торбуюся, и безъ его якось проживемо.

Храпко.

А не торбуешся, то чого й прыйшовъ? Я-жъ до тебе не хожу?

Вовкѣ.

Та ты ходывъ колысь... и добре робывъ, що ходывъ. А отъ якъ почавъ у ту крутню встрявати, та чужихъ наговоривъ слухаты, то й скомезывся.

Храпко.

То-бъ то не давъ себе осидлаты, та по щытыну погнаты?

Вовкѣ.

Чого тамъ по щытыну? Е ти, що й безъ тебе ии прынесуть. И давно ты ии не носывъ, а, дывысь, якъ мы добре жылы; а отъ якъ устрывъ, кажу у крутню, та по законахъ ставъ ходыты...

Храпко.

Жалкуешъ, чому тебе не попытавъ, що робыты? Уже-жъ не стану, якъ ты, бидныхъ людей обмираты, та обвишуваты.

Вовкѣ.

То ще Богъ знае, хтѣ бильше—чи я аршыномъ, та хунтамы обмирюю, та обвишую, чи ты векселями окручуешъ... Не будемо обѣ цему згадувати,—хай ёму врагъ! Я не за тымъ до тебе прыйшовъ, щобъ ворожнечу розворушуваты, а щобъ ии замырыты.

Храпко.

Добре замыряешъ! Онъ—сына, шыбеныха, до себе пры-
нявъ, дочку—зъ пуття збывъ...

Вовкъ.

Васильо! Подозволь мыни по давнѣму тебе вельчаты...
Не ремствуй ты на сына, не ремствуй и на дочку, ремствуй
самъ на себе... Ты-жъ ихъ видъ себе повыганявъ, ты-жъ ихъ
зрикся!

Храпко.

А твое яке дило въ чужу симью встряваты? Ты ии ко-
хавъ, ты ии ростывъ? Нехай не йдутъ проты мене, нехай не
будуть старши видъ батька! Всякого зречуся, кожного про-
лену, хто не послушаетця мене!

Вовкъ.

Знаешъ що? То—гордыня въ тоби говоре; ты горде сер-
це маешъ. Тоби хочетця, щобъ уси тебе слухалы, уси передъ
тобою преклонялыся; що ты ны зробывъ, що ны задумавъ—
то усе свято! Выкынь зъ головы це, давній прыятелю; вы-
кынь, кажу, зъ головы, то—гордыня! Мы такъ думаемо, а
други ынче думаютъ; и колы-бъ то одно одному не вступало,
то давно-бъ люде поризалыся!

Храпко.

Учы ты сему свого сына, а не мене учышъ. Якъ винъ
тебе не слуха—вступай ему, а до мого права—не мае нико-
му дила!

Вовкъ.

Та я про твое право не кажу, я про твое сердце кажу...
Уже-жъ и сынъ—чоловикъ; уже-жъ винъ и голову мае, и ро-

зумъ, и свои замиры у его... Та й не вгнатыся, правду кажучи, намъ за ными... Що намъ зъ тобою zostалося?—могыла, та й годи! А ихъ—жыття жде, доля—жде... Поможы-жъ ты имъ життя свое, якъ слидъ, упорядкувати, долю знайти... Не ставъ ты передъ ными такъ обрубю та гостро свого „я хочу“, „я жадаю!“ А вони хйба не хотять? вони хйба не жадають? Допоможы-жъ ты имъ те жадання до пуття довести, та й упъять же—не брышкай въ гору! а мирно, та тыхо побалакай, та порай. Ты—батько ихъ, ты—бильше прожывъ, краще жыття знаешъ... Ты думаешъ, вони не послушаютця твого доброго слова та рады? А то сказавъ тобі щона-крыво, а ты зразу: вонъ зъ двору!—Гордыня то, кажу, въ тобі говоре!

Храпко.

Що вы розумни, якъ васъ послухаты!

Вовкъ.

Отъ ты впъять сердытысь? Годи! Я не буду збываты, я прыйшовъ у тебе попрохаты згоды. Сегодня мене велька радисть спостыгла,—сына я женю.

Храпко.

Ну то й жены его соби; а мыни що за дило?

Вовкъ.

Якъ що за дило? И тобі—дило... Ты жъ батько.

Храпко.

Я чужымъ дитимъ не батько.

Вовкъ.

Та не чужымъ, Васылю, а своимъ. Мій сынъ женытця не на кому-жъ—на твоій дочци.

Храпко.

Нема въ мене бильше дочкы, якъ Явдоха! А вона ще не зсунулася зъ глузду, щобъ проты батька йти!

Вовкъ.

Та на ій же и женытця мій сынъ, Васылю. Воны давно вже соби люблятця; давно обое збиралися тоби сказаты... Що-жъ колы ты все комезыся?... Оце воны поихалы винчатыся; я ихъ благословывъ, а до тебе прыйшовъ попрохаты: не сердься ты ни на свою дочку, ни на мого сына; не сердься й на мене; такъ уже видно сама доля судыла, щобъ черезъ дитей та ймы зъ тобою помырылися... Я, бачъ, першый прыйшовъ до тебе. Ось моя рука... *(Подаетъ руку)*

Храпко *(стрыбнувши, мовъ ужалений).*

Зъ тобою? зъ моимъ ворогомъ? зъ злодіємъ, що вкравъ мою дытину видъ мене? що наструнчивъ усю симью проты батька?—Николы!... Чувъ николы!.. Я ще на тебе позовъ подамъ! я тебе на судъ потягну! Вонъ видъ мене, стара лысьце! Вонъ зъ моеи хаты, лыходію!

Вовкъ *(зъ жалемъ).*

Богъ зъ тобою, Васылю!.. Винъ—усе бачыть, и все знае; Винъ бачыть, зъ якою я доброю думкою прыйшовъ до тебе; Винъ и розбере, хто зъ насъ правый, хто—вынуватый... *(Повертаючысь иты. Гордо)* А позвивъ я твоихъ не боюся, судомъ мене не залякаешъ: не я проты тебе замышлявъ,—твои диты проты тебе докажуть... Господь зъ тобою! *(Выходе)*

ВЫХИДЪ III.**Храпко** *(у слидъ Вовкови)*

Не боишся?—Злякаешся! Ты думаешь, я тебе не пры-

струнчу? прыструнчу! Думаешъ: багато грошей—одкупышся! Ни, це таке дило—грошыма не одкупышся! И грошыма посыплешъ, и въ тюрьму запру! Душугубе! розбійныку!.. Бачъ, що выгадавъ? Дитей проты батька наструнчуваты? розоръ у чужу симью несты! Це гирше душугубства, розбійства!.. Дитей проты батька здіймать? Кровь на кровь пускаты?! (*Ходє по хати*) А та—дурэпыще... Це то та тыха, богобоязка; а ныщечкомъ зъ ворогами моими проты мене замышляешъ!.. О, гадына люта! ехыдо клята! Краще-бъ тоби повисытись, удавытись, нижъ отаке учыныты! Ты думаешъ, що це тоби такъ и мынетця?—Не мынетця! Господь мылосердый не попусте. На дитихъ своихъ цей грихъ дознаешъ! въ десятому коліни винъ одрыгнетця, зломышлятелько батькова! Бачъ, що выгадала?—Гирше першихъ вчыныла. Ти прямо проты батька йшли; очевыдячки ставылы, а ця—зъ-тыха... о, гадыно, гадыно! (*Становытця, задумуетця*)... Та чого се я роспынаюся? Чого мучуся—болію? Булы въ мене дитє?—не стало! Нема въ мене дитей,—и не треба! И безъ васъ обійдуся... Вонъ зъ мого серця, зъ моеи памьяті!—одъ ныни и до вику!—Думаєте: безъ васъ не знайду утихы? знайду! Онъ у мене е ще вирна слуга—Приська... У наймечкы бильше серця знайду... Озолочу ии.. въ шовкы наряджу... зъ наймычкы панею зроблю! а вамъ не кланятымуся, не просытиму... Стій, врагъ его возьми! заразъ Присьци скажу, щобъ збиралася до шлюбу... Я вамъ удеру! Застрахалы мене—куды пакъ!.. Ось Присьци накажу, щобъ прыбиралася, а самъ пиду до отця Луки,—сотню, тысячу дамъ,—хай увечери звинчає!.. Дочка вранци, батько—ввечери... А ты думаешъ якъ? Зъ батька сміятысь? ни ще надъ вами батько посміетця! (*Бере картуза и пидхаде до дверей*) Присько! Присько! Та Присько, щобъ ты оглухла! (*Увиходе Кырыло*).

ВЫХИДЪ IV.

Кырыло.

Приську, пане, клычьте?

Храпко (*сердыто*).

Та вже-жъ не тебе, чорте старый! Клыкни ии мыни заразъ сюды.

Кырыло.

Приськи, пане, не мае.

Храпко.

А де-жъ вона? Знайды, та клыкны.

Кырыло.

Приська пишла зъ панночкою.

Храпко.

Куды пишла? чого пишла? Биже, старый дурню, та заразъ верны ии.

Кырыло.

И—вже! шкода завертаты! Вона, кажуть, сегодня винчаецця.

Храпко.

Що ты зъ глүзду зсунувся, чи такый винъ у тебе зъ роду? Хто винчаецця? де винчаецця?

Кырыло.

Хто-жъ винчаецця? Приська винчаецця, й панночка винчаютця; а вже-жъ не де, якъ не въ церкви.

Храпко.

Тю—тю, дурню! Хто твою Приську за себе визьме, голу й босу?

Кырыло.

Хто іі визьме? Панычъ бере... Петро Васылевычъ.

Храпко.

Що, що?.. Що ты сказавъ? А ну ще скажи? А ну?

Кырыло.

Та що-жъ мыни казаты? Те уся двирня Вовкова каже... Оце недавнечко вырядылы молодыхъ до винця; ажъ тры трой-
кы поихало... Панычъ зъ Приською винчатися, Грыцько—зъ
менчою панночкою.

Храпко (*понуру*).

Такъ онъ воно що!.. Такъ онъ воны чого такимъ по-
издомъ рушылы! (*Сердыто до Кырыло*) А ты, стара собако,
знавъ, та мыни не сказавъ?

Кырыло.

Почимъ же я знавъ? Це вамъ повинно краще знаты.

Храпко.

Якъ? що?... Мыни краще повинно знаты? Такъ и ты ту-
ды, куды й воны; и ты зъ ворогами моими проты мене на-
кладаешъ? Це за те, що на чужому хлиби сыдышъ, чуже до-
бро переводышъ? Вонъ же, стара собако, зъ мого двору!

Кырыло.

Отакъ краще!

Храпко.

Ты ще й пащыкуваты? Вонъ, помы я тебе у тры-шыя
не выбывъ.

Кырыло.

Куды-жъ я пиду?

Храпко.

Хочъ чортови мижъ рогы! Вонъ!..

Кырыло.

Якъ треба було Кырыла, то—сякый и такой Кырыло; а теперъ—вонъ зъ двору! Що-жъ робыты? Пиду... Пиду, може знайдетця де та добра душа, що й мене прийме (*Выходе*).

ВЫХИДЪ V.**Храпко** (*самъ*).

Къ лыхій години! Шукай такого дурня, щобъ тебе ничемнаго прынявъ... шухай—знайдешъ!.. Такъ онъ воно що: винчатися поихалы!.. Що се? Напускъ на мене? наговиръ? Уси проты мене, уси!.. Дочка—зъ моимъ ворогомъ винчаецця, сынъ—навпереймы батькови забигъ... То-го вона, чортова полѣтуха, усе мыни плескала: старый, старый! онъ сынъ—молодецъ!... Охъ ты чортове кодро! Такъ онъ воно що? Це напускъ на мене... це все штуки ти старой лысыци... Охъ вы прокляти, каторжни! Щобъ надъ вами свить не свитьвъ и сонце праведне не сходило!.. Отакъ батька въ дурняхъ зоставъ!.. отакого ему наробы!.. Це—гараздъ, це—добре... А я, старый дурень, тишу себе надією, дурю себе утихою... А щобъ вы вылопалысь уси, проклятуци души! Щобъ пидъ вами земля розступылася, та пожерла васъ, кляти! И пожре! и поить.. А тоби, стара лысыця, я сего не попущу; ты мыни на суди одвить за все дасы... Заразъ же сяду, та настрочу жалобу, хай прышнуть тебе, бисова вовцюго!.. И прозвыще твое таке злодюго! (*Присидает до столу, хапа папиръ, пиро и почина тысаты. Увыходе соцький*).

ВЫХИДЪ VI.

Соцькый.

Здрастуйте вамъ.

Храпко (сердыто).

Ты хто такый? Тоби чого до мене?

Соцькый.

Слидователь, добродію, приславъ до васъ, щобъ заразъ до его прыйшлы.

Храпко (злякано).

Слидователь?... який слидователь? Чого? На що я нуженъ слидователеви?

Соцькый.

Не знаю. Слидователь приехали, та заразъ нашего учителя прыкыкалы; щось его допытувались. Теперь за вами посламы.

Храпко.

Учителя? якого учителя? Печарыцю?

Соцькый.

Та певне ихъ. Я не знаю, якъ ихъ прозываютъ... Учитель воны у насъ—та й годи.

Храпко.

То хай и пытае учытыля. А мене чого? Я тутъ пры чому?

Соцькый.

Я-жъ не знаю... Мене послано до васъ.

Храпко.

Хто-жъ тебе пославъ?

Соцькый.

Та все-жъ—слидователь... Зъ города приехали.

Храпко.

Отъ тоби й на! Якъ же я пиду? У мене онъ дома не мае никого... ни на кого хаты покинуты... Якъ же я пиду? Ты такъ и скажи слидователю... Чувъ, такъ и скажи.

Соцькый.

Добре, скажу... (*Хоче йти*).

Храпко.

Постій.—Ты ще скажи ему, що мене вси покинули... Дити покинули... батька покинули... проты его пишлы... Скажи, що це все старый Вовкъ наструнчывъ ихъ... Винъ сына проты мене наструнчывъ, дочку мою вкравъ, на своему сынови винчае... Якъ же се можна? Де се выдано?

Соцькый.

Та вы-бъ, добродію, самы прыйшлы, та сказали.

Храпко.

(*Мерци видсува ящыкъ, выхоплюе звидты рублеву бумажку и тыче соцькому*) На—на... визьмы... Це тоби... Якъ же я пиду? На кого я кynu хату, господарство? Самъ ты посуды.

Соцькый.

Спасыби вамъ (*Бере гроши*) Скажу (*Выходе*).

ВЫХИДЪ VII.

Храпко (самъ).

Оце такъ! оце-добре! Слидователь прихавъ... Печарыцю допытувавсь... Теперъ за мною пле... То, значыть, правду люде казали, що це по Тхоровому дилу.—Такъ, такъ... А я-жь тутъ пры чому? Хиба я его вивъ? Печарыця его вивъ... на его доверенность, на его—все... А я що?.. Ну, а якъ Печарыця скаже, що це все я ему нараявъ?.. Одъ Печарыци всего можна ждаты... Якъ прикрутятъ его—то й скаже. Та тоди, замісто Печарыци, та мене... на цугундерь!.. у городъ, та... въ тюрьму!.. Що ты зъ слидователемъ подієшь?—Скаже, щобъ не уклоняться видъ суда... Его воля, его й сыла!... Хтожь то це такъ пидстроивъ? Кто це такого наробывъ? Це—певне Вовкъ... Чувъ: молодой возывъ Тхорыху на своихъ конихъ у городъ. Уже-жь не даромъ винъ ии возывъ? А я взявъ та старого выгнавъ зъ двору... Отъ тоби й на! Якъ же его було й не выгнаты? Винъ же ворогъ мій... симью мою проты мене збывъ... дитей моихъ видъ мене покравъ!.. Що-жь мыни ему мовчаты? Що-жь мыни кланяться ему у ноги?.. А все не гараздъ, що я его такъ остро прыннявъ; винъ наче и зъ добрымъ сердцемъ до мене, я проты его—навспынячкы!.. Помырытыся-бъ було. Тобъ оце слидователь прихавъ, а мене дома не мае. Де?—Хто его знае де! А тымъ часомъ чутка до мене дійшла.—пораялыся бъ разомъ... може-бъ винъ... Винъ—дука, богатырь, у почоти... его не тилько въ городи, а й въ губерніи знаютъ... Отъ бы и слидователь не такъ налягавъ, у чому небудь попустывъ... Хиба послаты кого до его?.. Кого-жь его? Хочъ-бы Кырыла не выганывъ зъ двору,—Кырыла-бъ пославъ. А то?.. Сказано: якъ пиде на безголовья, то Господь и розумъ одбере!.. Що-жь его теперъ робыты? Лягты та занедужаты? Тилько й зосталося. (*Чуетця—хтось иде*) О-о... знову хтось иде... мабутъ по мою душу впыять.—Охъ! охъ! жывитокъ мій! (*Хапаецця за жывитъ*) Головонька моя! головонька! (*Беретця за голову, по малу переходе до кананкы й прылягае на ій. Увиходе десятныкъ*).

ВЫХИДЪ УШІ.

Десятныкъ.

Здрастуйте вамъ.

Храпко.

Охъ, здоровъ, чоловиче добрый... охъ, охъ!.. А що скажешъ, чоловиче добрый? Чого прийшовъ?

Десятныкъ.

Зъ волосты до васъ прислали зъ бамагою (*Подаетъ ему книжку*).

Храпко.

Охъ! що-жъ то за бамага така?.. Охъ! охъ!.. Тутъ колы-бъ ты знавъ, чоловиче добрый, таке лихо схопыло мене—зовсимъ занедужавъ... У голову бѣе, по пидъ боками не че въ животи—наче ножи повертае... О-охъ! (*Беръ книжку у десятныка, розгортае, выйма повистку и чыта*) „Слидователь“... Гм... Гм... Охъ! „прыглашае... Де воно? Бачъ—у вочихъ темніе... Гм... Гм... „прыглашае въ качествѣ участныка“... Оохъ!.. „къ дилу священнычеського сына Печарыци зъ Тхорамы за мошенство“.. Охъ! якый же я участныкъ? Я, чоловиче добрый, знать ничего не знаю, видать—не видаю. То Печарыця бреше; то винъ, щобъ самому выплутатысь, мене вплутуе.

Десятныкъ.

Та я, добродію, ничего не знаю. Мыни наказано зъ волосты мерщи сю бумагу до васъ однести,—я й понисъ.

Храпко (*чыта дали*).

„При чемъ слидователь предваряе, що такъ какъ уже однажны вы были вызываемы къ слѣдствію и не явились, то,

буде и за сымъ станете уклоняться отъ суда и слѣдствія,—
будете приведены къ слѣдователю полицейскими мѣрами“...
Охъ! Якъ же се? Привысты, значить, мене сылоу? Хиба-жъ
я уклоняюся? Я-жъ не уклоняюся. Я-бъ зъ дорогою душею,
чоловиче добрый, та ты-жъ самъ бачешъ мое лихо, що мене
до купы зводе, не дае мыни ходу... Охъ! охъ! головонько моя,
головонько! И що це зо мною поробилося таке? Ты, будь
ласка, скажи слидователеви, що я раднѣйшый бы до его прый-
ты, та не зможу... коле мене... на шпычки всѣго пиднимае!
охъ! Скажи, будь ласка, чи не можна-бъ на який часть од-
ложыты мого допросу, або на бомази видъ мене объясненіе
потребуваты... Я-бъ же раднѣйшій, та бачъ—не можу... Охъ!

Десятныкъ.

Мини сказано, щобъ вы роспысалыся у кныжци.

Храпко.

Охъ! Якъ же мыни роспысатыся, колы я не можу звесты-
ся. (*Пробуе встаты и хапається то за голову, то за бо-*
кы) Охъ! охъ! не можу... не можу!

Десятныкъ.

Та я, може, подамъ вамъ каламаръ та перо.

Храпко.

Охъ! подай, подай. (*Чоловикъ подае. Храпко, тупаю-*
чысь, ныше) Охъ! И очи темнота застылае... не бачу, де й пы-
саты... Що це зо мною таке? охъ, лихо мое, лихо! (*Подае*
кныжку десятныкови) На. Хай не здывують, що такъ рос-
пысався... може й не розберуть... Не здужаю-жъ я, зовсимъ
мене розломыло, рострощыло. Охъ!

Десятныкъ.

Прощавайте.

Храпко.

Скажы-жъ, будь ласка, що я недужый. Що ты мене самъ бачывъ, що я нездужаю звестися, встаты.

Десятныкъ.

Добре, скажу (*Выходе*).

ВЫХИДЪ IX.

Храпко (*встаючи*).

Охъ! (*Хапається за спину*) И справди кольнуло... Та якъ и не заколоты? Онъ—въ качестви учасныка... по дилу за мошенство... Онъ воно що! Це такъ. Це тюрмою пахне, а може—й Сибиромъ—Отъ ты й знай!.. Цилый вѣкъ трудысь, цилый вѣкъ збирай, у ночи не спи, у день не доидай... а тутъ—въ одынъ день—у тюрму тебе! на Сибирь тебе!.. Оце такъ, оце добре!.. И надала мыни лыха та нещасна година зъ Печарыцею звязатысь... Отъ тоби й Печарыця! А ще хотивъ зятемъ буты... Не даромъ Галька казала, що винъ їй противнише собаки... Що винъ ехидный, що винъ дурный... Винъ и мыни все здавався ехиднымъ, щось дуже вже падавъ передо мною... Молода неповынна душа зразу помитыла, зразу роскусыла, що воно за ыродъ прыдався... А я, старый дурень, зовсимъ не те думавъ... а теперъ—онъ що!.. Ну, піймався самъ—самъ и отвить держи, на що другихъ сюды уплутуваты? Та ще кого?—того—хто мався тестемъ буты... Оце зять! оце такъ!.. Та чымъ же ты мене вплутаешъ? що ты мыни завгорышь? Що я тоби де що раявъ?.. А хто чувъ, що я тоби те казавъ? Де ти свідкы, що стануть свідчыты про ты мене? Оци чотыри стины? Ну, допытуйся ихъ!.. Прыбадѣрьсь, лышень, Васылю! попорядкуй у свойй голови. То зъ переляку твои думкы у ростычъ розлетилися, а ты до купы ихъ звезды, та й розсуды: що вони мыни зроблять? Що вони мусять мыни зробыты? Ничого! Не боюся я васъ! Не страш-

ни мыни уси слидователи зъ своїмы повистками!.. Що це за повистка? Тьфу! (*Розрива її, киди и плюе*) Онъ що ця повистка... Кому вона? Мыни? А хто приймавъ її? Я? Онъ прочитай у книжци. Повистка Храпкови, а росписався Печарыця!.. И добре я, лежаче, прыгадавъ; дай, думаю, махну за мисто Храпка—Печарыця! И махнувъ! Та ще такъ розмахнувся,—и самъ не пизнавъ бы, чи я писавъ, чи хто другий. Ну, скажу, злычай почеркъ... Не я—та й годи! И ниhto не скаже, що я.—А то сылоу приведу! Якъ то сылоу? Не страшна мыни твоя сыла! Не боюся я її... Кого ты прышлешъ? хто мыне визме? (*Задумується*) А ну, якъ справды?.. якъ собаку ту—на обрывочку?.. Зъ моеи хаты, зъ мого двору, та через село ведуть... люде дывлятця, ворогы мои выскакують на улыцю, выгукують у слидъ: а що піймався?! а що, докрутивъ!.. Хочъ и выпустятъ мене, хочъ и выплутаюся я зъ ціи халепы, та що потимъ? Хто й признававъ тебе за доброго чоловіка, скаже: а ты не хочъ знову на обрывочку погуляты? И вси тебе почнуть обмынаты, обходыты... та пидуть поговоры, та набрешуть такого, чого никола й не було... Пропавъ тоди почотъ, пропало все на свити!.. Щожъ це на мене за напастъ така? що це за лихо на мене наскипалося? Та не одно, а вси разомъ... Диты—кынули тебе, близькы—одступылыся видъ тебе, одни ворогы та напасныкы вытрищылыся и радіють твоему лихови! (*Убиае Засидатель зъ трема десятныками*).

ВЫХИДЪ Х.

Засидатель.

Що це ты, Васылю Трохымовичу, выгадавъ чорты-батька-зна що!. Слидователь клыче, а ты не хочъ иты.

Храпко.

Чого я до его пиду?

Засидатель.

Якъ чого? Накрутивъ тамъ чогось зъ Печарыцею, та ще й на одвить не хочъ иты? Иды мыни заразъ, а то онъ бачъ,—*(указуе на десятникивъ)* гукну тилько—на рукахъ домчутъ тебе!

Храпко.

Якъ то се? Де се выдано, щобъ сылоу браты?

Засидатель.

То не наше дило. Намъ сказано привести—и приведем. Ты думаешъ не приведем? *(До десятникивъ)* Берить лышень его *(Ти пидступають)*.

Храпко *(одступаючи).*

Якъ берить? куды берить? Я недужый; я не здужаю хаты перейты.

Засидатель.

Колы недужый ты—давай свидительство видъ ликаря.

Храпко.

Яке свидительство? Де-жъ мыни того ликаря взяты? Ну давай ты мыни ликаря, хай—свидительствуе.

Засидатель.

Отъ стану я ще тоби зъ ликарями возытця? Берить его! *(Десятники пидступають)*.

Храпко *(сердыто).*

А ну, пидступы хто, пидступы!... Пыку рознесу! *(Замахується кулаками)*.

Засидатель.

О-о, то ты ще й протывитця! Бачъ, а каже недужый. А ну, берить его, та вяжить! (*Пидступа до Храпка, хапа за руки. Десятныкы вяжуть его поясомъ*).

Десятныкъ.

Та не пручайся: піймавъ у руки— не выпручаешся!

Храпко.

Гвалтъ! ратуйте!... Ратуйте, хто въ Бога вируе! Рижуть! вяжуть! граблять! (*Збигаютьця моде*)

ВЫХИДЪ XI.

Люде.

Що тутъ за крыкъ? риже хто кого?

Засидатель.

А вы чого назбигались? чого вытрищылись? Ось старого плутягу залыгалы, та, якъ вола, на одвить ведемо. Розступитця!

Храпко.

Люде добри! гляньте! дывитця! Що це вони роблять зо мною? Сыломиць беруть! граблять!

Голосъ жиначый.

А що—напився нашихъ слизь, наточывся нашої крови? Такъ тоби й треба, крутію!

Голосъ чоловічий.

Крутивъ, помы й самъ закрутився; мудрывъ, помы перемудрывъ!

Засидатель *(до людей).*

Чого вы? Къ лыхій годыни! *(До десятныкивъ)* Водить его.

Храпко.

Постійте! подождить! Куды се вы мене ведете? На кого я хату покыну? худобу?... Дайте мени хочъ дитей моихъ! сына мыни дайте! Я на его прыпоручу, а тожъ, може, мыни вже й не вертатыся.

Голосъ жіночий.

И краще, коли бъ тебе запроторыли туды, щобъ знавъ, якъ наши слезы лыты, та кровь пыты!

Храпко.

Сына мого! сына!... О я проклятый, каторжный! дитей розигнавъ...

Люде.

А що каешся?

Засидатель.

Дежъ сынъ твій? Побижить, кляннить его, хто знае?

Храпко.

Людочки добри! побижить за нымъ. Винъ недалеко тутъ— у Вовка. Скажите ему: хай заразъ иде. И дочкы тамъ, и дочкамъ скажить.

Засидатель.

А ну хто проворнишій,—бижить мерщій! *(мижъ модьмы струсь).*

Храпко.

Господы! Що це на мене за напасть така? Що це на мене за лихо насило? (*Плаче*)

Голосъ зъ мижъ людей.

Ага, плачешъ? А чужыхъ слезъ не бачывъ? до чужого лыха не мавъ жало? Оце жъ тобі, щобъ ты знавъ! що чуже лихо не сахаръ!

Засидатель.

Годи вамъ докоряты чоловіка у напасти! Бачъ, якъ розпорощались? Самы святи?! (*Убийая Петро, за нымъ Галя, Явдоха, Приська, Грыцько и Вовкъ*).

ВЫХИДЪ XII.**Петро.**

Що се батьку?

Храпко.

Сыну мій, Петро! Беруть мене, ведуть мене... О погыбиль моя! (*Плаче*)

Петро.

За що беруть? Куды ведуть?

Засидатель.

Слидователь двичи присылавъ, щобъ йшовъ,—не йде; винъ и звеливъ привести.

Петро.

Куды привести? По якому-жъ се ділови?

Засидатель.

Та все жъ за ти Печарыччи плутни.

Храпко.

Не слухай, сыну... не допытуйся... За добри дила! Каюся передъ тобою, сыну... Ты одынь знаешъ за що... Ты давно остерегавъ мене... а я не послухався... Просты мене! зглянься на мене, бачъ—я у несчасти.

Галя и Явдоха.

Таточку нашъ!

Храпко.

И васъ, мои диточки, молю; и васъ прошу: простить мене! Обижавъ я васъ, розигнавъ усихъ... Гордыня въ мыни сидила; не слухався я слова доброго, рады разумнаго, а слухався я своей гордыни лютои... черезъ те й караюся! Не кыдайте вы мене, не зоставляйте у напасти... Отъ вамъ усе мое—гроши, худоба... Берить, жывить, распоряжайтыся усимъ, якъ знаете.

Петро.

Ни, батьку, такъ не можна; не мы збиралы, не намъ и порядкувати... Упъять же: не вы тилько одынь передъ нами вынувати, и мы передъ вами провнынымыся,—простить и насъ!

Храпко.

Прощаю, диточки, и благословляю на все добре, на все чесне! Жывить мирно, жывить купно; слухайтыся Петра; винъ старшый видъ васъ, на лыхе васъ не настанове, злomu не науче... А дежъ, Петре, твоя жинка, моя невестка.

Приська.

Я ось, паноченьку! ось де, батечку.

Храпко.

Присько, слуго моя вирна! Служыла ты мыни, робыла ты мыни, послужы такъ щиро моему сынови, винъ не покыне тебе.

Приська.

Доки й мого вику служытому!

Петро.

Кажы краще, Присю, помогатыму у пради.

Храпко (до Грыцька).

И тебе, мій зятю, прошу: бережы моеи дочки, любви мою дытыну,—вона добра дытына.

Грыцько.

Якъ я їи не берыгтыму, якъ я їи не любытыму, то й Богъ мене скарае!

Храпко (до Вовка).

А ты, свату, научай ихъ на все добре, захищай ихъ видъ усего лыхого, бо я... (Плаче).

Вовкъ.

Крепысь, Васылю!, не падай: напастъ не по дереву ходыть, а по людихъ... А одъ напасты—ще не пропасты!

Храпко.

Охъ тяжко мыни!.. Не те тяжко, що кара мене жде:

катиози—по заслузи! А те мыни гирко, що я добра не знавѣ, про добро не гадавѣ, а гадавѣ тилько, якѣ бы кому що лыхе заподѣяты, кого обѣйти, окрутыты, чужу худобу посисты, зѣ кожного бильше зидраты... Наче кродѣ въ моему серци сидивѣ и каламутывѣ его; наче туманѣ передѣ моими очыма стоявѣ,—не бачывѣ я гиркыхѣ слизѣ нещасныхѣ, не чувѣ бидкання та жалю безвынныхѣ... Простить мене, добри люде! Розвѣяжыть мене, я самѣ пиду до слидователя и все ему ро-скажу, ни въ чимѣ не потаюся.

Люде.

Хай тебе Богѣ прощае!

Храпко

Що Богѣ, а то й вы простить. Обижавѣ я васѣ, грабувавѣ я васѣ, каюся передѣ вами. А щобѣ вы знали, що не лукаво я каюся, то отѣ передѣ усима кажу, передѣ усимѣ свитомѣ хвалюя: одиляю я 20 тысячѣ зѣ свого добра и определяю... на помичѣ биднымѣ, на пидмогу немощнымѣ... Петро знае краще, що зѣ тымы грошыма зробыты, куды й на що ихѣ повернуты.

Петро.

Не журитця, батьку: таке каяття—стане спасиння! (До десятныкивѣ) Розвѣяжыть его; я пиду разомѣ зѣ батькомѣ до слидователя. (Десятныкы кыдаются розвѣзуваты. Заслона спускается).

Конець.

5р.

34589

ЦѢНА 75 КОПѢЕКЪ.

*Продается въ Кіевѣ, въ книжныхъ магазинахъ Н. Я. Оглоблина
и Ф. А. Югансона,*

